

วารสารวิจัย

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

ปีที่ 9 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2559

ISSN 1905-0793

บทบรรณาธิการ

การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ
ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ชลลดา พงศ์พัฒนโยธิน..... 1

มาตรฐานการรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน
ที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย

น้ำทิพย์ วิภาวิน..... 22

การวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศ บริการสารสนเทศ และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก
ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความบกพร่องทางการเห็น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปราณี อัครภูษิตกุล..... 40

ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง:
กรณีศึกษาผู้ป่วยศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร
อุไรวรรณ วรกุลรังสรรค์..... 53

การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน
โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี

พฤษมงคล จุลพูล..... 70

องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์
อัจฉรา สุ่มงะเขตร และ ชัยวัฒน์ นันทศรี..... 87

บทความปริทัศน์: ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน: มรดกทางวัฒนธรรม

ปราณี อัครภูษิตกุล และ สุภาพร โรจนสุขุมมิตร..... 105

แปรโตกเป็นเกษม

14 ส.ค. 2560

โคลงสี่สุภาพ

ยวภษัตริย์หนึ่งน้อย จำเป็น
เสด็จสู่บุญบำเพ็ญ ธีราชเจ้า
เจ็ดสิบผ่านไทยเย็น ไทยจรัส
ร่มพระบารมีปกเกล้า ปกหล้าโลกเห็น
เป็นพระโพธิสัตว์แท้ ถ่องธรรม
ธรรมพระพุทธานุเจ้า จำ อยู่เกล้า
ทศพิธราชธรรมนำ ธ บัญญัติ
เสด็จดับราชนิเวศน์ ครี ไคล่สิ้นหัวใจสลาย

นางชัยกร บางคมบาง (แสงกระจ่าง)

ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ประจำปี ๒๕๒๗

ประพันธ์ในนาม

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

วารสารวิจัย

สมาคมทอสมดแห่งประเทศไทยฯ

ISSN 1905-0793

ผู้จัดพิมพ์	สมาคมทอสมดแห่งประเทศไทย ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี	
ที่ปรึกษาบรรณาธิการ	คณะกรรมการบริหารสมาคมทอสมดแห่งประเทศไทยฯ	
บรรณาธิการ	นายสุรพล ฤทธิ์รวมทรัพย์	โรงเรียนมหิตลวิทยานุสรณ์ (องค์การมหาชน)
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	รองศาสตราจารย์ ดร.น้ำทิพย์ วิภาวิน	มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
กองบรรณาธิการ	Professor Robert D. Stueart, Professor Emeritus, Simons College, U.S.A. Professor Ross Harvey, Charles Sturt University, Australia ศาสตราจารย์ ดร.ชุติมา สัจจานันท์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รองศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ หาญพล มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช รองศาสตราจารย์อังสนา ธงไชย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รองศาสตราจารย์ ดร.ลำปาง แม่นมัตย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น รองศาสตราจารย์ปราณี อัครภูษิตกุล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พิมพ์รพี ไพ่เปรมสมิทธิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุจิน บุตรดีสุวรรณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ดร.นงเยาว์ เปรมกมลเนตร มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี ดร.ขวัญชฎิล พิศาลพงศ์ มหาวิทยาลัยบูรพา	
วัตถุประสงค์	1. เพื่อเป็นแหล่งตีพิมพ์และเผยแพร่ผลงานวิจัยในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ และสาขาที่เกี่ยวข้อง 2. เพื่อเป็นเวทีในการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ความก้าวหน้าทางการวิจัยในสาขาวิชา บรรณารักษศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง 3. เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานงานวิจัยในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และ สารสนเทศศาสตร์ สู่ระดับสากล	
กำหนดออก	ปีละ 2 ฉบับ (มกราคม – มิถุนายน และ กรกฎาคม – ธันวาคม)	
สำนักงาน	สมาคมทอสมดแห่งประเทศไทยฯ 1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240 โทร. 0 2734 9022-3 โทรสาร 0 2734 9021	
พิมพ์ที่	ทจก.รวิณ พรินต์ติ้ง กรุป 11, 13 ซอยประชาอุทิศ 6 เขตราชบุรีบูรณะ กรุงเทพฯ 10140	
การบอกรับ	สำหรับสมาชิกสมาคมฯ ปีละ 150 บาท ฉบับปลีกฉบับละ 80 บาท รวมค่าส่ง สำหรับผู้ที่มิได้เป็นสมาชิกสมาคมฯ ปีละ 250 บาท ฉบับปลีก ฉบับละ 130 บาท รวมค่าส่ง ติดต่อบอกรับและสมัครเป็นสมาชิกได้ที่ บรรณาธิการตามที่อยู่ของสมาคมฯ	

* บทความทุกเรื่องทีลงตีพิมพ์จะได้รับการตรวจอ่านโดยผู้ทรงคุณวุฒิ *

* ความคิดเห็นและบทความที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นของผู้เขียนซึ่งมิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของสมาคมทอสมดแห่งประเทศไทยฯ *

* การนำบทความในวารสารนี้ไปตีพิมพ์ซ้ำต้องได้รับอนุญาตจากคณะผู้จัดทำ *

TLA Research Journal

(Thai Library Association)

ISSN 1905-0793

Publisher	Thai Library Association under the Royal Patronage of H.R.H. Princess Mahachakri Sirindhorn	
Consulting Editor	The TLA Executive Board	
Editor	Mr. Surapol Ritruamsup, Mahidol Wittayanusorn School (Public Organization)	
Associate Editor	Assoc. Professor Dr. Namtip Wipawin,	Sukhothai Thammathirat Open University
Editorial Board	Professor Robert D. Stueart, Professor Emeritus, Simons College, U.S.A. Professor Ross Harvey, Charles Sturt University, Australia Professor Dr. Chutima Sacchanand, Sukhothai Thammathirat Open University Assoc. Prof. Dr. Tassana Hanpol, Sukhothai Thammathirat Open University Assoc. Prof. Angsana Thongchai, Chiang Mai University Assoc. Prof. Dr. Lampang Manmart, Khon Kaen University Assoc. Prof. Pranee Asvapoositkul, Thammasat University Asst. Prof. Dr. Pimrumpai Premsmith, Chulalongkorn University Asst. Prof. Dr. Sujin Butdisuwan, Mahasarakham University Asst. Prof. Dr. Therdsak Maitaouthong, King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang Dr. Nongyao Premkamolnert, King Mongkut University of Technology Thonburi Dr. Kwaunchadil Pisalpong, Burapha University	
Objectives	1. To publish the research publications in library and information science and related fields. 2. To be a forum for sharing of knowledge, opinions and research advancements in Library and information science and related fields. 3. To develop the quality and standard of Thai research works in library and information science to the international level.	
Frequency	Bi-annually (January-June; July-December)	
Office	Thai Library Association 1346 Arkarn Songkrua Road 5, Klongchan, Bangkok, Bangkok 10240 Tel. 0 2724 9022-3 Fax. 0 2734 9021	
Printing	Rawin Printing Group 11, 13 Sci Prachautid 6, Radburana, Bangkok 10140	
Subscription	For TLA Member 150 baht per year, 80 Baht for Single issue (postal included) For Non-TLA Member 250 baht per year, 130 Baht for Single issue (postal included) Contact the Managing Editor at the Office of TLA	

- * All articles submitted for publication will be reviewed by the academic reviewers *
- * The editorial board and TLA claim no responsibility for the content or opinions expressed by the authors of individual articles or columns in this journal *
- * Reprinting of any articles in this journal must be permitted by the editorial board *

บทบรรณาธิการ

สารสนเทศมีบทบาทและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการกำหนดทิศทางดำเนินงาน การสนับสนุน การตัดสินใจ การวางแผน และการปฏิบัติงานทั้งในส่วนองค์กรและส่วนบุคคล การบริหารจัดการสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลดีต่อการเข้าถึงสารสนเทศ สามารถให้บริการสารสนเทศได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้

การจัดการสารสนเทศเป็นกระบวนการในการวางแผน จัดทำ รวบรวม จัดเก็บ รักษา และเผยแพร่สารสนเทศที่ถูกต้อง มีคุณภาพ ทันสมัย และเชื่อถือได้ไปยังผู้ใช้ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน มีการกำหนดนโยบายในการจัดเก็บและรักษาความปลอดภัยของสารสนเทศ กำหนดสิทธิการเข้าถึงสารสนเทศของผู้ใช้แต่ละกลุ่ม วารสารวิจัยฉบับนี้ได้นำเสนอบทความวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสารสนเทศในกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย; การวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศบริการสารสนเทศ และเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกของนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่มีความบกพร่องทางการเห็น; การใช้สารสนเทศทางสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เป็นต้น รวมทั้งบทความเกี่ยวกับการจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งสารสนเทศที่สั่งสมวัฒนธรรม องค์ความรู้ท้องถิ่นอันทรงคุณค่า ได้แก่ การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน; องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน; การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและบทความปริทัศน์เรื่อง ผ้าห่อคัมภีร์โบราณ: มรดกทางวัฒนธรรม

วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 ปีที่ 9 ได้ปรับปรุงรูปแบบการพิมพ์และการลงรายการต่าง ๆ ในบทความตามมาตรฐานของศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai-Journal Citation Index Centre, TCI) เพื่อประโยชน์ในการสกัดข้อมูลของบทความเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI และการประเมินคุณภาพวารสาร รวมทั้งได้มีการตรวจสอบมาตรฐานการลงรายการอ้างอิง และ Plagiarism อย่างเคร่งครัด กองบรรณาธิการใคร่ขอความร่วมมือจากผู้เขียนทุกท่านกรุณาตรวจสอบบทความของท่านให้มีรูปแบบการพิมพ์และการลงรายการให้ถูกต้องตามข้อกำหนดและมาตรฐานต่างๆ เพื่อพัฒนาวารสารสู่ระดับสากลต่อไป

สุรพล ฤทธิ์รวมทรัพย์

ประธานแผนกวิจัยและพัฒนา

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

บรรณาธิการ

การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

ชลลดา พงศ์พัฒนโยธิน¹

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และเพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จากตัวแบบที่พัฒนาขึ้น โดยมีข้อค้นพบดังนี้

ด้านการพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน กรอบแนวคิดในการพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนมีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านตัวแบบ ด้านพิพิธภัณฑ์เสมือน ด้านบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 (มาตรา 7) ด้านกระบวนการทัศน์การพัฒนาท้องถิ่น และด้านระบบการนำชม จากการวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและการสังเคราะห์เนื้อหาโดยคัดสรรเฉพาะคำที่เป็นคำสำคัญที่เกี่ยวข้องบริบทของการพัฒนาท้องถิ่นสามารถสรุปเนื้อหาสำหรับใช้เป็นห้องจัดแสดงในพิพิธภัณฑ์เสมือนได้เป็น 7 ห้อง คือ ห้องเกียรติยศ ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และห้องอาเซียน ส่วนโครงสร้างของตัวแบบใช้สัญลักษณ์เป็นรูปบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงจากคำขวัญของมหาวิทยาลัยว่า “บ้านแห่งความสำเร็จ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา” ผลการประเมินคุณภาพของตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนโดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ จำแนกประเด็นการประเมินออกเป็น 5 ด้าน คือ ด้านกรอบแนวคิด ด้านห้องจัดแสดง ด้านเนื้อหา ด้านระบบการนำชม และ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.59)

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา

ด้านการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือน สร้างโดยใช้โปรแกรม Adobe Illustrator และ Adobe Flash การจัดแสดงจำแนกเป็นฉากหน้า 2 ฉาก คือ เปิดบ้านแห่งความสำเร็จ และ ห้องรับแขก โดยมีห้องจัดแสดงเนื้อหา 7 ห้อง คือ ห้องเกียรติยศ ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และห้องอาเซียน ผลการประเมินความพึงพอใจในการใช้พิพิธภัณฑ์เสมือน จำแนกประเด็นการประเมินออกเป็น 4 ด้าน คือ ด้านระบบการนำชม ด้านการออกแบบ ด้านข้อมูลในห้องจัดแสดง และ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความพึงพอใจมาก (ค่าเฉลี่ย 4.43)

คำสำคัญ: พิพิธภัณฑ์เสมือน บทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏ การพัฒนาท้องถิ่น

The development of virtual museum model on Rajabhat university's roles as higher education institution for local development

Chollada Pongpattanayothin¹

Abstract

The main objectives of this research were 1) to develop a model of virtual museum on Rajabhat University's roles for local development 2) to create a virtual museum based on the developed model from stage 1. The research findings are as follows:

The development of creating virtual museum model. The conceptual framework of the creation of a virtual museum model consists of 5 factors including: the Model; the Virtual Museum; The Rajabhat University's Roles based on The Rajabhat University Act 2004 (section 7); the Local Development Paradigm; and the Virtual Tour System. From the analysis of the Rajabhat University's roles as an higher education institution for local development and the synthesis of the contents by selecting specific keywords related to the context of local development, it can be summarized to being seven exhibition rooms including Hall of Fame; Local Wisdom; Local Dignitaries; Natural Resources and Local Environment; Royal Projects; Teacher Professional and Education Personnel; and ASEAN Collection. The Home's structure is used as a symbol of the model that was linked from the motto of the University "Home of Success". The quality of a virtual museum model on the Rajabhat University's roles for local development were evaluated by five experts in five areas that was classified into 5 aspects including conceptual framework; exhibition room; content; virtual tour system and; utilization. The overall average was at a very good level (average 4.59).

The creation of virtual museum. Adobe Illustrator and Adobe Flash were used for creation. There were two introduction exhibit scenes including Open Home of Success; and Living Room. Seven exhibition rooms were created including Hall of Fame; Local Wisdom; Local Dignitaries; Natural Resources and Local Environment; Royal Projects; Teacher Professional and Education Personnel; and ASEAN Collection. The assessment of the satisfaction classified into four aspects including Virtual Tour System; Exhibition Room Design; Content; and Utilization. The overall result was at a very satisfied level (average 4.43)

Keywords: Virtual Museum, Rajabhat University's roles, Local Development

¹ Faculty of Humanities and Social Sciences, Bansomdejchaopraya Rajabhat University.

บทนำ

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พุทธศักราช 2547 (2547) ได้กำหนดบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้ในมาตรา 7 ประการหนึ่งว่า “ให้มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้ เชิดชูภูมิปัญญาของท้องถิ่น...” มหาวิทยาลัยราชภัฏจึงมีภาระหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการเป็น “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น” อาทิ การแสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชนเพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมถึง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ ในด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์ถือว่าเป็นตัวแบบหนึ่งของแหล่ง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังที่ปรากฏในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในหมวด 4 แนวทางการศึกษา มาตรา 25 กล่าวไว้ว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ” ในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศดังเช่นปัจจุบัน มีพิพิธภัณฑ์รูปแบบใหม่เกิดขึ้นมาเรียกว่า พิพิธภัณฑ์เสมือน หรือ พิพิธภัณฑ์เสมือนจริง (Virtual museum) โดยที่ไม่ต้องมีอาคารสถานที่ตั้งจริง ไม่ต้องมีวัตถุจัดแสดงที่จับต้องได้ ไม่ต้องมีภัณฑารักษ์ให้บริการ และไม่สามารถจำกัดหรือระบุตัวตนของผู้ใช้บริการได้อย่างชัดเจน โดยที่ผู้ใช้บริการสามารถศึกษาหาความรู้ที่ต้องการผ่านเครือข่ายระบบออนไลน์ หรือผ่านเว็บไซต์บนอินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้ใช้บริการสามารถใช้บริการได้อย่างสะดวก รวดเร็ว โดยไม่ต้องเสียเวลาเดินทางมายังพิพิธภัณฑ์จริง ซึ่งคำว่าพิพิธภัณฑ์เสมือน ในที่นี้ใช้ในความหมายเดียวกับ พิพิธภัณฑ์ออนไลน์ (Online museum) พิพิธภัณฑ์อิเล็กทรอนิกส์ (Electronic museum) หรือ พิพิธภัณฑ์บนเว็บ (Web museum) ดังนั้น จึงเป็นที่มาของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่มุ่งพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนและจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ โดยเน้นบทบาทเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเป็นสำคัญ ซึ่งพิพิธภัณฑ์เสมือนที่พัฒนาขึ้นดังกล่าวสามารถใช้เป็นสิ่งที่แสดงอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏแต่ละแห่ง สามารถใช้เป็น “ต้นแบบ” ในการนำไปสู่การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนเต็มรูปแบบในอนาคต มีคุณค่าและเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้าสารสนเทศท้องถิ่น และเป็น การขยายขอบเขตการให้บริการแหล่งสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยเช่นกัน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเรื่อง การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีดังนี้

1. เพื่อพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
2. เพื่อจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จากตัวแบบที่พัฒนาขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยสามารถสรุปเป็นประเด็นด้าน ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การหาคุณภาพเครื่องมือ และ สรุปขั้นตอนการดำเนินการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านตัวแบบ ด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา ด้านสารสนเทศ ด้านการวิจัย ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านเทคโนโลยีเสมือน จำนวน 5 คน โดยในหนึ่งคนอาจมีความเชี่ยวชาญมากกว่า 1 ด้าน การแสวงหาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชียวชาญนั้น อาศัยเครือข่ายของผู้วิจัย การแนะนำจากที่ปรึกษา และ การสืบค้นบนอินเทอร์เน็ต จนทราบสถานที่ที่สามารถติดต่อได้ ซึ่งวิธีการแสวงหาผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชียวชาญนั้นใช้รูปแบบที่มีลักษณะใกล้เคียงกับเทคนิคก้อนหิมะ (Snow ball technique)

กลุ่มผู้ใช้พิพิธภัณฑ์เสมือน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย อาจารย์และนิสิต นักศึกษา สาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ ผู้บริหารและบุคลากรในสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา รวมจำนวนทั้งสิ้น 72 คน เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่มีคุณลักษณะสอดคล้องกับบริบทของการวิจัย กล่าวคือ เป็นผู้ที่ศึกษาเรียนรู้ และมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานด้านการดำเนินโครงการห้องสมุดเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและการหาคุณภาพเครื่องมือ

2.1 แบบประเมินคุณภาพตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน ผู้ประเมินคือผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 คน จำแนกประเด็นการประเมินออกเป็น 5 ประเด็น คือ ด้านกรอบแนวคิด (Conceptual framework) ด้านห้องจัดแสดง (Exhibition room) ด้านเนื้อหา (Content) ด้านระบบการนำชม (Virtual tour system) และ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ (Utilization) ในแต่ละประเด็นกำหนดคะแนนการประเมินออกเป็น 5 ระดับ การหาคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า

(Investigator triangulation) ประกอบด้วย ที่ปรึกษาโครงการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย และตัวผู้วิจัย การหาคุณภาพเครื่องมือเชิงปริมาณ ใช้วิธีการให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 คน ประเมินค่าตรรกะความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม หรือค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC: Index of item objective congruence หรือ Index of consistency) ผลการประเมินค่าตรรกะความสอดคล้องพบว่ารายข้อมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 0.50 ทุกข้อ ส่วนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 0.90 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่มีคุณภาพใช้ได้

2.2 แบบประเมินความพึงพอใจในการใช้พิพิธภัณฑ์เสมือน ผู้ประเมินคือ อาจารย์และนิสิตนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ ผู้บริหารและบุคลากรในสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา รวมจำนวนทั้งสิ้น 72 คน จำแนกประเด็นการประเมินออกเป็น 4 ประเด็น คือ ด้านระบบการเข้าชม (Virtual access system) ด้านการออกแบบ (Design) ด้านข้อมูลในห้องจัดแสดง (Content in exhibition room) และ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ (Application) ในแต่ละประเด็นกำหนดคะแนนการประเมินออกเป็น 5 ระดับ การหาคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า การหาคุณภาพเครื่องมือเชิงปริมาณใช้วิธีการประเมินค่าตรรกะความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม หรือค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา ผลการประเมินพบว่ารายข้อมีค่าเฉลี่ยมากกว่า 0.50 ทุกข้อ ส่วนค่าเฉลี่ยรวมเท่ากับ 0.98 ถือว่าอยู่ในเกณฑ์ที่มีคุณภาพใช้ได้

3. ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยจำแนกเป็น 2 ขั้นตอนหลัก คือ ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และ ขั้นตอนที่ 2 การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจากตัวแบบที่พัฒนาขึ้น โดยในแต่ละขั้นตอนมีกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ และผลผลิตหรือผลลัพธ์ สรุปได้ดังนี้

ขั้นตอน	เครื่องมือ/กลุ่มตัวอย่าง	ผลผลิต/ผลลัพธ์
ขั้นตอนที่ 1 การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น		
1.1 การวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อหา	เครื่องมือ - เอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	กรอบแนวคิดในการสร้างตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน
1.2 การพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน	เครื่องมือ - กรอบแนวคิดในการสร้างตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน	ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ในรูปของแผนภาพ

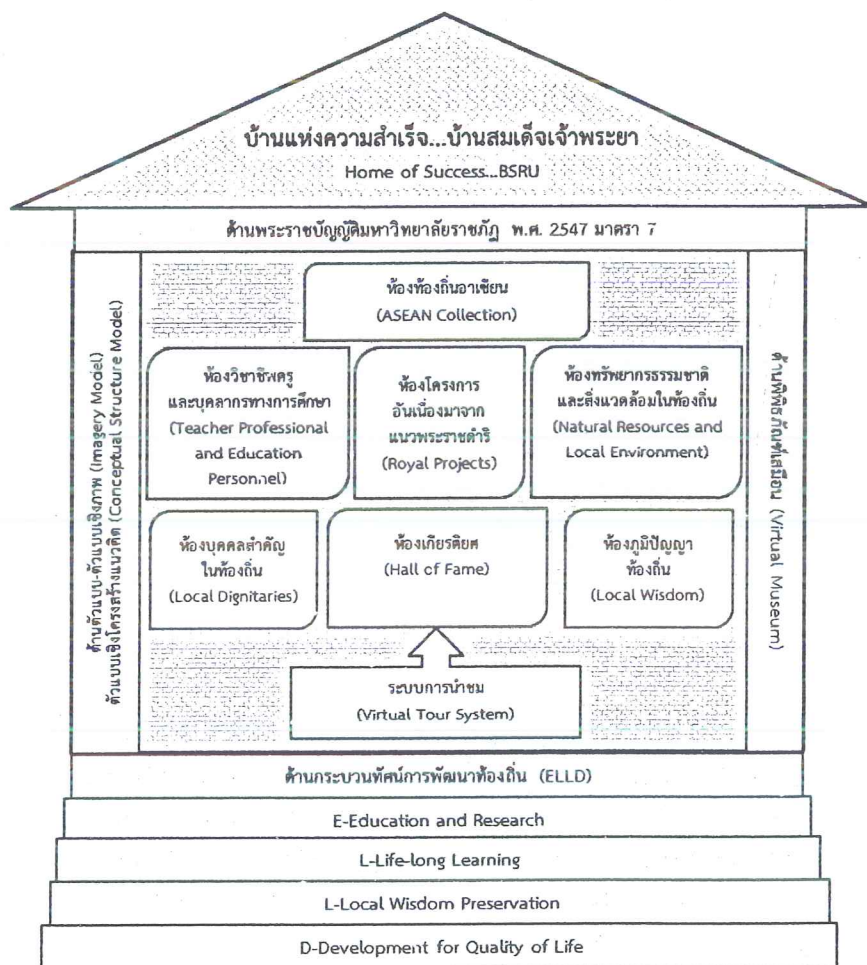
ขั้นตอน	เครื่องมือ/กลุ่มตัวอย่าง	ผลผลิต/ผลลัพธ์
1.3 การประเมินคุณภาพของตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน	เครื่องมือ - ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน - แบบประเมินคุณภาพของตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน กลุ่มตัวอย่าง - ผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านตัวแบบ ด้านพิพิธภัณฑ์วิทยา ด้านสารสนเทศ ด้านการวิจัย ด้านการพัฒนาท้องถิ่น ด้านเทคโนโลยีเสมือน จำนวน 5 คน	ระดับคุณภาพของตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หมายเหตุ: กำหนดให้อยู่ในระดับดีขึ้นไป หรือค่าเฉลี่ยสูงกว่า 3.51 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานน้อยกว่า 1.00 จึงจะถือว่ามีความคุณภาพ
1.4 การนำผลการประเมินคุณภาพมาปรับปรุง	เครื่องมือ - ผลการประเมินคุณภาพตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงจากผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ	ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ
ขั้นตอนที่ 2 การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น		
2.1 การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือน	- ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนสำหรับเป็นต้นแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนบนเว็บไซต์ - อุปกรณ์ถ่ายภาพ ฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์ Adobe Illustrator และ Adobe Flash	พิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น บนเว็บไซต์ http://arcbs.bsru.ac.th/virtualmuseum
2.2 การประเมินความพึงพอใจในการใช้พิพิธภัณฑ์เสมือน	เครื่องมือ - แบบประเมินความพึงพอใจในการใช้พิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่าง - อาจารย์และนิสิตนักศึกษาสาขาวิชาการจัดการสารสนเทศ ผู้บริหาร และบุคลากรในสำนักวิทยบริการและเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา จำนวน 72 คน	ระดับความพึงพอใจในการใช้พิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น หมายเหตุ: กำหนดให้อยู่ในระดับมากขึ้นไป หรือค่าเฉลี่ยสูงกว่า 3.51 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานน้อยกว่า 1.00 จึงจะถือว่ามีความพึงพอใจ

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ 2 ประเด็นหลัก คือ ด้านการสร้างตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น และ ด้านการสร้างพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ด้านการพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีผลการวิจัย ดังนี้

1.1 ผลการพัฒนาตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่ได้รับคือ ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนในรูปของแผนภาพ มีองค์ประกอบ 5 ด้าน คือ ด้านตัวแบบ ซึ่งในที่นี้ใช้ตัวแบบเชิงภาพ (Imagery model) ด้านพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual museum) ด้านบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏในฐานะสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 ด้านกระบวนการทัศน์การพัฒนาท้องถิ่น โดยใช้หลักการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น (Education for local development: ELLD) และ ด้านระบบการนำชม (Virtual tour system) ส่วนโครงสร้างโดยภาพรวมของตัวแบบใช้สัญลักษณ์เป็นรูปบ้าน ซึ่งเชื่อมโยงจากคำขวัญว่า “บ้านแห่งความสำเร็จ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา” (Home of success) ซึ่งเป็นสถาบันต้นแบบและเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างตัวแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็น “บ้าน” ที่เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดของท้องถิ่น ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

1.2 ผลการประเมินคุณภาพของตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น จำแนกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้

1) ผลการประเมินโดยภาพรวม จำแนกประเด็นการประเมินออกเป็น 5 ด้าน ประกอบด้วย ด้านกรอบแนวคิด ด้านห้องจัดแสดง ด้านเนื้อหา ด้านระบบการนำชม และ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.59) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับดีมาก 3 ด้าน คือ ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ ด้านกรอบแนวคิด และด้านห้องจัดแสดง และ อยู่ในระดับดี 2 ด้าน คือ ด้านระบบการนำชม และ ด้านเนื้อหา ตามลำดับ

2) ผลการประเมินด้านกรอบแนวคิด จำแนกออกเป็น 4 แนวคิด คือ ด้านพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ 2547 ด้านตัวแบบการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือน ด้านการพัฒนาท้องถิ่น และ ด้านพิพิธภัณฑ์เสมือน พบว่า โดยภาพรวมอยู่ระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.80) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับดีมากทุกด้านเช่นกัน

3) ผลการประเมินด้านห้องจัดแสดง จำแนกออกเป็น 7 ห้อง พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.51) และเมื่อพิจารณาเป็นรายห้อง พบว่าอยู่ในระดับดีมาก 3 ห้อง คือ ห้องเกียรติยศ ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น และห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น และอยู่ในระดับดี 4 ห้อง คือ ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ห้องอาเซียน และ ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามลำดับ

4) ผลการประเมินด้านเนื้อหา จำแนกออกเป็น 7 ด้านตามจำนวนห้องจัดแสดง พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.43) เมื่อพิจารณาเนื้อหาตามรายห้องพบว่าอยู่ในระดับดีมาก 2 ห้องคือ ห้องเกียรติยศ และ ห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ส่วนอีก 5 ห้องอยู่ในระดับดี คือ ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และห้องอาเซียน ตามลำดับ

5) ผลการประเมินด้านระบบการนำชม จำแนกออกเป็น 5 ด้าน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดี (ค่าเฉลี่ย 4.48) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับดีมาก 2 ด้าน คือ การตกแต่งห้องจัดแสดงให้มีลักษณะเหมือนบ้าน ซึ่งสื่อถึงความหมายว่าเป็น “บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา” และการใช้โทนสี โทนแสง และภาพประกอบ ส่วนอีก 3 ด้านอยู่ในระดับดี คือ การใช้ตัวการ์ตูนนำชม บรรยายภาคการนำชมโดยภาพรวม และด้านการใช้เฟรมภาพแทนห้องจัดแสดง ตามลำดับ

6) ผลการประเมินด้านการนำไปใช้ประโยชน์ จำแนกออกเป็น 4 ด้าน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับดีมาก (ค่าเฉลี่ย 4.90) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับดีมากทุกด้าน เช่นเดียวกัน ตามลำดับดังนี้ ประโยชน์ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประโยชน์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวมโนมัยของกระแสโลก และประโยชน์ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

2. ด้านการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

2.1 ผลการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นจากตัวแบบที่พัฒนาขึ้น ผลผลิตหรือผลลัพธ์ที่ได้รับคือ พิพิธภัณฑ์เสมือนบนเว็บไซต์ ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถเข้าถึงได้ที่เว็บไซต์ <http://www.arcbs.bsru.ac.th/virtualmuseum/> โดยมีฉากสำคัญ

คือ ฉากเปิดบ้านแห่งความสำเร็จ ซึ่งเป็นฉากโครงสร้างภายนอกอาคารพิพิธภัณฑ์ ฉากห้องรับแขกซึ่งรวมแกลเลอรีภาพภายในพิพิธภัณฑ์ ฉากห้องจัดแสดงเนื้อหาหลักภายในพิพิธภัณฑ์ 7 ห้อง โดยแต่ละห้องบรรจุเนื้อหาที่สัมพันธ์กับชื่อห้องจัดแสดง และเกี่ยวข้องกับบริบทของมหาวิทยาลัยและท้องถิ่น โดยรอบเป็นสำคัญ ดังต่อไปนี้

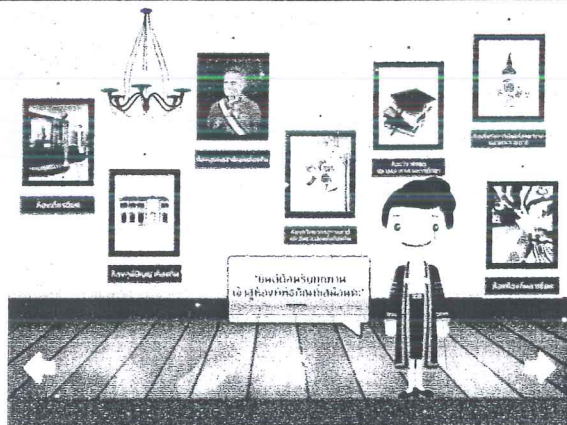
เปิดบ้านแห่งความสำเร็จ:

ภาพบ้านเอกะนาค ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นธนบุรี และเป็นเอกลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ “บ้านแห่งความสำเร็จ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา”

ห้องรับแขก:

ห้องแสดงภาพ (Gallery) 7 ภาพประดับบนฝาผนัง แต่ละภาพแทนเนื้อหาในห้องจัดแสดง 7 ห้อง ผู้ใช้สามารถคลิกที่ภาพแต่ละภาพเพื่อดูเนื้อหาในแต่ละเรื่องที่บรรจุภายใต้หัวข้อภาพเหล่านี้

ห้องจัดแสดงที่ 1

ห้องเกียรติยศ:

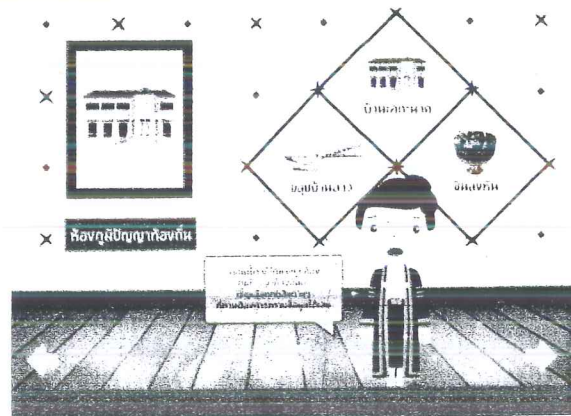
บรรจุข้อมูลในหอเกียรติยศของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา อาทิ ประวัติความเป็นมาของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เกียรติภูมิของมหาวิทยาลัย เอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของมหาวิทยาลัย เป็นต้น

ห้องจัดแสดงที่ 2

ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น:

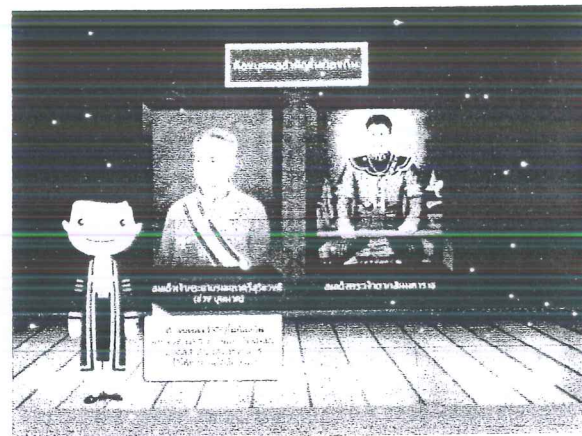
บรรจุข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญในเขต
ธนบุรีที่เป็นพื้นที่โดยรอบของมหาวิทยาลัย
อาทิ บ้านเอะนาะ ชลุ่มบ้านลาว ชันลงหิน
 เป็นต้น

ห้องจัดแสดงที่ 3

ห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น:

บรรจุข้อมูลประวัติความเป็นมาของบุคคลสำคัญ
ในท้องถิ่นธนบุรี อาทิ สมเด็จพระเจ้าบรม
มหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้ง
มหาวิทยาลัย สมเด็จพระเจ้าตากสิน ซึ่งเป็น
เจ้ากรุงธนบุรี เป็นต้น

ห้องจัดแสดงที่ 4

ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม:

บรรจุข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อมในบริเวณมหาวิทยาลัยและในบริเวณ
ท้องถิ่นโดยรอบ อาทิ ต้นไม้ประจำมหาวิทยาลัย
คือ ต้นชงโค พรรณไม้ในท้องถิ่นโดยรอบ
มหาวิทยาลัย สวนพืชสมุนไพร เป็นต้น

ห้องจัดแสดงที่ 5

ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ:

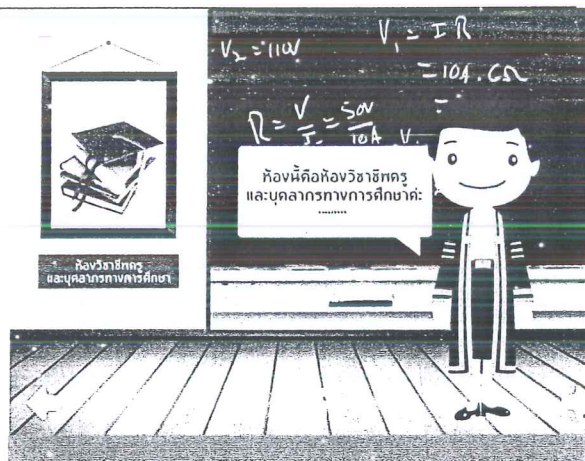
บรรจุข้อมูลโครงการอันเนื่องมาจากแนว
พระราชดำริที่มหาวิทยาลัยดำเนินการ
โดยเฉพาะโครงการอนุรักษ์พันธุกรรมพืช
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ
รัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (อพ.สธ.)
เป็นต้น

ห้องจัดแสดงที่ 6

ห้องวิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษา:

บรรจุข้อมูลประวัติและผลงานของคณะ
ครุศาสตร์ ซึ่งเป็นฐานรากเดิมของมหาวิทยาลัย
ราชภัฏ เมื่อครั้งเป็นวิทยาลัยครู และในปัจจุบัน
ยังคงเป็นหน่วยผลิตครูและบุคลากรทางการ
ศึกษาที่สำคัญ

ห้องจัดแสดงที่ 7

ห้องอาเซียน:

บรรจุข้อมูลมูมอาเซียนในสำนักวิทยบริการและ
เทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งเป็นมูมเด่นและเป็น
นโยบายสำคัญของมหาวิทยาลัยในด้านการสร้าง
ความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน

2.2 ผลการประเมินความพึงพอใจในการใช้ตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนตามบทบาทมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

1) ผลการประเมินโดยภาพรวม จำแนกออกเป็น 4 ด้าน ผลการประเมินโดยภาพรวมอยู่ในระดับมีความพึงพอใจมาก (ค่าเฉลี่ย 4.43) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับพึงพอใจมากทุกรายการเช่นกัน คือ ข้อมูลในห้องจัดแสดง การนำไปใช้ประโยชน์ การออกแบบ และระบบการนำชม ตามลำดับ

2) ผลการประเมินด้านระบบการนำชม จำแนกออกเป็น 3 ด้าน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.36) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกรายการเช่นกัน คือ คำแนะนำการเข้าชมพิพิธภัณฑ์เสมือน ความสะดวกในการเข้าชมพิพิธภัณฑ์เสมือน และ โปรแกรมที่ใช้ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือน ตามลำดับ

3) ผลการประเมินด้านการออกแบบ จำแนกออกเป็น 8 ด้าน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.40) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือ การออกแบบโดยภาพรวมน่าสนใจ นอกนั้นอยู่ในระดับมาก 7 ด้าน คือ การออกแบบองค์ประกอบหน้าหลัก การออกแบบห้องจัดแสดงให้มีลักษณะเหมือนบ้าน ซึ่งสื่อถึงความหมายว่าเป็น “บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา” การออกแบบเฟรมภาพแทนห้องจัดแสดง การออกแบบโทนสีและแสง การออกแบบมีความทันสมัย การออกแบบภาพตัวการ์ตูนนำชม และการออกแบบตัวอักษร ตามลำดับ

4) ผลการประเมินด้านข้อมูลในห้องจัดแสดง จำแนกออกเป็น 7 ด้าน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.49) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด 3 ด้าน คือ ห้องเกียรติยศ ห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามลำดับ อยู่ในระดับมาก 4 ด้าน คือ ห้องอาเซียน ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น และ ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ตามลำดับ

5) ผลการประเมินด้านการนำไปใช้ประโยชน์ จำแนกออกเป็น 4 ด้าน พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.44) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด 1 ด้าน คือ ประโยชน์ด้านการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ส่วนอีก 3 ด้านอยู่ในระดับมาก คือ ประโยชน์ด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประโยชน์ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิต และ ประโยชน์ด้านการพัฒนาท้องถิ่นตามแนวโน้มของกระแสโลก ตามลำดับ

การอภิปรายผล

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทำให้ได้ข้อค้นพบและนำมาสู่การอภิปรายผลการวิจัย โดยสามารถจำแนกออกเป็นประเด็นต่างๆ ได้ ดังนี้

1. ด้านรูปแบบหรือตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือน

รูปแบบหรือตัวแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนที่ใช้ในครั้งนี้ เป็นรูปแบบเชิงภาพ (Imagery model) ผสมผสานกับรูปแบบเชิงโครงสร้างแนวคิด (Conceptual structure model) โดยใช้ภาพบ้านซึ่งจำลองจากพิพิธภัณฑ์ทางกายภาพแล้วพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เสมือน โดยใช้โครงสร้างเนื้อหาเพื่ออธิบายให้เห็นถึง ความเชื่อมโยงหรือความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละด้านอย่างชัดเจน สอดคล้องกับคำกล่าวที่ว่า “ภาพหนึ่งภาพแทนคำหนึ่งพันคำ” (A picture is worth a thousand words) ซึ่งมีการวิจัยหลายเรื่องที่ใช้รูปแบบเชิงภาพและเชิงโครงสร้างในการนำเสนอ อาทิ งานวิจัยของอิทธิญา อารักษ์ (2556) ที่ศึกษาเรื่องการพัฒนาแบบพิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เสมือนจริง ที่ใช้รูปแบบเชิงแผนภาพในการนำเสนอโครงสร้างก่อนที่จะนำไปพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เสมือนต่อไป และงานวิจัยของมนตรี สมหอม (2550) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตสำหรับบรรณรักษ์ โดยได้สร้างตัวแบบเป็นแผนผังโครงสร้างก่อนการนำไปพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เสมือนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเช่นเดียวกัน

2. ด้านฐานการสร้างหรือพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือน

การสร้างหรือพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนส่วนใหญ่มีฐานจากพิพิธภัณฑ์ทางกายภาพ หรือพิพิธภัณฑ์ที่มีอยู่จริงที่จับต้องได้ แล้วจึงนำมาพัฒนาเป็นพิพิธภัณฑ์เสมือน งานวิจัยครั้งนี้ก็เช่นเดียวกัน วัตถุสิ่งของที่จัดแสดงเป็นการนำมาจากวัตถุหรือข้อมูลที่มีอยู่จริงในท้องถิ่นการวิจัยคือ ในมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาและในเขตธนบุรีเป็นสำคัญ แล้วจึงนำมาพัฒนาเป็นสื่อเสมือนจริง เช่นเดียวกับงานวิจัยของผู้วิจัยอื่นๆ อาทิ งานวิจัยของวันทนา สุวรรณรัตน์ และ มธุรส จงชัยกิจ (2551) ศึกษาเรื่องรูปแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อการศึกษา ซึ่งเป็นการจัดทำเว็บไซต์พิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อการศึกษาโดยอิงสถานที่จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนครเป็นสำคัญ และมีทำลิงค์เชื่อมโยงไปยังพิพิธภัณฑสถานที่สำคัญอีกหลายแห่งทั่วโลก งานวิจัยของกลวัชร คล้ายนาค (2551) ศึกษาเรื่องการสร้างพิพิธภัณฑ์เสมือนจริงเพื่อส่งเสริมการศึกษาสถาปัตยกรรมไทย: กรณีศึกษาเรือนไทยลื้อ โดยอิงมาจากสถาปัตยกรรมเรือนไทยลื้อในท้องถิ่นอำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา งานวิจัยของชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ และคณะ (2557) ศึกษาเรื่องการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือน เรื่องที่อยู่อาศัยที่เป็นเอกลักษณ์สะท้อนถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนเมืองลับแล: ตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์ และงานวิจัยของ

บุญชู บุญลิขิตศิริ (2558) ศึกษาเรื่องรูปแบบพิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมเสมือนภาคตะวันออก ซึ่งทั้งสองเรื่องนี้ได้ระบุพื้นที่จริงไว้ในชื่อเรื่องแบบเบ็ดเสร็จแล้ว

3. ด้านเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์เสมือน

จากเนื้อหาของพิพิธภัณฑ์เสมือนในห้องจัดแสดงทั้ง 7 ห้อง ประกอบด้วย ห้องที่ 1 ห้องเกียรติยศ ห้องที่ 2 ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น ห้องที่ 3 ห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น ห้องที่ 4 ห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ห้องที่ 5 ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ห้องที่ 6 ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และ ห้องที่ 7 ห้องอาเซียน พบว่า ห้องเกียรติยศและเนื้อหาในห้องเกียรติยศมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดทั้งจากการประเมินคุณภาพของผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญและทั้งจากการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้พิพิธภัณฑ์เสมือน ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะข้อมูลในห้องเกียรติยศนี้ นำมาจากข้อมูลในหอเกียรติยศ ซึ่งจัดเป็น “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น” ทางกายภาพที่จัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ฝั่งธนบุรีที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัย ในฐานมหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นฝั่งธนบุรี โดยเฉพาะประวัติศาสตร์เกี่ยวกับสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) อัครมหาเสนาบดีผู้สำเร็จราชการแทนพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงพระเยาว์ ผู้มอบบริเวณจวนที่พักของท่านให้ก่อตั้งเป็นสถานศึกษาจนพัฒนาเป็นมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในปัจจุบัน เนื้อหาที่บรรจุจึงได้รับการคัดสรรมาแล้วเป็นอย่างดี มีความสมบูรณ์แบบในตัวเองเหมาะสมที่จะนำมาจัดทำเป็นพิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อเผยแพร่ชื่อเสียงเกียรติยศให้แก่มหาวิทยาลัยได้ในวงกว้างต่อไป นอกจากนี้ จากผลการประเมินคุณภาพและความพึงพอใจในพิพิธภัณฑ์เสมือนพบว่า ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่นและห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่นมีผลการประเมินในระดับสูงมากเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ส่วนห้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น ห้องโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ ห้องวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และ ห้องอาเซียน มีค่าเฉลี่ยจากการประเมินในระดับต่ำลงมา ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการที่ชื่อห้องดังกล่าวนี้ไม่สะท้อนความเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างเด่นชัดเหมือนชื่อห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือห้องบุคคลสำคัญในท้องถิ่น แต่หากพิจารณาตามบทบาทของมหาวิทยาลัยราชภัฏมาตรา 7 พบว่ามีความเกี่ยวข้องกับบทบาทภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเช่นกัน

4. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏกับห้องจัดแสดง

แนวคิดในการกำหนดชื่อห้องจัดแสดงนั้น เกิดจากการวิเคราะห์สังเคราะห์ ภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏ ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7 สามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ได้ดังนี้

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 มาตรา 7	สัมพันธ์กับ
ข้อ 1 แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล	ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
ข้อ 2 ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรัก และผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ	ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
ข้อ 3 เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ	ห้องภูมิปัญญาท้องถิ่น
ข้อ 4 เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่นให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม	ห้องบุคคลสำคัญ ในท้องถิ่น
ข้อ 5 เสริมสร้างความรู้ความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง	ห้องวิชาชีพครูและ บุคลากรทางการศึกษา
ข้อ 6 ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	ห้องอาเซียน
ข้อ 7 ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน	ห้อง ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมใน ท้องถิ่น
ข้อ 8 ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น	ห้องโครงการอันเนื่อง มาจากแนว พระราชดำริ

5. ด้านการแสดงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

การวิจัยครั้งนี้มุ่งแสดงหรือสะท้อนเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างจากมหาวิทยาลัยอื่นที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่ม “ราชภัฏ” ซึ่งเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของแต่ละมหาวิทยาลัยย่อมมีความแตกต่างกันออกไป เอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์โดยทั่วไปมักเป็น “จุดเด่น” หรือ “จุดขาย” ของหน่วยงานที่ต้องการนำเสนอหรือเผยแพร่ต่อสาธารณะ ดังนั้น พิพิธภัณฑ์เสมือนจึงเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่จะสามารถเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์จุดเด่นหรือจุดขายของหน่วยงานให้เป็นที่ปรากฏในวงกว้าง ซึ่งจะเป็นประโยชน์ทั้งในเชิงเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในส่วนของมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาที่ใช้เป็นแหล่งต้นแบบในการพัฒนาครั้งนี้ มีเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ประการหนึ่งคือความเป็น “บ้าน” ประกอบกับในบริเวณมหาวิทยาลัยมี “บ้านเอกราช” ซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็น “พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นธนบุรี” เป็นบ้านโบราณทรงปั้นหย่าที่มีความสวยงาม โดดเด่น และได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมจากกระทรวงวัฒนธรรม จึงใช้ภาพบ้านเป็นต้นแบบในการจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนในครั้งนี้ และสอดคล้องกับแนวคิดของเสรี พงศ์พิศ (2552, 163) ในด้านยุทธศาสตร์การพัฒนาท้องถิ่นที่เสนอแนะให้สร้างอัตลักษณ์หรือเอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เกิดการพัฒนาที่เข้มแข็งและยั่งยืน

6. ด้านการเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

พิพิธภัณฑ์เสมือนที่พัฒนาขึ้นมีความสำคัญและสามารถใช้ประโยชน์ในด้านการเป็นแหล่งสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตประเภทหนึ่งเช่นเดียวกับแหล่งสารสนเทศประเภทอื่นๆ สอดคล้องกับเนื้อหาที่ระบุไว้อย่างชัดเจนในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (2542) มาตรา 25 ว่า “รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยาน วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นๆ อย่างพอเพียง และมีประสิทธิภาพ” โดยเป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถสืบค้นและเข้าถึงได้ตลอดเวลาโดยที่ไม่มีข้อจำกัดเรื่องระยะทางเหมือนพิพิธภัณฑ์ทางกายภาพ และสอดคล้องกับมาตรา 66 ที่ว่า “ผู้เรียนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต”

ข้อเสนอแนะการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปปฏิบัติต่อไปนี้

1. ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนสามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบอย่างไม่มีที่สิ้นสุด สามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับหน่วยงานและระดับบุคคล ในฐานะที่เป็นหน่วยงานประเภทสถานศึกษา การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อการจัดการเรียนการสอนถือว่าเป็นการสร้างแหล่งการเรียนรู้รูปแบบใหม่ที่กำลังเป็นที่สนใจในปัจจุบัน เทียบเคียงได้กับสื่อการเรียนการสอนประเภทบทเรียนออนไลน์ ซึ่งอาจจะบรรจุเป็นรายวิชาหนึ่งในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศ หรือเทคโนโลยีสารสนเทศ

2. ด้านการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนเฉพาะทางของหน่วยงานให้เป็นแหล่งจัดการความรู้ และเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ หน่วยงานควรมีการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนเฉพาะทางประจำหน่วยงาน การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือนเฉพาะทางของตนเองจะเป็นการช่วยสงวนรักษาและเผยแพร่สิ่งดีสิ่งเด่นที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ให้แพร่กระจายในวงกว้าง และสามารถสืบทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังได้ เป็นการจัดการองค์ความรู้ที่มีอยู่ในตัวตนหรือในท้องถิ่นซึ่งเป็นความรู้แบบฝังลึก (Tacit knowledge) ที่ไม่สามารถพบได้โดยทั่วไปในหน่วยงานอื่น เพื่อเผยแพร่สู่สาธารณะเป็นความรู้แบบเปิดเผยชัดแจ้ง (Explicit knowledge) นำสู่การพัฒนาเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ให้เป็นที่แพร่หลายต่อไป อาทิ พิพิธภัณฑ์สมุนไพรรไทยในวิทยาเขตอำเภออุ้มทอง จังหวัดสุพรรณบุรี พิพิธภัณฑ์ดนตรีไทย พิพิธภัณฑ์ชลอ์บ้านลาว พิพิธภัณฑ์ชั้นลงหินบ้านบุ เป็นต้น

3. ด้านการพัฒนาเนื้อหาและเทคนิคการนำเสนอ สิ่งสำคัญที่จะทำให้พิพิธภัณฑ์เสมือนมีความน่าสนใจคือ เนื้อหาที่บรรจุลงในพิพิธภัณฑ์หรืออาจเรียกว่าเป็นวัตถุในท้องจัดแสดง และเทคนิคที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูล ซึ่งควรมีหลากหลายโดยเฉพาะประเภทแอนิเมชัน เสียง ภาพสามมิติ เกม ซึ่งอาจรวมเรียกว่าแบบจำลองได้ ดังนั้นผู้พัฒนาจึงควรติดตามความก้าวหน้าของเทคโนโลยีหรือเทคนิคใหม่ๆ ในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนให้มีชีวิตชีวาตลอดเวลา โดยเฉพาะการออกแบบภาพกราฟฟิกหรือภาพสามมิติ ให้มีความเหมือนจริงมากที่สุด รวมถึงการสร้างลิงค์เข้ากับกลุ่มพิพิธภัณฑ์เสมือนด้วยกันเพื่อการสืบค้นหรือการเข้าถึงข้อมูลเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว

บรรณานุกรม

- กลวัชร คล้ายนาค. (2551). *การสร้างพิพิธภัณฑ์เสมือนจริงเพื่อส่งเสริมการศึกษาสถาบันปตยกรรมไทย: กรณีศึกษาเรือนไทยลื้อ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสื่อศิลปะและการออกแบบสื่อ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ชลลดา พงศ์พัฒน์โยธิน. (2554). *การพัฒนาบทเรียนออนไลน์เรื่องห้องสมุดกับการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อสร้างกระบวนการทัศน์การพัฒนาท้องถิ่นตามบทบาทของห้องสมุด. วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา.*
- ชาญณรงค์ ศรีสุวรรณ, อุ่นทิพย์ ศรีสุวรรณ, พวิศักดิ์ เกียรติวิระศักดิ์, และปิยะบุญ นิลแก้ว. (2557). *การจัดทำพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) เรื่องที่อยู่อาศัยที่เป็นเอกลักษณ์สะท้อนถึงอัตลักษณ์ความเป็นชุมชนเมืองลับแล: ตำบลศรีพนมมาศ อำเภอลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์. เชียงใหม่: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.*
- ธงชัย สิทธิกรณ. (2553). *พจนานุกรมศัพท์คอมพิวเตอร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). ปทุมธานี: สกายบุ๊กส์.*
- บุญชู บุญเลิศศิริ. (2558). *รูปแบบพิพิธภัณฑ์ศิลปวัฒนธรรมเสมือนภาคตะวันออก. ชลบุรี: สำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยบูรพา.*
- ปิยนารถ สิงห์ชู. (1998). *ตัวแบบ. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/503317>*
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. (2542). กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.*
- พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.254. (2547). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.*
- ไพศาล วรคำ. (2554). *การวิจัยทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. มหาสารคาม: ตักศิลาการพิมพ์.*
- มนตรี สมหอม. (2553). *การพัฒนาพิพิธภัณฑ์เสมือนผ่านระบบอินเทอร์เน็ตสำหรับบรรณารักษ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการพิมพ์และบรรณารักษ์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี.*
- วันทนา สุวรรณรัมย์ และ มธุรส จงชัยกิจ. (2551). *รูปแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อการศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.*
- สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ศูนย์จัดการความรู้การวิจัย. (2559). พิพิธภัณฑ์เสมือน. สืบค้นจาก http://www.rlc.nrct.go.th/ewt_news_.php?nid=15&filename=index*

เสรี พงศ์พิศ. (2552). *แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.

อิทธิญา อ اجرักษา. (2556). *การพัฒนารูปแบบพิพิธภัณฑ์เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์เสมือนจริง*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการศึกษา มหาวิทยาลัย ศรีนครินทรวิโรฒ.

Keeves, P.J. (1998). *Educational research methodology and measurement: An international handbook*. Oxford: Pergamon.

Model. (2012.). *Collins English Dictionary - Complete & Unabridged*. 10th ed. Retrieved from www.dictionary.com.

Virtual Museum. (2015). Retrieved from https://en.wikipedia.org/wiki/Virtual_museum

มาตรฐานการรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัย ในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย

น้ำทิพย์ วิภาวิน¹

บทคัดย่อ

การพัฒนามาตรฐานการรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันของมหาวิทยาลัยไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน 2) ศึกษาสภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยไทย 3) ศึกษาความพร้อมของมหาวิทยาลัยไทยในการประยุกต์ใช้มาตรฐานสากลในการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน 4) พัฒนารูปแบบมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนรวม 30 แห่ง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกข้อมูล และดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบของมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน ทั้ง 4 มาตรฐาน มี 10 องค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตข้อมูล คลังสารสนเทศสถาบัน และผู้ใช้ข้อมูล 2) สภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยไทยทั้ง 30 แห่ง มีการจัดการข้อมูลวิจัยที่เป็นวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยในฐานะข้อมูลห้องสมุดมหาวิทยาลัยในโปรแกรมระบบห้องสมุดอัตโนมัติ เพื่อให้ผู้ใช้เข้าถึงได้ทั้งรูปแบบและไฟล์ดิจิทัล โดยนำไฟล์ดิจิทัลที่เป็นฉบับเต็มเผยแพร่ผ่านระบบ ThaiLIS บางแห่งมีการจัดเก็บและเผยแพร่ผ่านคลังสารสนเทศสถาบัน แต่ส่วนใหญ่ขาดนโยบายการจัดเก็บและการเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในระยะยาว 3) มหาวิทยาลัยไทยมีความพร้อมใน

¹แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

e-mail: namtip.wip@stou.ac.th

การประยุกต์ใช้มาตรฐานสากลในการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันในด้านการจัดการวัตถุดิบดิจิทัลโดยห้องสมุดมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ (จำนวน 18 แห่ง) มีการใช้คลังสารสนเทศสถาบันเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในระบบเปิด แต่ยังคงขาดความพร้อมในด้านนโยบายระดับองค์กร และโครงสร้างพื้นฐาน 4) รูปแบบมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันเป็นแนวปฏิบัติการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศดิจิทัล เพื่อให้ได้การรับรองมาตรฐานในด้านองค์กร ด้านคลังสารสนเทศดิจิทัล และด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคนิค

คำสำคัญ : มาตรฐานการรับรองคุณภาพ การจัดการข้อมูลวิจัย คลังสารสนเทศสถาบัน
มหาวิทยาลัยไทย

The proposed standard for the quality assurance of the research data management in institutional repositories for Thai universities

Namtip Wipawin¹

Abstract

This research leads to standard development for quality assurance of research data management in institutional repositories of Thai universities. It aims 1) to analyze the attributes of quality assurance standards of research data management in institutional repositories, 2) to investigate the current research data management in Thai universities, 3) to examine preparatory measures by Thai universities in adopting international standards to validate research data quality in institutional repositories, and 4) to develop principles of quality assurance standards of research data in institutional repositories that are particularly appropriate for Thai universities. The samples account 30 research data executives from 30 public and private universities. The research tools include interviewing and recording documents. The research has been analyzed by using content analysis.

The research findings are 1) in all 4 quality assurance standards of research data in institutional repositories, there are 10 attributes that relate to data researchers, the institutional repositories and data users. 2) The investigation of current research data management in 30 universities in Thailand shows that research data, such as theses and research reports, are collected in university library database using library automation software. This is for users to be able to gain access to either hardcopy or digital version. While many digital full-text files can be accessed via ThaiLIS, some are archived and published via institutional repositories only. In such case, a policy to cope with the preservation and the dissemination of research data is still undergoing in number of institutions. 3) Thai universities are well prepared to adopt international standards to validate research data quality in institutional repository, especially in digital materials management. Many universities (i.e. 18 out of 30 institutions) have adopted an open access institutional repository system in their university library, but are still ingenuous of such organizational policies and risk and safety management of data. 4) The principles of quality assurance standards of research data in institutional repository are the practice set up to manage research data in digital information archives in order to meet standard qualifications in terms of being an organization, a digital repository, and technical infrastructure. However, being qualified for the digital repository is a primary matter to the organization and technical infrastructure.

Keywords: Research Data Quality Accreditation Standards, Research Data Management, Institutional Repositories, Thai Universities

¹Department of Information Science, Faculty of Liberal Arts, Sukhothai Thammathirat Open University
e-mail: namtip.wip@stou.ac.th

บทนำ

คณะกรรมการการยุโรปได้เสนอแนะให้ทุกประเทศสมาชิกของสหภาพยุโรปเผยแพร่ข้อค้นพบจากงานวิจัยที่ได้ทุนวิจัยจากภาครัฐสู่สาธารณะผ่านคลังสารสนเทศดิจิทัล เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเข้าถึงข้อมูลและผลงานวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ได้อย่างกว้างขวางโดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เป็นการลดการทำงานวิจัยที่ซ้ำซ้อน และลดเวลาในการค้นหาข้อมูล อันจะนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานความรู้ตามข้อเสนอแนะในข้อตกลงกลุ่มประเทศยุโรปเมื่อ พ.ศ. 2554 ที่เตรียมความพร้อมในการดำเนินกลยุทธ์การเป็นวาระดิจิทัลของยุโรป (Digital Agenda for Europe) ใน พ.ศ. 2563 โดยกำหนดนโยบายไว้ดังนี้

“(5) นโยบายการเข้าถึงข้อมูลเปิดมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงข้อมูลวิจัยและผลงานตีพิมพ์ที่ผ่านการประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ให้การเข้าถึงโดยเร็วที่สุดในกระบวนการเผยแพร่ผลงานวิจัย ช่วยให้สามารถใช้และใช้ผลการวิจัยซ้ำได้อีก โดยนโยบายนั้นจะต้องผ่านกระบวนการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว” (European Commission, 2012)

ดังนั้น มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในสหรัฐอเมริกาและยุโรปจึงมีการบริการสารสนเทศงานวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแผนการจัดการจัดการสารสนเทศงานวิจัย (Data Management Plan : DMP) การใช้โปรแกรมเพื่อเขียนแผนการจัดการจัดการสารสนเทศงานวิจัย (DMP tool) การทำเอกสารเมตาดาตา (Metadata documentation) การจัดเก็บข้อมูลวิจัยเพื่อการใช้งานระยะยาวไว้ในคลังสารสนเทศสถาบัน (Institutional Repository) ซึ่งครอบคลุมถึงระบบคลังสารสนเทศสถาบันและตัวระบุวัตถุดิจิทัล (Persistent Identifier) และการจัดฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้แก่นักวิจัยในการจัดการข้อมูล โดยมีเป้าหมายให้นักวิจัยในมหาวิทยาลัยวางแผนจัดเก็บข้อมูลวิจัยตั้งแต่เริ่มต้นทำโครงการวิจัย โดยเขียนไว้ในแผนการจัดการจัดการสารสนเทศงานวิจัย

เป้าหมายสำคัญของการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัย คือ การที่นักวิจัยทุกคนทั้งอาจารย์และนักศึกษาจัดเก็บข้อมูลวิจัยอย่างครบถ้วนในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูล จนถึงขั้นตอนการทำรายงานการวิจัยไว้ในคลังสารสนเทศดิจิทัลตามมาตรฐาน โดยมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่ได้รับการพัฒนาและยอมรับในการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน ได้แก่ Data Seal of Approval (DSA) เป็นการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยดิจิทัล (Digital Research Data) ในคลังสารสนเทศ (Repository) ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันว่า ข้อมูลวิจัยมีการจัดเก็บอย่างครบถ้วนไว้ในคลังสารสนเทศโดยมีการลงรายการด้วยเมตาดาตา เพื่อให้ผู้เชื่อมั่นใจว่าสามารถค้นหาข้อมูลวิจัยได้ในอนาคต โดยมีแนวปฏิบัติ 16 ข้อ หน่วยงานที่ดูแลการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัย คือ DANS (Digital Archiving & Networked Services) ซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาด้าน

ศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ของเนเธอร์แลนด์ ภายใต้การสนับสนุนขององค์การวิจัยวิทยาศาสตร์ของเนเธอร์แลนด์ DANS ได้ร่วมมือกับองค์กรต่าง ๆ ในการกำหนดมาตรฐานในส่วนของการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยจากคลังสารสนเทศ โดยได้จัดทำเอกสารฉบับร่างขึ้นในปี พ.ศ. 2551 และมีการรับรองมาตรฐานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา

มาตรฐานไอเอสโอสำหรับการรับรองคุณภาพคลังสารสนเทศสถาบัน หรือ ISO 16363 for the Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories เป็นมาตรฐานที่มีการนำมาใช้ในปี พ.ศ. 2555 เพื่อให้การจัดการข้อมูลวิจัยดิจิทัลเป็นไปตามหลักมาตรฐานสากล โดยให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ข้อมูลเพื่อการใช้ประโยชน์ในระยะยาว ในขณะที่มาตรฐาน World Data System (WDS) และ Data Seal of Approval (DSA) ได้ประสานความร่วมมือในการกำหนดมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันขึ้นในปี พ.ศ. 2556 ตามโครงการ Research Data Alliance (RDA) ที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนข้อมูลและการใช้ข้อมูลร่วมกัน

มาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันเป็นส่วนสำคัญของการอนุรักษ์ข้อมูลวิจัย (Research data curation) ซึ่งเป็นกระบวนการจัดเก็บข้อมูลวิจัยไว้ในคลังสารสนเทศสถาบัน (Institutional repository) ตามมาตรฐานการจัดการสารสนเทศ มีการใช้ตัวระบุวัตถุดิจิทัล (Digital Object Identifier หรือ DOI) เป็นรหัสบ่งชี้ข้อมูลวิจัยที่อยู่ในรูปไฟล์ดิจิทัล จากผลการศึกษาของโครงการส่งเสริมบทบาทของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (Information Communication and Technology : ICT) เพื่อสนับสนุนการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจประเทศ (2552) พบว่า มีข้อเสนอแนะในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลตามมาตรฐานการจัดประเภทกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของประเทศไทย (Thai Standard International Classification: TSIC) ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลที่เรียกว่า ISIC (International Standard Industrial Classification) เพื่อให้มีความเชื่อมโยงกับการใช้ข้อมูลการจัดอันดับความพร้อมของอุตสาหกรรมเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากแหล่งข้อมูลทั้งที่เกี่ยวข้องกับ ICT โดยตรงและไม่เกี่ยวข้องโดยตรงแล้วยังมีข้อค้นพบในการพัฒนาการเชื่อมโยงข้อมูลด้าน ICT เพื่อให้ผู้ใช้ข้อมูลสามารถใช้ประโยชน์จากข้อมูลด้าน ICT ซึ่งจัดเก็บโดยหน่วยงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงมีข้อเสนอแนะในการสนับสนุนให้หน่วยงานเจ้าของข้อมูลจัดเก็บข้อมูลในรูปแบบข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ที่เอื้อต่อการจัดเก็บข้อมูลที่มีโครงสร้าง และเผยแพร่ข้อมูลดังกล่าวผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต รวมถึงการกำหนดให้หน่วยงานเจ้าของข้อมูลใช้มาตรฐานการตั้งชื่อตามรหัสตัวระบุวัตถุดิจิทัลหรือรหัส DOI (Digital Object Identifier)

มาตรฐานการจัดการข้อมูลในลักษณะนี้เป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างการพัฒนา
กับการพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ รวมถึงการพัฒนาระบบการศึกษาที่มีคุณภาพที่ไม่จำกัดความคิด
สร้างสรรค์ของตลาดแรงงาน และสามารถสร้างแรงงานที่ตรงตามความต้องการของตลาด ซึ่งเป็นปัจจัย
สำคัญที่สุดในการพัฒนาอุตสาหกรรมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร ทั้งนี้ การพัฒนา
มาตรฐานการรับรองคุณภาพการวิจัยตามแผนการอนุรักษ์ข้อมูล (Data Curation) ซึ่งเป็นแนวโน้มของ
การจัดการระบบสารสนเทศในองค์กรประกอบด้วย

1. การกำหนดมาตรฐานการลงรายการในคลังสารสนเทศตามเกณฑ์การรับรองคุณภาพ
ข้อมูลวิจัยดิจิทัล (Digital Research Data) ได้แก่ 1) Data Seal of Approval certification (DSA)
2) World Data System certification 3) NESTOR Seal (DIN 31644) และ 4) TRAC/ISO 16363
ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาระบบและจัดเก็บข้อมูลไว้ใช้งานในระยะยาวได้อย่างมีคุณภาพ เริ่มตั้งแต่
การสร้างข้อมูล การจัดเก็บข้อมูล และการนำข้อมูลวิจัยออกมาใช้ใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ การ
ค้นพบข้อมูลบนอินเทอร์เน็ต สามารถเข้าถึงได้ และสามารถใช้งานได้หลายรูปแบบ

2. การกำหนดมาตรฐานในการใช้ตัวระบุวัตถุดิจิทัล DOI (Digital Object Identifier)
กับข้อมูลวิจัยดิจิทัลในคลังสารสนเทศเพื่อการจัดเก็บและใช้งานในระยะยาว

3. การศึกษาต้นแบบคลังสารสนเทศของสถาบัน (Institutional repository) ที่มีการลง
รายการตามมาตรฐานการลงรายการคลังสารสนเทศดิจิทัล

เนื่องจากประเทศไทยยังไม่มีการนำมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศ
สถาบันมาใช้ในมหาวิทยาลัยไทย และมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่มีการจัดเก็บข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศ
หลากหลายรูปแบบและหลายมาตรฐาน โดยมีทั้งการจัดเก็บข้อมูลวิจัยในฐานข้อมูลของห้องสมุด และ
การจัดเก็บข้อมูลวิจัยโดยบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันวิจัย หรือหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการวิจัย ในขณะที่
ที่หลายประเทศให้ความสนใจในการกำหนดมาตรฐานและความร่วมมือในการอนุรักษ์ข้อมูลวิจัยในรูป
ดิจิทัลเพื่อการใช้งานในระยะยาว หลายประเทศได้จัดตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงขึ้นโดยเรียกว่า
ศูนย์อนุรักษ์ข้อมูลวิจัย (Data Curation Center) หรือในห้องสมุดก็มีการเพิ่มงานบริการสารสนเทศ
งานวิจัย (Research Data Service, Data Curation Service) ขึ้นมา ดังนั้น ความเข้าใจเกี่ยวกับ
มาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันจึงเป็นเรื่องสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง
ในมหาวิทยาลัยที่เป็นแหล่งผลิต จัดเก็บและบริการข้อมูลวิจัยดิจิทัล ซึ่งมาตรฐานการรับรองคุณภาพ
ข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันนี้ จะช่วยให้การจัดการระบบข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน
และการสืบค้นข้อมูลวิจัยของผู้ใช้ทั้งอาจารย์ นักวิจัย นักวิชาการ นักศึกษา และประชาชนทั่วไปมี
ประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการนำข้อมูลวิจัยที่ได้มาตรฐานไปใช้เพื่อพัฒนาศักยภาพ

การวิจัยและการต่อยอดความรู้ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมสารสนเทศและสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้อย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบของมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน
2. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการข้อมูลวิจัยและวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยไทย
3. เพื่อศึกษาความพร้อมของมหาวิทยาลัยไทยในการใช้มาตรฐานสากลในการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน
4. เพื่อพัฒนารูปแบบมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนโดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการโดยการวิเคราะห์เอกสาร (Documentary research) วิเคราะห์เนื้อหาจากหนังสือ วารสาร เอกสารและเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันจำนวน 4 มาตรฐาน ได้แก่ 1) Data Seal of Approval certification 2) World Data System certification 3) NESTOR Seal (DIN 31644) และ 4) TRAC/ISO 16363
2. เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เพื่อศึกษาสภาพการจัดการข้อมูลวิจัย ความพร้อมของมหาวิทยาลัยไทยในการใช้มาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารสำนักหอสมุด และ/หรือ สำนักวิจัยจำนวน 30 แห่ง ได้แก่
 - 1) มหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเด่นทางด้านการผลิตผลงานวิจัยจำนวน 10 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยขอนแก่นมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 - 2) มหาวิทยาลัยรัฐบาล 10 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และมหาวิทยาลัยรามคำแหง

3) มหาวิทยาลัยเอกชน 10 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ มหาวิทยาลัยศรีปทุม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล มหาวิทยาลัยสยาม และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร

3. วิเคราะห์ผลจากการศึกษาสภาพการจัดการข้อมูลวิจัยและความพร้อมในการใช้มาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันในมหาวิทยาลัย 30 แห่ง และนำผลการวิเคราะห์เอกสารมาประกอบการพิจารณาเพื่อร่างมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย

4. จัดทำแบบสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับร่างมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทยจากผู้รับผิดชอบคลังสารสนเทศสถาบันจำนวน 10 แห่ง และสนทนากลุ่มกับผู้รับผิดชอบคลังสารสนเทศสถาบันจำนวน 10 คนเพื่อนำข้อคิดเห็นจากการสัมมนากลุ่มมาสรุปเป็น มาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษามาตรฐานการรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันของมหาวิทยาลัยไทย ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยสรุปได้ว่า

1. การศึกษาองค์ประกอบของมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน

จากการศึกษาทั้ง 4 มาตรฐานได้แก่ ได้แก่ 1) Data Seal of Approval certification มีแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐาน 16 ข้อ 2) World Data System certification มีแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐาน 17 ข้อ 3) NESTOR Seal (DIN 31644) มีแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐาน 34 ข้อ และ 4) TRAC/ISO 16363 มีแนวทางปฏิบัติตามมาตรฐานมากกว่า 100 ข้อ พบว่ามี 10 องค์ประกอบ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ผลิตข้อมูล คลังสารสนเทศสถาบัน และผู้ใช้ข้อมูล โดยองค์ประกอบของการประเมินเพื่อการรับรองคุณภาพของคลังสารสนเทศสถาบัน ได้แก่ 1. ข้อมูลวิจัยที่เป็นข้อมูลเปิด 2. เมตาดาตา 3. นโยบายและพันธกิจด้านข้อมูลวิจัยและคลังสารสนเทศสถาบัน 4. แผนการสงวนรักษาข้อมูลดิจิทัล 5. มาตรฐานการจัดเก็บถาวรตามแบบจำลอง OAIS (Open Archival Information System) 6. การใช้เทคโนโลยีด้าน

ซอฟต์แวร์และฮาร์ดแวร์ที่เหมาะสม 7. ลิขสิทธิ์ในการใช้ข้อมูลวิจัย 8. การมีเครื่องมือหรือวิธีการเพื่อรับรองว่าข้อมูลแทนความ (Representation Information) เชื่อมโยงเข้ากับข้อมูลวิจัยที่เกี่ยวข้อง 9. การใช้ระเบียบการเข้าถึงข้อมูลและแนวปฏิบัติที่ได้รับการยอมรับ 10. การมีกระบวนการจัดการและเผยแพร่เป็นลายลักษณ์อักษร

2. สภาพการจัดการข้อมูลวิจัยและวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยไทย

สภาพการจัดการข้อมูลวิจัยและวิทยานิพนธ์ในมหาวิทยาลัยไทย จำแนกเป็น 3 ด้าน คือ

1) ด้านนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในรูปแบบเปิด 2) ด้านการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในฐานข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบัน และ 3) ด้านปัญหาการจัดการข้อมูลวิจัย

1) ด้านนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในรูปแบบเปิด

ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายในการกำหนดให้ข้อมูลวิจัยเป็นข้อมูลเปิด (Open Access data) ที่จัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศสถาบันเพื่อการใช้งานในระยะยาว แต่เป็นแนวปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยที่หน่วยงานระดับบัณฑิตศึกษามีหน้าที่จัดส่งตัวเล่มข้อมูลวิจัยมาให้บริการในห้องสมุด ในส่วนของกระบวนการจัดการข้อมูลวิจัยในปัจจุบัน เป็นความร่วมมือของบัณฑิตศึกษาที่ทำหน้าที่จัดส่งวิทยานิพนธ์มาให้ห้องสมุดจัดเก็บเข้าระบบเพื่อให้บริการ เช่นเดียวกับที่สถาบันวิจัยส่งรายงานการวิจัยมาให้ห้องสมุดจัดเก็บเพื่อให้บริการ ส่วนบทความวิจัยและบทความวิชาการเป็นการเผยแพร่โดยหน่วยงานที่จัดทำวารสาร และมหาวิทยาลัยบางแห่งเผยแพร่บทความผ่านคลังสารสนเทศสถาบันตามสิทธิการอนุญาตของผู้เขียน ดังนั้น การบริการสารสนเทศงานวิจัยในห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ จึงมีลักษณะการบริการตอบคำถามช่วยการค้นคว้า บริการสนับสนุนการวิจัย เช่น การให้คำแนะนำด้านสถิติเพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนเอกสารอ้างอิงในรูปแบบบรรณานุกรม บริการฝึกอบรมการใช้ฐานข้อมูลออนไลน์ และการสืบค้นข้อมูลเพื่อจัดทำวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2) ด้านการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในฐานข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบัน

ผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยทุกแห่งยังไม่ได้ขอตัวระบุวัตถุดิจิทัล (DOI) มาใช้กับไฟล์ดิจิทัลของวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย แต่ศูนย์ข้อมูลวิจัย วช. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ได้ลงทะเบียนตัวระบุวัตถุดิจิทัล (DOI) ไว้ในฐานข้อมูลวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ซึ่งยังขาดการประสานงานเพื่อให้เกิดการใช้งานจริงในกระบวนการของการใช้ตัวระบุวัตถุดิจิทัล (DOI) ระหว่างมหาวิทยาลัยและสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ส่วนหน่วยงานที่จัดทำวารสารในมหาวิทยาลัยมีการขอตัวระบุวัตถุดิจิทัล (DOI) เพื่อใช้กับบทความวารสาร ข้อมูลวิจัยในส่วนของวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยในห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยทุกแห่ง มีการวิเคราะห์หมวดหมู่และลงรายการในฐานข้อมูลห้องสมุดและฐานข้อมูลในโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (Thai

Library Integrated System: ThaiLIS) ซึ่งพัฒนาโดย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา แห่งชาติ โดยจัดทำเมตาดาตาในการอธิบายรายละเอียดของไฟล์ข้อมูลดิจิทัลเพื่อการจัดเก็บและ การใช้ งานในระยะยาว ในขณะที่หลายสถาบันที่เผยแพร่ข้อมูลวิจัยโดยสำนักวิจัยและคณะ ยังขาดการจัดการ ข้อมูลวิจัยในส่วนของ การลงรายการเพื่อการใช้งานในระยะยาว ได้แก่ ข้อมูลวิจัยที่เป็นรูปเล่ม วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย และข้อมูลวิจัยที่เป็นไฟล์ดิจิทัลวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยฉบับ เต็ม

ดังนั้น การจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยไทยจึงเป็นการจัดเก็บข้อมูลที่เป็น ผลการวิจัยเมื่อทำงานวิจัยเสร็จแล้ว (Research output) มี 3 ลักษณะ ได้แก่

1. ข้อมูลวิจัยที่เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย ในหมวดหมู่วิทยานิพนธ์และ รายงานการวิจัย โดยจัดให้บริการยืมคืนรูปเล่มในห้องสมุด และผู้ใช้สามารถสืบค้นข้อมูลบรรณานุกรม ผ่านหน้าจอสืบค้นข้อมูล (Online Public Access Catalog : OPAC) ของระบบห้องสมุดอัตโนมัติ

2. ข้อมูลวิจัยที่เป็นไฟล์ดิจิทัลวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยฉบับเต็ม (Full Text) โดย เป็นการลงรายการในฐานข้อมูลในโครงการเครือข่ายห้องสมุดในประเทศไทย (Thai Library Integrated System: ThaiLIS) ห้องสมุดทุกแห่งมีหน้าที่จัดส่งไฟล์ดิจิทัลของวิทยานิพนธ์เข้าสู่ฐานข้อมูล ThaiLIS เพื่อให้บริการข้อมูลวิทยานิพนธ์ไฟล์ดิจิทัลแบบเต็มรูป ภายใต้โครงการ Thai Digital Collection (TDC) ซึ่งเป็นโครงการหนึ่งของ ThaiLIS ที่มีเป้าหมายเพื่อให้บริการสืบค้นฐานข้อมูลเอกสารฉบับเต็ม ของ วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยของอาจารย์จากมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อใช้สนับสนุน การศึกษา การค้นคว้าวิจัย และการเผยแพร่ผลงานของนักศึกษา อาจารย์ นักวิจัย และเจ้าของผลงานต่าง ๆ โดยห้ามมิให้นำผลงานเหล่านี้ไปใช้แสวงหาประโยชน์ทางการค้าหรืออื่นใด นอกเหนือจากการใช้ เพื่อการศึกษาเพื่อพัฒนาประเทศเท่านั้น และจะต้องอ้างอิงถึงเจ้าของผลงานทุกครั้ง โดยมีการจัดอบรม การใช้งานและการนำข้อมูลเข้าสู่ระบบให้กับสมาชิกใหม่

3. ข้อมูลวิจัยที่เป็นไฟล์ดิจิทัลที่จัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศสถาบัน (Institutional Repository: IR) ซึ่งเป็นการบริการข้อมูลผ่านคลังสารสนเทศแบบเปิดจำนวน 18 แห่ง และผ่านฐานข้อมูล วิจัยที่พัฒนาเองและเผยแพร่ผ่านเว็บจำนวน 12 แห่ง เพื่อให้บริการการเข้าถึงเนื้อหาฉบับเต็ม โดย มหาวิทยาลัยบางแห่งทำการคัดเลือกและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยเฉพาะบางรายการ ซึ่งถือเป็นข้อจำกัดในการ เข้าถึงข้อมูลวิจัยที่มีทั้งโครงการวิจัย รายงานการวิจัยและบทความวิจัย ทำให้ผู้ใช้ไม่สามารถเข้าถึงข้อมูล ได้เนื่องจากยังไม่มี การเผยแพร่รายงานการวิจัยดังกล่าว

1) ด้านปัญหาการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัย

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยไทย จำแนกเป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลวิจัย และด้านการจัดการข้อมูลวิจัย โดยข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในคลังสารสนเทศสถาบันส่วนใหญ่เป็นการรายงานผลการวิจัย (Research output) ในรูปวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย แต่ยังคงขาดไฟล์ข้อมูลที่อยู่ในขั้นตอนของการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นไฟล์ตาราง ไฟล์ภาพ และไฟล์เสียง โดยข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในฐานะข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบันของห้องสมุดส่วนใหญ่ มีการลงรายการเพื่ออธิบายรายละเอียดของข้อมูลด้วยเมตาดาตา แต่ข้อมูลวิจัยที่จัดเก็บและเผยแพร่โดยสำนักวิจัยและสำนักบริการคอมพิวเตอร์บางแห่ง ยังขาดการลงรายการเมตาดาตาตามมาตรฐาน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการค้นหาและเข้าถึงข้อมูลวิจัยของผู้ใช้ อีกทั้งยังขาดกระบวนการรับรองความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลเพื่อให้ผู้เชื่อมั่นในคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ นอกจากนี้ยังพบปัญหาการขาดนโยบายในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยเป็นลายลักษณ์อักษรและการขาดแนวปฏิบัติของกระบวนการดำเนินงานในลักษณะการไหลของข้อมูลตามมาตรฐานเดียวกันทั้งมหาวิทยาลัย สามารถแก้ไขได้ด้วยการประยุกต์ใช้มาตรฐานการจัดการข้อมูลวิจัย ซึ่งจะช่วยให้สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ครบถ้วนและเอื้อประโยชน์ต่อผู้ใช้ในการเข้าถึงข้อมูล ณ จุดเดียว โดยต้องมีการประสานความร่วมมือเพื่อการจัดการด้านลิขสิทธิ์เพื่อจัดทำข้อตกลงในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการของมหาวิทยาลัย

3. ความพร้อมด้านจำนวนวิทยานิพนธ์และงานวิจัยในมหาวิทยาลัยไทย

ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องจำนวนข้อมูลในฐานะข้อมูลวิทยานิพนธ์/ข้อมูลวิจัยที่มีการใช้ตัวบ่งชี้วัตถุ (Digital Object Identifier : DOI) พบว่า มีการใช้ตัวระบุวัตถุดิจิทัล 58,378 รายการ ซึ่งลงทะเบียนโดยสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า มหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านการจัดการวัตถุดิจิทัล แต่ยังคงขาดความพร้อมในด้านองค์กรและโครงสร้างพื้นฐานทางเทคนิค ดังนี้

1) มหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่มีความพร้อมด้านการจัดการวัตถุดิจิทัลในส่วนที่ดำเนินงาน โดยห้องสมุดมหาวิทยาลัย ได้แก่ ความพร้อมด้านการให้บริการไฟล์ดิจิทัลแบบเปิด ความพร้อมด้านคลังสารสนเทศดิจิทัลระบบเปิด ความพร้อมด้านเมตาดาตา ความพร้อมด้านตัวบ่งชี้ถาวร (Persistent Identifier) ซึ่งประกอบด้วย การเข้าถึง (Access) ความถูกต้อง (Integrity) กระบวนการ (Process) และการสงวนรักษา (Preservation)

2) มหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมด้านองค์กร (Organization) ในส่วนของความพร้อมด้านนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัย เช่น การจัดการสิทธิ์ เป็นต้น ทั้งนี้ ความพร้อมด้านองค์กรประกอบด้วย ธรรมาภิบาล (Governance) บุคลากร (Staffing) นโยบาย (Policies) และการเงิน (Finances)

3) มหาวิทยาลัยไทยส่วนใหญ่ยังขาดความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเทคนิค ซึ่งประกอบด้วย การออกแบบระบบ (System design) และการรักษาความปลอดภัย (Security) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขาดความพร้อมของมหาวิทยาลัยไทยในด้านการจัดการวัตถุดิบพื้นฐานข้อมูลห้องสมุดโดยใช้ระบบห้องสมุดอัตโนมัติ แม้จะมีการจัดเก็บและเผยแพร่ตัวเล่มงานวิจัย และมีการเผยแพร่ข้อมูลออนไลน์ในลักษณะไฟล์ข้อมูลดิจิทัลผ่านระบบThaiLIS ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา แต่ข้อมูลที่เผยแพร่ไม่ครบถ้วน ในขณะที่ข้อมูลวิจัยที่เป็นไฟล์ข้อมูลดิจิทัล หลายสถาบันได้เผยแพร่ในคลังสารสนเทศสถาบัน (Institutional Repository: IR) ซึ่งเป็นคลังสารสนเทศดิจิทัลที่มีการเข้าถึงแบบเปิด

4. ผลการวิจัยจากแบบสำรวจและการประชุมแบบเผชิญหน้า

จากแบบสำรวจความคิดเห็นของผู้รับผิดชอบคลังสารสนเทศดิจิทัลของมหาวิทยาลัย 10 แห่งและการประชุมแบบเผชิญหน้า พบว่าผู้รับผิดชอบคลังสารสนเทศดิจิทัลของมหาวิทยาลัยเห็นด้วยกับรูปแบบมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย ตามแนวปฏิบัติทั้ง 20 ข้อ โดยมีข้อเสนอแนะที่ควรพิจารณาปรับปรุง ดังนี้

1) ควรมีการให้คำจำกัดความ (Definition terms) ประกอบเพิ่มเติมสำหรับผู้อ่านที่อาจจะมีความรู้ในประเด็นเรื่องคลังสารสนเทศดิจิทัลแตกต่างกัน เช่น ขอบเขตของการนำข้อมูลกลับมาใช้อีก (Reuse) เห็นควรระบุว่าจะสามารถนำข้อมูลนั้นไปใช้งานได้อย่างเสรี Reuse without any restriction ซึ่งในส่วนนี้ คลังสารสนเทศดิจิทัลไม่ได้รับอนุญาตให้ชัดเจนจนเกิดความเข้าใจที่หลากหลาย

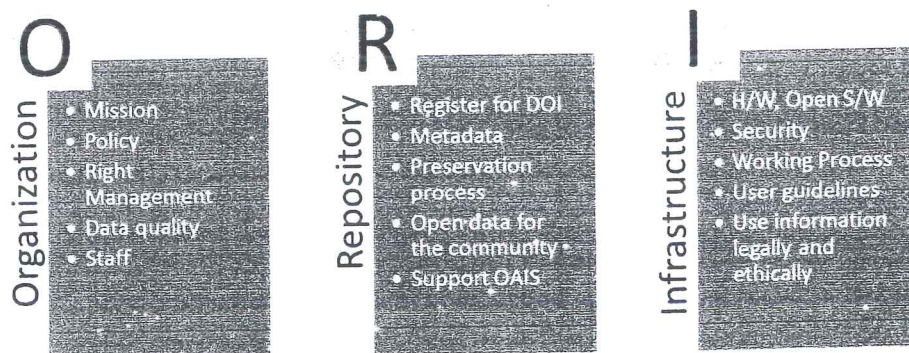
2) การที่คลังสารสนเทศดิจิทัลต้องมีการลงทะเบียนไฟล์ดิจิทัลโดยมีตัวระบุวัตถุดิบดิจิทัลและความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับวัตถุดิบอย่างเป็นเอกลักษณ์และถาวร (Persistent Identifier) นั้นสามารถแทนที่ด้วยการเชื่อมโยงในรูปแบบ URL ที่ถาวรได้หรือไม่

3) ความจำเป็นของการใช้ซอฟต์แวร์ระบบเปิดเพื่อให้คลังสารสนเทศดิจิทัลสนับสนุนฟังก์ชันงานตามมาตรฐานการจัดเก็บข้อมูลถาวรที่ได้รับการยอมรับในระดับนานาชาติอย่างชัดเจน ดังเช่น แบบจำลอง Open Archival Information System (OAIS)

5. รูปแบบมาตรฐานการรับรองคุณภาพข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทย

ผลการสังเคราะห์รูปแบบของการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันที่เหมาะสมกับมหาวิทยาลัยไทยจากเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม สามารถกำหนดรูปแบบได้เป็น แนวปฏิบัติการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศดิจิทัลเพื่อให้ได้การรับรองมาตรฐานในลักษณะ ORI: Guideline for Digital Repository ประกอบด้วย ด้านองค์กร (Organization) ด้านคลังสารสนเทศ (Repository) และด้านโครงสร้างพื้นฐาน (Infrastructure) ดังนี้ ด้านองค์กร มหาวิทยาลัยจะต้องกำหนดพันธกิจและนโยบายในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัย มีการจัดการด้านลิขสิทธิ์ การตรวจสอบคุณภาพของข้อมูลและมีบุคลากรรับผิดชอบการดำเนินงาน ด้านคลังสารสนเทศ มหาวิทยาลัยจะต้องมีการลงทะเบียนรหัสประจำข้อมูลวิจัย ทำเมตาดาตาข้อมูลวิจัยตามแผนการสงวนรักษา เพื่อเผยแพร่ข้อมูลเปิดในคลังสารสนเทศสถาบัน ด้านโครงสร้างพื้นฐาน มหาวิทยาลัยจะต้องใช้ฮาร์ดแวร์และซอฟต์แวร์ที่เหมาะสมโดยมีระบบรักษาความปลอดภัยของข้อมูล ตามกระบวนการทำงาน มีแนวปฏิบัติในการใช้งานของผู้ใช้ตามกฎหมายอย่างมีจริยธรรม

ORI : Guideline for Digital Repository.

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามาตรฐานการรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันของมหาวิทยาลัยไทย ผลการวิจัยมีประเด็นที่ผู้วิจัยนำมาอภิปราย ดังนี้

1. นโยบายข้อมูลวิจัยในระบบเปิดและการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในฐานข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบัน

จากผลการวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยส่วนใหญ่ไม่มีนโยบายในการกำหนดให้ข้อมูลวิจัยเป็นข้อมูลเปิด (Open Access data) ที่จัดเก็บไว้ในคลังสารสนเทศสถาบันเพื่อการใช้งานในระยะยาว โดยห้องสมุดเป็นผู้รับผิดชอบด้านการจัดการข้อมูลวิจัยของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วชิร เพ็ชรวงษ์ (2554) การส่งรายงานการวิจัยมาให้ห้องสมุดจัดเก็บเพื่อให้บริการโดยความสมัครใจของผู้วิจัยนั้น ส่งผลให้อาจารย์และนักวิจัยส่วนหนึ่งส่งข้อมูลวิจัยเข้าระบบคลังสารสนเทศสถาบันโดยสมัครใจ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กุศลวัฒน์ คงประดิษฐ์ (2558) ในขณะที่มหาวิทยาลัยและหน่วยงานวิจัยในต่างประเทศมีความพยายามในการสร้างและกำหนดการใช้เกณฑ์การประเมินหลายรูปแบบเพื่อความเหมาะสม และมีการเตรียมการเพื่อตรวจประเมินเพื่อควบคุมความเสี่ยงในอนาคต ในขณะเดียวกัน การจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในฐานะข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบัน ผลการวิจัยพบว่า ข้อมูลวิจัยในส่วนของวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยในห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทยทุกแห่ง มีการวิเคราะห์หมวดหมู่และการลงรายการโดยจัดทำเมตาเดตาในการอธิบายรายละเอียดของไฟล์ข้อมูลดิจิทัลเพื่อการจัดเก็บและการใช้งานในระยะยาว ในขณะที่หลายสถาบันที่เผยแพร่ข้อมูลวิจัยโดยสำนักวิจัยและคณะยังขาดการจัดการข้อมูลวิจัยโดยการลงรายการเพื่อการใช้งานในระยะยาว ได้แก่ ข้อมูลวิจัยที่เป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย และข้อมูลวิจัยที่เป็นไฟล์ดิจิทัลวิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัยฉบับเต็ม โดยสถาบันอุดมศึกษาเอกชนหลายแห่งขาดระบบฐานข้อมูลวิจัยเพื่อการสืบค้น (นพวรรณ บุญธรรม, 2553)

2. ปัญหาการจัดการระบบข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยยังขาดความครบถ้วน

ผลการวิจัยพบว่า ปัญหาการจัดการข้อมูลวิจัยในมหาวิทยาลัยไทย สามารถจำแนกออกได้เป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านข้อมูลวิจัย และด้านการจัดการข้อมูลวิจัย โดยข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในคลังสารสนเทศสถาบันส่วนใหญ่เป็นการรายงานผลการวิจัยในรูปวิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย (Research output) แต่ยังขาดไฟล์ข้อมูลที่ใช้สนับสนุนกระบวนการวิจัยที่เป็นไฟล์ตาราง ไฟล์ภาพ และไฟล์เสียง ส่วนข้อมูลวิจัยที่เผยแพร่ในฐานะข้อมูลและคลังสารสนเทศสถาบันของห้องสมุดส่วนใหญ่ มีการลงรายการเพื่ออธิบายรายละเอียดของข้อมูลด้วยเมตาเดตา แต่ข้อมูลวิจัยที่จัดเก็บและเผยแพร่โดยสำนักวิจัยและสำนักบริการคอมพิวเตอร์บางแห่งยังขาดการลงรายการเมตาเดตาตามมาตรฐาน ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการค้นหาและเข้าถึงข้อมูลวิจัยของผู้ใช้ อีกทั้งยังขาดกระบวนการรับรองความถูกต้องและความครบถ้วนของข้อมูลเพื่อให้ผู้ใช้มั่นใจในคุณภาพของข้อมูลที่ได้รับ ขาดนโยบายการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยในระยะยาวเป็นลายลักษณ์อักษร และขาดแนวปฏิบัติของกระบวนการดำเนินงานในลักษณะของการไหลของข้อมูลที่ดำเนินต่อกันเป็นลำดับทั้งมหาวิทยาลัย เพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลครบถ้วนและเอื้อประโยชน์ให้ผู้ใช้เข้าถึงข้อมูล ณ จุดเดียว นอกจากนี้ ยังขาดการประสานความร่วมมือด้านการจัดการสิทธิ์เพื่อจัดทำข้อตกลงในการจัดเก็บและ

เผยแพร่ข้อมูลทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ซึ่งสอดคล้องกับรายงาน ระบบวิจัยเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของประเทศ (2558) ที่สะท้อนว่า การปฏิรูประบบข้อมูลเพื่อการพัฒนาประเทศเป็นวาระปฏิรูปที่สำคัญและเร่งด่วน โดยปัจจุบันข้อมูลของประเทศยังขาดความพร้อมใช้ ขาดความน่าเชื่อถือ ขาดความสอดคล้องกับการใช้งาน ขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน รวมทั้งขาดข้อมูลระดับพื้นที่ที่จะนำไปสู่การบริหารจัดการในระดับชุมชนและรายบุคคล ดังนั้น การจัดการระบบข้อมูลวิจัยให้ได้มาตรฐานเพื่อความสะดวกในการเข้าถึงจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาระบบวิจัยเพื่อเป็นโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของประเทศ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลวิจัยไปใช้

1) มหาวิทยาลัยทุกแห่งควรกำหนดนโยบายการจัดการข้อมูลวิจัยในระดับสถาบันเพื่อให้การจัดเก็บข้อมูลวิจัยในแต่ละปีครบถ้วนเพื่อการใช้งานในระยะยาว ทั้งรายงานการวิจัยของอาจารย์และวิทยานิพนธ์ของนักศึกษา เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นในการวิจัยซึ่งสามารถนำมาใช้ต่อยอดความรู้เพื่อพัฒนาประเทศไทย

2) มหาวิทยาลัยควรมีการจัดทำมาตรฐานการรับรองคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบันเพื่อเป็นแนวทางในการควบคุมคุณภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในระดับสถาบันและหน่วยงาน อันจะนำไปสู่การพัฒนาฐานข้อมูลวิจัยกลางระดับประเทศ เพื่อให้ผู้ใช้บริการสามารถเข้าถึงข้อมูลวิจัยของประเทศจากบริการข้อมูลวิจัย ณ จุดเดียวในรูปแบบ One stop service

3) มหาวิทยาลัยควรร่วมมือกับองค์กรวิจัยระดับชาติเพื่อกำหนดแนวทางการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูลวิจัยให้เป็นข้อมูลเปิดตามมาตรฐานสากล เช่นความร่วมมือระหว่างห้องสมุดมหาวิทยาลัยกับสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับงานการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

จากการศึกษาสภาพการจัดการข้อมูลวิจัยในคลังสารสนเทศสถาบัน ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการจัดทำคู่มือมาตรฐานการจัดการข้อมูลงานวิจัยในคลังสารสนเทศดิจิทัล ซึ่งประกอบด้วย 1. ผู้ผลิตข้อมูลงานวิจัย 2. คลังสารสนเทศดิจิทัล 3. ผู้ใช้ข้อมูลงานวิจัย

บรรณานุกรม

- กุศลวัฒน์ คงประดิษฐ์. (2558). สถานภาพและปัญหาแพลตฟอร์ม *DSpace* ที่คลังหน่วยเก็บถาวร
สถาบันในประเทศไทยใช้. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
นพวรรณ บุญธรรม. (2553). กลยุทธ์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาเอกชนไทยสู่การเป็น
มหาวิทยาลัยวิจัย. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
พรชนิตว์ สีนาราช. (2554). บทบาทของห้องสมุดมหาวิทยาลัยวิจัยในการสนับสนุนการวิจัยของ
มหาวิทยาลัย. *วารสารสารสนเทศศาสตร์*, 29, 73-86.
วัชร เพ็ชรวงษ์ และคณะ. (2554). การวิเคราะห์เปรียบเทียบคลังสารสนเทศสถาบันของมหาวิทยาลัย
ไทยและต่างประเทศ. *วารสารสารสนเทศศาสตร์*, 29, 53-64.
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2552). *โครงการส่งเสริมการวิจัยในอุดมศึกษาและการ
พัฒนามหาวิทยาลัยวิจัยแห่งชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
สืบค้นจาก <http://www.nru.go.th>
สำนักงานคณะกรรมการนโยบายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ. (2555) *นโยบายและ
แผนวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและนวัตกรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2555 - 2564)*.
กรุงเทพฯ: กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2558). *วาระปฏิรูปที่ 20: ระบบวิจัยเพื่อเป็น
โครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาของประเทศ*. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร
อนุรักษ์ อยู่วัง และพิมพ์ราไพ เปรมสมิทธิ์. (2556). การจัดการคลังสถาบันในห้องสมุดมหาวิทยาลัย.
วารสารบรรณารักษศาสตร์, 33, 67-86.
Center for Research Libraries and OCLC Online Computer Library Center. (2007).
*Trustworthy repositories audit & certification (TRAC) criteria and checklist
(Version 1)*. Chicago: CRL.
Center for Research Libraries. (2014). *TRAC and TDR checklists*. Chicago: CRL.
Data Seal of Approval. (2013) Retrieved from [http://datasealofapproval.org/sites/
default/files/20130124%20DSA%20leaflet%20WEB.pdf](http://datasealofapproval.org/sites/default/files/20130124%20DSA%20leaflet%20WEB.pdf)
Data Seal of Approval. (2013) Retrieved from [http://datasealofapproval.org/sites/
default/files/DSA%20booklet_2-0_engels_mei2010.pdf](http://datasealofapproval.org/sites/default/files/DSA%20booklet_2-0_engels_mei2010.pdf)

- Norman Paskin. (2012). "Report of the Registration Authority for ISO 26324 for TC46/SC9 Berlin meeting, May 2012". E-mail to Todd Carpenter. 3 April 2012.
- DIN 31644:2012-04 (2016). Information und Dokumentation-Kriterien für vertrauenswürdige digitale Langzeitarchive. (Information and documentation-Criteria for trustworthy digital archives). Retrieved from <http://www.nabd.din.de>
- Downs RR, Chen RS. (2013). Independent Evaluation of a Scientific Data Center for Compliance with the ISO 16363 Requirements for Audit and Certification of Trustworthy Digital Repositories. RDA 2nd Plenary, <http://hdl.handle.net/10022/AC:P:21793>
- Downs RR, Giaretta D, Hughes JS (2014) Policy Recommendations for Institutions to Serve as Trustworthy Stewards of Research Data. RDAP 2014, <http://dx.doi.org/10.7916/D8SB43SP>
- European Commission. (2012). *Commission Recommendation of 17.7.2012 (2012) on access to and preservation of scientific information*. Retrieved from http://ec.europa.eu/research/sciencesociety/document_library/pdf_06/recommendation-access-and-preservation-scientific-information_en.pdf
- Kelton, K., Fleischmann, K. R., & Wallace, W. A. (2008). Trust in digital information. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 59(3), 363–374. doi:10.1002/asi.20722
- ISO 16363:2012.(2015) *Space data and information transfer systems -- Audit and certification of trustworthy digital repositories*. (2012). Retrieved from http://www.iso.org/iso/catalogue_detail.htm?csnumber=56510
- Maemura, E., Moles, N., & Becker, C. (2015). *A Survey of Organizational Assessment Frameworks in Digital Preservation*. In Proceedings of 12th International Conference on Digital Preservation
- McHugh, A., Ross, S., Innocenti, P., Ruusalepp, R. & Hofman, H. (2008). Bringing Self-assessment Home: Repository Profiling and Key Lines of Enquiry within DRAMBORA. *The International Journal of Digital Curation*, 3, 130-142.

- Memorandum of Understanding to create a European Framework for audit and Certification of Digital Repositories*. (2014) Retrieved from <http://www.trusteddigitalrepositories.eu>
- Nestor Certification Working Group (2013). *Explanatory notes on the nestor Seal for Trustworthy Digital Archives*. Retrieved from http://files.d-nb.de/nestor/materialien/nestor_mat_17_eng.pdf
- Nestor Working Group Trusted Repositories - Certification. (2009). *Nestor criteria. Catalogue of Criteria or Trusted Digital Repositories. Version 2*. Retrieved from http://files.d-nb.de/nestor/materialien/nestor_mat_08_eng.pdf
- Osswald and Strathmann. (2012). *The Role of Libraries in Curation and Preservation of Research Data in Germany: Findings of a survey. IFLA 2012*. Retrieved 24 September from <http://conference.ifla.org/past/2012/116-osswald-en.pdf>
- Pirson, M., & Malhotra, D. (2008). *Unconventional Insights for Managing Stakeholder Trust*. Retrieved from [http://www.hbs.edu/faculty/Publication Files/08-057.pdf](http://www.hbs.edu/faculty/Publication%20Files/08-057.pdf)
- Quality Guidelines for Digital Research Data* (2013) Retrieved 25 February from http://datasealofapproval.org/sites/default/files/DSA%20booklet_2-0_engels_mei2010.pdf
- Requirements for Bodies Providing Audit and Certification of Candidate Trustworthy Digital Repositories*. (2014) Retrieved from <http://public.ccsds.org/publications/archive/652x1m2.pdf>
- Yakel, E., Faniel, I., Kriesberg, A., & Yoon, A. (2013). *Trust in Digital Repositories*. 8th International Digital Curation Conference, January 2013.

การวิเคราะห์ความต้องการสารสนเทศ บริการสารสนเทศ และเทคโนโลยี สิ่งอำนวยความสะดวกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่มีความบกพร่อง ทางการเห็น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปราณี อัครภูษิตกุล¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการสำรวจความต้องการสารสนเทศ บริการสารสนเทศและเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ที่มีความบกพร่องทางการเห็น ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการวิจัยพบประเด็นที่สำคัญคือ นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นส่วนใหญ่ต้องการสารสนเทศที่เป็นหนังสือเสียงที่มีเนื้อหาสารสนเทศที่ทันสมัยและเป็นภาษาไทยมากที่สุด ด้านความต้องการบริการสารสนเทศ นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นทั้งหมดต้องการใช้บริการห้องสมุดหนังสือเสียง หนังสือเบรลล์ และบริการวิชาการ ในด้านความต้องการเทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวก นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็นต้องการใช้บริการการวางแผนการใช้เทคโนโลยีสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นรายบุคคลมากที่สุด

คำสำคัญ: ความต้องการสารสนเทศ บริการสารสนเทศ นักศึกษาที่มีความบกพร่องทางการเห็น

ศูนย์บริการนักศึกษาพิการ

¹สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

Analysis the needs for information, information Services and assistive technology of visually-impaired undergraduate students at Disabled Students Services, Thammasat University

Pranee Asvapoositkul¹

Abstract

This study surveys the need for Information, Information Services, and Assistive Technology of undergraduate students with visual impairments who have made use of the Disabled Student Services at Thammasat University, Thailand. This study used the mixed method research design employing questionnaires and individual in-depth interviews. Findings show that students have the highest demand for audio books, especially up-to-date ones in Thai language. In terms of Information Service, all students expressed their needs for Audio books and Braille books and Academic Service. For Assistive Technology Needs, these students would like to use individual planning services the most.

Keywords: Information needs, Information services, Visual- impaired students, Disabled student services

¹Division of Library and Information Science, Faculty of Liberal Arts, Thammasat University

Introduction

“Education is the most powerful weapon which you can use to change the world” (Nelson Rolihlahla Mandela, 2013).

In tertiary education, the library is an important place which provides many resources for students including printed, non-printed and electronic materials. However, students with disability, especially those with visual impairment, are likely to have restricted access to this information and services due to their physical limitations. Educational institutions around the world such as the San Diego State University, Umeå University, University College London, and the University of Tsukuba, are aware of these limitations and have established a special center for disabled students. This not only serves as a special library, but also assists in other areas of learning.

The main function of these centers is to provide information resources, which include audio books, Braille books, large print books, teaching materials, E-learning, tactile pictures and three other special services. First, Accessible Library Service allows students to have a quick and convenient access to the aforementioned resources, to convert text into speech or other format students require, to offer reserve book service, referral service and reference service. Second, Academic Service gives students academic advice in areas such as academic writing, presentation skills and other necessary skills. Third, Assistive Technology Service deals with all necessary software and computer programs essential for the students. Students may attend a tutorial or training in using computer programs which assist them to read, listen and write, record the lecture, access information resources via internet. Students can also borrow equipment from the center such as a laptop, Braille notes. Etc.

In the Thai tertiary education context, eleven out of sixteen universities have established a center for students with disabilities (The Office of Higher Education Commission, 2012) and Thammasat University was the first to recruit visually impaired students to further their undergraduate study via quota admission system since 2003 and in 2014, there were 26 students. To facilitate learning for these students, the university established the Disabled Student Service (DSS) in 2005 with six assistant staff members. The center serves as a self-access learning center and provides three main types of service:

1. Information Resources: The center provides audio books, Braille books, and large print books.
2. Information Service:
 - 2.1 Accessible Library Service (to access Audio books, Braille books and large print books)

- 2.2 Academic Service (to provide assistance for issues related to teaching and learning)
- 2.3 Admission Service (to organize an admission examination and recruit new students)
- 2.4 Individual Planning Service (to help students with their study plan and registration)
- 2.5 Test Accommodation Service (to convert tests and examinations into the formats required for each student)

3. Assistive Technology Service:

- 3.1 Individual Planning Service (to plan how to best use technology for each student)
- 3.2 Academic Accommodation Service (to provide basic computer programs for students such as JAWS for Windows, Thai Text to Speech-PPA Tatip, OCR-Optical Character Recognition)
- 3.3 Accommodation Borrowing Service (to lend essential equipment to students such as an IC Recorder or laptops)

Given the wide range of services provided by the DSS, it is essential to conduct a study to survey the disabled students' needs for information and services in order that the DSS will have a clearer direction of how to improve its service to suit the students' demand. This study conducts the needs analysis of visually impaired undergraduate students using the service at the DSS center.

Objectives

The purpose of this study is to analyze the needs of visually impaired students for information, information services, and assistive technology. It also looks into problems and suggestions from undergraduate students with visual impairment who have made use of the Disabled Student Services at Thammasat University, Thailand.

Research Methodology

A mixed-methods research design using questionnaires and in-depth interviews was used to collect data. A pilot study was conducted with three undergraduate students with visual impairment at Chulalongkorn University

The data was collected in the year 2014 from all 26 visually impaired undergraduate students who enrolled at Thammasat University (15 males and 11 females). The age range was from 19-22 years old. They were studying in various faculties: 10 in Law, 8 in Political Sciences, 7 in Social Administration and 1 in

Liberal Arts. All participants had to attend an orientation session, in which objectives of the study were explained, and then signed the Braille consent form.

A questionnaire and interview was conducted in a one-on-one session, which lasted 40 minutes. Each individual questionnaire item would be read to a student who would give an oral response, followed by in-depth interview. Results from questionnaire were analysed by frequency distributions.

Results and Discussion

Table 1 Needs for information

Students' needs	Frequency N=26	Percentage
Objectives of using information (Students can choose more than one option)	23	88.5
to read further after class	23	88.5
to do a report/research project	23	88.5
to gain more information about a topic	22	84.6
for recreational purposes	15	57.7
Borrowing services		
Content area most needed	8	30.8
Political Science	8	30.8
Liberal Arts	6	23.1
Law	2	7.7
Social Work	1	3.8
Commerce and Accountancy	1	3.8
Foudation Courses		
Media format (Students can choose more than one option)	25	96.2
Audio books	14	53.8
Braille books	9	34.6
Large print books	16	61.5
Recency of information	4	15.4
Current year	6	23.1
Published in the last 2-5 years		
Published before the past five years	22	84.6
Language (Students can choose more than one option)	21	80.8
Thai	7	30
English	24	92.3
French	2	7.7
The use of other information resources other than DSS		
Yes		
No		

Information needs: The findings show that the most important objectives for using information resources is to read further after class, to do a report/research project and to gain more knowledge about the topic, which is similar to Xayasithivong and Sirichote's (2010) findings. In terms of content area, students expressed the highest demand for resources in liberal arts and political science, followed by law, social work, Commerce and Accountancy and foundation courses, which lends support to Adetoro's (2010) study showing that students with visual impairment in Nigeria had the highest demand for liberal arts. Also Bhakdibutra (1989) suggested, students may not limit their interest to the academic disciplines they are currently studying but expand to other fields. In terms of language choice, interestingly, students do not limit themselves to resources in Thai but show quite a high demand for resources in English.

Audio books are the most popular category for the students at Thammasat, which is similar to findings of British Columbia College and Institute Library Services survey (1998), Ghesquiere and Laurijssen (1999), and Adetoro (2010). Some students explained in the interview that they were not born blind, so they did not yet have the time to learn how to read and write Braille. Audio books are the best option as they are easily and conveniently accessed. However, the findings are in contrast to Atinmo (2007), which found that Braille books are the most popular category in Nigerian context because the budget allocated is low and Braille books have lesser production cost than audio ones.

While all 26 students mainly used services provided by the DSS, almost all of them depended on services from other centers within the university such as the Puey Central Library (22 students), and the Rajanakarin Self-Access Center (12 students). The main purpose of visiting other centers was to borrow some printed materials from those centers and request the DSS to turn them into the audio books. Other purposes were to find a recreational space and to make some friends. Seven students revealed that they visit other libraries outside the university especially the National Library for the Blind and Print Disabled and Wiriya Namsiripongpun Library with the main purpose of turning the printed materials into audio books as the DSS alone could not produce audio books to meet the demands of all students. On top of these services, students used the 1414 Auto service hotline, foundation for the blind to listen to audio textbooks, novels, news and entertainment information.

Table 2 Information services needs

Information services	Frequency N=26	Percentage
Information services used (Students can choose more than one option)	26	100
Accessible library service	26	100
Academic service	26	100
Admission service	12	46.2
Individual planning service	12	46.2
Test accommodation service		
Ways of contacting the centre (Students can choose more than one option)	26	100
In person	14	53.8
Facebook	13	50
Telephone	9	34.6
Line	5	19.2
Email	8	30.8
Knowledge of staff	12	46.2
Very good		
Good		
Problems in using information services (Students can choose more than one option)	17	65.4
Inadequacy of information resources	13	50
Inadequacy of staff members		

Information services needs: The most frequently used services include Accessible Library Service, Academic Service and Admission Application Service, similar to other leading universities in other countries such as Student Disability Services, The San Diego State University-SDS-SDSU (2014), Student Disability Coordinator, Student Services, Umeå University (2014), Student Disability Services, University College London (2014), and Office for Students with Disabilities, University of Tsukuba (2014) etc.

For the channels students use to contact the staff members when they need information resources, all students prefer to come to the center in person, despite the inconvenience of travel, because they have a chance to converse with staff members and friends directly. Other means of contacting the center include facebook, telephone, line application and email respectively. As stated in Jitjakool (2010), visually impaired students tend to increasingly use online options especially emails to communicate with target groups and opted for voice command function via emails (Maneengam, 2010).

Regarding staff members, most participants are impressed by good service, but state the major problem is the inefficiency of producing information resources to meet the students' demand, especially audio books, Braille books and large print books. The center cannot produce the whole textbook before the beginning of the semester in case where lecturers change the textbooks and do not inform the DSS in advance but can only distribute a few chapters to the students each time. Another difficulty is the inability of staff members to convert graphs, charts, statistical data and pictures into audio books format. This problem is also in line with Atinmo (2007), who found that librarians in Nigeria lack essential training and skills to read mathematics and scientific symbols and cannot produce information resources in time. In addition, the center may consider liaising with all lecturers to get a copy of the most updated version of all textbooks for foundation courses before the beginning of the semester. The lecturers had to submit all the relevant materials to the center by email two weeks before the semester starts.

Table 3. Assistive technology services needs

Assistive technology services	Frequency N=26	Percentage
Assistive technology services (Students can choose more than one option)	26	100
Individual planning service	26	100
Academic accommodation service	21	80.8
Borrowing service	13	50
Classroom accommodation service		
Ways of contacting the center (Students can choose more than one option)	26	100
In person	6	23.1
Facebook	6	23.1
Telephone	3	11.5
Line	1	3.8
Email	10	38.5
Knowledge of staff members	10	38.5
Good		
Average		
Problems in using assistive technology (Students can choose more than one option)	26	100
Virus infected computers	15	57.7
Problem in using defected		

Assistive technology services needs: Based on the results from the questionnaires, all participants are quite satisfied with the Individual planning service and Academic accommodation service. In the interview, some mentioned specific programs that are useful for them e.g. JAWS program for Windows to facilitate their access to information resources in other foreign languages; Thai text to Speech (PPA Tatip) is compatible with Thai language; and the OCR-Optical Character Recognition is particularly useful. However, some programs need further improvements such as Kanya, a sound conversion program, in which some words are incorrectly transcribed, especially homophones and homonyms.

While most participants using Assistive technology service agreed that virtual communication such as Facebook, Line application and emails are a good options for contacting the center when they want to request the service, they chose to come to the center in person reasoning that they could meet other friends, staff members and form their own community (Thaiyamart, 2009; Jitjakool, 2010; and Maneengam, 2010).

In terms of staff members' capacity to master new technology, most participants observed that staff members have sufficient knowledge to assist them to complete their tasks but added that staff members of the center should attend further training to improve their skills and to keep abreast with current technological advancement. Li Zhou et al (2011) and Gaad and Almotari (2013) also addressed the same issue that staff members' ability to master technology is essential. Also, in line with Munemo and Tom (2013) which found a problem in long-distance learning due to limited numbers and outdated computers, this study found that the lack and insufficiency of assistive technology is a major obstacle for students' learning process. The university may consider allocating more funds to purchase and maintain assistive technology services and tools.

Conclusions and Recommendations

In sum, in order to address the major problems uncovered in this study, the DSS should immediately work towards producing more audio books to meet the demand of the students while at the same time obtaining more up-to-date resources in Thai language, especially those related to foundation courses. The DSS may consider asking for more volunteers to produce more audio books. It is recommended that the DSS should work in collaboration with lecturers to request all teaching materials and textbooks and convert all materials into audio books (or other formats) before the semester starts. Next, comprehensive and long-term staff training programs and professional development should be organized to familiarize them with new techniques of producing audio books, Braille books and large print books. The DSS may consider sending their staff members to attend a course/training organised by a professional organisation e.g. the Association for the Blind or the National Electronics and

Computer Technology Center. Also, the DSS may create an interlibrary loan system and collaborate with other centers to produce and share more resources among each other. Lastly, the DSS should provide better maintenance and preparation of equipment to suit the students' demand, especially virus infected computers and laptops, and allocate more funds to purchase other necessary items from Thammasat University and the Office of Higher Education Commission.

Audio books are the most important resource in high demand for visually impaired students. The DSS should cooperate with other centers to produce more audio books, especially those requested by students and develop a more useful information service. For a long-term project, the center should seek for more cooperation with other organizations which have more qualified staff members such as centers for disabled students at other universities, the National Library for the Blind and Print Disabled, the National Library, the National Electronics and Computer Technology Center to produce more Audio books, develop more user-friendly software, and create a bibliographic database. With such services, disabled students will have a wider source of information and gain knowledge necessary for their future careers.

Acknowledgements

The authors gratefully acknowledge the financial support received from Research Grant 2016 of the Faculty of Liberal Arts, Thammasat University and to the 26 visually-impaired undergraduate students who participated to make this research possible.

References

- Adetoro, N. (2010). Reading interest and information needs of persons with visual impairment in Nigeria. *South African Journal of Libraries and Information Science*, 76(1), 49.
- Atinmo, M. I. (2007). Setting up a computerized catalog and distribution database of alternative format materials for blind and visually impaired persons in Nigeria. *Library Trends*, 55(4), 830-846.
- BC College and Institute Library Services (CILS). (1998). *User survey, 1997/98, preliminary report*. Vancouver, BC (Unpublished).
- Bhakdibutra, J. (1989). Users and information services. In *Introduction to information science unit 5*. Nontaburi: SukhothaiThammathirat Open University.
- Clark, S. & Baggaley, J. (2004, November). Assistive software for disabled learners. *International Review of Research in Open and Distance Learning*, 5(3), 6.

- Gaad, E. & Almotairi, M. (2013). Inclusion of student with special needs within higher education in UAE: issues and challenges. *Journal of International Education Research*, 9(4), 287-293.
- Ghesquiere, P. & Laurijssen, J. (1999). The significance of auditory study to university students are blind. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 93(1), 40.
- Goltz, E. (1991). The provision of services to students with special needs in Canadian academic libraries. *Canadian Library Journal*, 48(4), 264-9.
- Jitjakool, I. (2010). *Communication via internet of the blind*. Master's thesis, Dhurakij Pundit University, Department of information communication.
- Maneengam, S. (2010). *Email system for visually impaired people using Thai voice recognition*. Master's thesis, King Mongkut's University of Technology North Bangkok, Department of information technology.
- Munemo, E. & Tom, T. (2013). Access and support of assistive technology for people with visual impairments in open and distance learning institutions (O.D.L) in Zimbabwe. *Journal of Emerging Trends in Educational Research and Policy Studies (JETERAPS)*, 4(3), 553-559.
- Nsehe, M. (2013). *19 Inspirational quotes from Nelson Mandela*. Retrieved from <http://www.Forbes.com/sites/mfonobongnsehe/2013/12/06/20-inspirational-quotes-from-nelson-mandela/>
- Office of the higher education commission. (2012). *Report of survey to the promotion and development services for students with disabilities in higher education institutions 2011*. Bangkok: Bureau of student development.
- The San Diego State University. (2014). Student disability services. Retrieved from http://go.sdsu.edu/student_affairs/sds/10things.aspx
- Thaiyamart, U. (2009). *Need, access and utilization of internet media of blind students in Bangkok area*. Master's thesis, Thammasat University, Faculty of journalism and masscommunication Thammasat University. Student affairs division. (2014). *Disabled student services*. Retrieved from http://sa.tu.ac.th/th/site_content/34-disabled-student-services.html
- Umeå University. (2014). *Student disability coordinator, student services*. Retrieved from <http://www.umu.se/english/education/student-support/disability-services-and-resources>
- University College London. (2014). *Student disability services*. Retrieved from <http://www.ucl.ac.uk/disability/services/blind-partially-sighted>
- University of Tsukuba. (2014). *Office for students with disabilities*. Retrieved from <http://www.tsukuba.ac.jp/english/education/disability-support.html>

-
- Xayasithivong, B. & Sirichote, P. (2010, September-December). The use of information of undergraduate students at central library of National University of Laos, Dongdok campus. *Information Journal*, 28(3), 1.
- Zhou, Li, Parker, A., Smith, D., & Griffin-Shirley, N. (2011, April). Assistive technology for students with visual impairments: challenges and needs in teacher' preparation programs and practice. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 105(4), 197.

ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง:
กรณีศึกษาผู้ป่วยศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร
อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร

อุไรวรรณ วรกุลรังสรรค์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง และศึกษาผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาชั้นตอนที่ 1 : การประเมินความรู้เรื่องโรคและการป้องกันได้แก่ ผู้ป่วยสูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับบริการศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพรในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม 2559 จำนวน 175 คน แบ่งเป็นผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำนวน 57 คน ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 57 คน และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ จำนวน 61 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาชั้นตอนที่ 2 : การให้ความรู้ด้านสุขภาพ ตามหลัก 3อ 2ส ได้แก่ ผู้ป่วยสูงอายุๆ ซึ่งเป็นผู้ป่วยที่มีระดับความรู้เรื่องโภชนาการ พฤติกรรม และการออกกำลังกายเฉพาะโรคอยู่ในระดับปานกลางหรือต่ำกว่าร้อยละ 50 จากการตรวจประเมินจากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และสมัครใจเข้าร่วมโครงการอบรม จำนวน 84 คน แบ่งเป็นผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำนวน 25 คน ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 27 คน และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ จำนวน 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้ ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง จำนวน 2 ชุด สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การแจกแจง ค่าร้อยละ และการพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ข้อมูลลักษณะทางประชากรและสังคม ผู้ป่วยทั้ง 3 โรค เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย มีอายุระหว่าง 60 - 65 ปี มากที่สุด ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและประกอบอาชีพค้าขายหรือทำงานส่วนตัว ด้านระดับความรู้เรื่องโรคและการป้องกัน ส่วนใหญ่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน มีความรู้

¹ คณะศิลปศาสตร์ สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตชุมพร

ที่ต้องการด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับโรคโดยเฉลี่ยร้อยละ 58.16 ใกล้เคียงกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจที่มีความรู้ที่ต้องการด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับโรคโดยเฉลี่ยร้อยละ 55.94 ขณะที่ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงส่วนใหญ่มีความรู้ที่ต้องการด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับโรคโดยเฉลี่ยร้อยละ 47.04 2) ด้านพฤติกรรมและการออกกำลังกาย ผู้ป่วยโรคเบาหวานส่วนใหญ่มีความรู้โดยเฉลี่ยร้อยละ 73.68 ใกล้เคียงกับผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มีความรู้โดยเฉลี่ยร้อยละ 76.03 ขณะที่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจมีความรู้โดยเฉลี่ยร้อยละ 54.10 ส่วนการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพพบว่า ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลในการปฏิบัติตนจากแพทย์ และวิธีการอื่นๆ เช่น แผ่นพับ/โปสเตอร์ การเข้าร่วมอบรม และเอกสารเผยแพร่ความรู้อื่นๆ เช่นเดียวกับวิธีการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพที่ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพจากการรับฟังคำอธิบายของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ สาธารณสุขมากที่สุด และรูปแบบในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพที่ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคต้องการมากที่สุด คือ การจัดอบรมให้ความรู้

ผลที่ได้จากการทดลองใช้สารสนเทศทางสุขภาพพบว่า ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคมีสภาวะร่างกายโดยรวมดีขึ้น กล่าวคือ หลังการอบรมทั้ง 2 ระยะผู้ป่วยโรคเบาหวาน มีระดับน้ำตาลในเลือดลดลง จากเดิมจำนวน 7 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 9 ราย ระดับน้ำตาลในเลือดคงเดิม จากเดิมจำนวน 18 ราย ลดลงเป็น 16 ราย เช่นกัน ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง มีระดับความดันโลหิตลดลงจาก 11 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 14 ราย ระดับความดันโลหิตคงเดิม จากเดิมมีจำนวน 16 ราย ลดลงเป็น 13 ราย ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ มีระดับไขมันในเลือดลดลง จากเดิมจำนวน 14 ราย เพิ่มขึ้นเป็น 19 ราย ระดับไขมันในเลือดคงเดิม จากเดิมจำนวนผู้ป่วย 15 ราย ลดลงเป็น 11 ราย ระดับไขมันในเลือด เพิ่มขึ้น จากเดิมจำนวน 3 ราย ลดลง เป็น 2 ราย ข้อเสนอแนะจากการวิจัย การใช้สารสนเทศทางสุขภาพสำหรับผู้ป่วยให้ได้ประสิทธิผลจำเป็นต้องใช้ปัจจัยหลายๆ ส่วนมาบูรณาการเพื่อช่วยขับเคลื่อนให้ผู้ป่วยมีความมุ่งมั่นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันโดยอาจจัดอบรมให้ความรู้ซึ่งเป็นความต้องการของผู้ป่วยส่วนใหญ่ การจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ และมีการติดตามผลเพื่อกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการปฏิบัติตนอย่างต่อเนื่องโดยใช้แรงสนับสนุนทางสังคมให้กับผู้ป่วยเพื่อเป็นการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ป่วย และควรมีการจัดทำสื่อสารสนเทศรูปแบบต่างๆ ออกเผยแพร่ให้กับผู้ป่วยหลังการพบแพทย์ เพื่อให้ผู้ป่วยใช้เป็นข้อมูลในการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตประจำวันอันเป็นปัจจัยเสริมสร้างในการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ป่วย

คำสำคัญ : สารสนเทศทางสุขภาพ โรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ผู้ป่วยสูงอายุ

Outcomes of the use of health information for older adults with chronic non-communicable diseases: Case studies of patients with health Centers The Municipality of Chumphon, Muang Chumphon

Uraiwan Vorakulrungsan¹

Abstract

This research aims 1) to assess the level of knowledge about their own health care of the elderly, a group of chronic non-communicable diseases. 2) to study outcomes of the information technology to the health of the elderly. The samples used in the study sample used in the first step, The knowledge about the disease and prevention are such as elderly patients with chronic non-communicable diseases at the health center is accepted, Chumphon during February. - March 2559 with total 175 patients were divided into (1) 57 patients with high blood pressure (2) Diabetes with 57 patients (3) cardiovascular with 61 patients. The samples used in the study Second step: Educating health by including 30 28 includes : Elderly patients with chronic non-communicable diseases is services at Health Center Municipal Chumphon. Besides this, the patients with the level of knowledge about nutrition and fitness behaviors in a particular disease with moderate or below 50 percent. As a result, the evaluation of the first series of interviews and voluntarily participate in the training of 84 people. Diabetes is divided into 25 patients with hypertension and 27 patients with coronary artery disease and heart of 32. The tools used to collect the data used in this research is a structured interview which consists of two sets of statistics were used to analyze the data, including the distribution and percentage.

The research found that Patient demographic data and disease as well as three females than males, aged 60-65 years, most of the graduating elementary and occupation, trade or employment. The level of knowledge about the disease and prevention. (1) Nutrition, most people with diabetes. Knowledge of the correct nutrition-related disease by an average of 58.16%. As well as, it is close to the heart and stroke patients are most knowledgeable, accurate nutrition-related disease by an average of 55.94%. For patients with hypertension, the most accurate knowledge of nutrition-related disease by an average of 47.04%. (2) Behavioral and exercise, most people with diabetes is about average 73.68%. Similar to patients with hypertension

¹Faculty of Liberal Arts, Institute of Physical Education, Chumphon

who are knowledgeable on average 76.03%. While patients with coronary artery disease and heart knowledge are average with 54.10%. The data showed that patients in three health disease mainly receive information in their medical practice, from the doctor and other methods such as pamphlets posters attend the training and other publications as well as how to access health information on the three diseases. Most patients can access health information from listening to a description from the doctor or public health staff and type of access to health information that patients want most is training. The results of the trial showed that patients' health information, the three diseases have better overall physical condition: (1) after the training, the two-term diabetics. A blood glucose levels decreased by 7 cases rose to 9. (2) Blood sugar levels are unchanged from the original list of 18 was reduced to 16. Patients with high blood pressure dropped from 11 to 14 patients. Blood pressure remains from total of 16 was reduced to 13. (3) Patients with cardiovascular lipid levels has been decreased from 14 cases to 19. Blood cholesterol with stable level has been dropped from 15 to 11 patients. Blood cholesterol levels increased from 3 patients has been reduced to 2 patients. Suggestions from the research are to use of health information for patients to be effective requires the integration of several factors. This creates motivation to patients for adapting their daily basis behavior. So, to set up health promotion program and follow-up can encourage patient. Information should include the preparation of media formats and public to patients after they went to see the doctor. This will help patients to learn and adapt for living which will be the factor for reinforcing and improving the behavior of the patient.

Keyword: Health Information, Chronic Non-Communicable Diseases,
Elderly Patients

บทนำ

ประเทศไทยถูกจัดให้เป็นสังคมสูงวัยนับตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมา จากสัดส่วนของประชากรในประเทศที่มีผู้สูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนประชากรทั้งหมด มีการคาดการณ์ว่าในปี 2564 ประเทศไทยจะกลายเป็นสังคมผู้สูงอายุสมบูรณ์แบบ (Aging society) โดยมีประชากรผู้สูงอายุมากถึงร้อยละ 20 ของประชากรทั้งหมด และคาดว่าประเทศไทยจะเป็นสังคมสูงวัยระดับสุดยอด (Super-age society) ในอีกไม่ถึง 20 ปีข้างหน้า เมื่อประชากรในประเทศมีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีสัดส่วนถึงร้อยละ 28 ของประชากรทั้งหมด สถานการณ์ผู้สูงอายุเมื่อจำนวนผู้สูงอายุมีจำนวนมากขึ้นทำให้เกิดมิติทางด้านสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคเบาหวาน โคเลสเตอรอลสูง โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดสมองเพิ่มขึ้น โดยผู้สูงอายุเพศผู้หญิงที่มีอายุ 80 ปีขึ้นไปมีโอกาสเป็นผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น ผู้สูงอายุที่มีอายุมากขึ้นเรื่อยๆ ก็ยิ่งเสี่ยงต่อภาวะทุพพลภาพมากขึ้นตามไปด้วย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็มีโรคประจำตัวที่แตกต่างกัน โดยพบว่าการเจ็บป่วยของผู้สูงอายุด้วยโรคความดันโลหิตสูงมีร้อยละ 31.7 โรคเบาหวานร้อยละ 13.3 โรคหัวใจร้อยละ 7.0 โรคหลอดเลือดในสมองตีบร้อยละ 1.6 อัมพาต/อัมพฤกษ์ร้อยละ 2.5 และโรคมะเร็งร้อยละ 0.5 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2559)

ด้านสถานการณ์ความเจ็บป่วยของผู้สูงอายุในจังหวัดชุมพรพบว่า ผู้สูงอายุที่ป่วยด้วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (ใน 3 กลุ่มโรค) ที่เข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลภาครัฐมีจำนวน 28,615 ราย แบ่งเป็นผู้ป่วยโรคเบาหวานจำนวน 5,506 ราย โรคความดันโลหิตสูงจำนวน 12,718 ราย และโรคหลอดเลือดและหัวใจจำนวน 10,391 ราย (ที่มา : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดชุมพร; ข้อมูล ณ วันที่ 21 ธันวาคม 2558) โดยจำนวนผู้ป่วยสูงอายุที่เข้ารับบริการตรวจรักษากับศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพรในช่วงระยะเวลา 3 ปีย้อนหลัง (พ.ศ. 2556-2558) พบว่าอัตราการป่วยของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังมีสถิติเข้ารับการรักษา ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 จำนวนผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับการรักษาในศูนย์บริการสาธารณสุข
เทศบาลเมืองชุมพร (3ปีย้อนหลัง)

โรค	ปีพ.ศ.			เฉลี่ย 3 ปี (ราย)
	2556 (ราย)	2557 (ราย)	2558 (ราย)	
เบาหวาน	104	119	118	113.67
ความดันโลหิตสูง	248	282	292	274
หลอดเลือดและหัวใจ	234	236	234	234.67

ที่มา : ศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร (ข้อมูล ณ วันที่ 18 พฤศจิกายน 2558)

เมื่อพิจารณาจากข้อมูลในตารางที่ 1 พบว่าแนวโน้มของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับการรักษาในศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพรไม่ได้ลดจำนวนลง หากแต่ยังมีผู้ป่วยในจำนวนคงที่หรือเพิ่มขึ้น ซึ่งในทางการแพทย์ระบุว่ากลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง สามารถรักษาหรือควบคุมจำนวนผู้ป่วยให้ลดลงได้จากหลักการ 3อ 2ส (อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ ไม่สูบบุหรี่ ลดการดื่มสุรา) เพราะกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังเหล่านี้มีปัจจัยเสี่ยงร่วมหนึ่งปัจจัยหรือมากกว่า เช่น การสูบบุหรี่ การบริโภคอาหารไม่ถูกสัดส่วน และไม่เหมาะสมทางโภชนาการ การขาดการออกกำลังกาย และความเครียด ฯลฯ ซึ่งกล่าวได้ว่าการเกิดโรคไม่ติดต้อมีสาเหตุมาจากการใช้ชีวิตไม่เหมาะสมร่วมกับความเสื่อมของร่างกายตามอายุที่ก่อให้เกิดโรคเรื้อรังเช่น โรคเบาหวาน โรคไขมันในเลือดสูง โรคความดันโลหิตสูง (กุลพิมล เจริญดี, 2553; มยุรี หอมสนธิ, 2557) การแก้ปัญหาโรคไม่ติดต้อมีแนวทางซึ่งเป็นโรคสืบเนื่องจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ดังนั้นการแก้ไขพฤติกรรมดูแลตนเองควบคู่กับการรักษาทางการแพทย์จึงเป็นวิธีการที่เเยียวยาอาการป่วยจากโรคได้ (ไพจิตร วราจิต, 2553) การให้สารสนเทศทางสุขภาพแก่ผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับการรักษาในศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ที่สามารถติดตามผลการทดลองใช้สารสนเทศทางสุขภาพได้อย่างครอบคลุม เนื่องจากกลุ่มตัวอย่างมีกำหนดการเข้ารับการรักษาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับผู้ให้บริการและผู้ป่วยมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญในการติดตามข้อมูลได้อย่างสะดวก สามารถกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ และได้ข้อมูลอื่นๆที่เกี่ยวข้องค่อนข้างเที่ยงตรง และด้วยแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นของผู้ป่วยสูงอายุในภาพรวมทั่วประเทศ หน่วยงานในภาครัฐ โดยเฉพาะกระทรวงสาธารณสุขซึ่งมีภารกิจในการบริหารจัดการด้านสุขอนามัยของประชาชนในชาติจึงให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพให้กับผู้สูงอายุด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การให้การรักษา การให้ความรู้ในการดูแลตนเองและการเผยแพร่สารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุในแง่มุมต่างๆ ออกเผยแพร่ รวมทั้งการ

นำแนวทางของสารสนเทศทางสุขภาพ หรือที่เรียกกันว่า ความฉลาดทางสุขภาพ(Health literacy : HL) มาใช้เป็นเครื่องมือในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้ประชาชนในชาติมีสุขภาพที่แข็งแรง บรรเทาความรุนแรงจากอาการเจ็บป่วยจากโรคต่างๆ ที่นอกเหนือจากการรักษาด้วยการใช้ยาเพียงวิธีการเดียวและเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของความฉลาดทางสุขภาพ อันได้แก่ 1) การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพและบริการสุขภาพ (Access) 2) ความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) 3) ทักษะการสื่อสาร (Communication skill) 4) ทักษะการตัดสินใจ (Decision skill) 5) การจัดการตนเอง(Self-management)และ6) การรู้เท่าทันสื่อ (Media-literacy) (เบญจมาศ สุรมิตรไมตรี, 2559) ล้วนต้องอาศัยสารสนเทศเป็นองค์ประกอบสำคัญในการขับเคลื่อนในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ

การให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุเป็นที่ปรากฏในศาสตร์ต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการสาธารณสุขมีการศึกษาด้านการจัดการสารสนเทศในรูปแบบโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพสำหรับผู้สูงอายุ และการศึกษาพฤติกรรมที่สัมพันธ์กับการดูแลตนเองของผู้ป่วยในลักษณะต่างๆ เช่น จินตนา ทองสุขนอก, มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์ และนิรัตน์ อิมามิ (2551) ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ชุมชมผู้สูงอายุโรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์ อารยา ทิพย์วงศ์ มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์ และนิรัตน์ อิมามิ (2553) ทำการทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพด้านการบริโภคอาหารและการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ จังหวัดกาญจนบุรี นุชนนทร บุญมัน และคณะ (2554) ได้สำรวจเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถตนเอง การสนับสนุนทางสังคมและพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการบริโภคอาหารและการออกกำลังกายของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดกาญจนบุรี พรพิมล ว่องไว และนิรัตน์ อิมามิ (2554) ทำการศึกษาเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถตนเอง การสนับสนุนทางสังคมกับการดูแลตนเองของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง จังหวัดสระแก้ว อนุชา คงสมกัน และมณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์ (2555) ได้วิเคราะห์ด้านปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลรามาริบัติ พัชรียา สัทจักร และคณะ (2557) ทำการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการตนเองเพื่อควบคุมความดันโลหิตของผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง และประณิต สิงห์ทอง (2557) ได้ทำการทดลองใช้โปรแกรมส่งเสริมความสามารถตนเองในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพของบุคลากรกลุ่มป่วยโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรงพยาบาลเจ้าพระยาอภัยมราช ซึ่งข้อค้นพบดังกล่าวเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นว่าสังคมเริ่มให้ความสำคัญด้านการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง ประกอบกับการที่นโยบายของสถาบันการพลศึกษา กำหนดให้มีการส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในทุกจังหวัด ดังนั้น บทบาทของสถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตชุมพร ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะด้านพลศึกษา สุขศึกษา วิทยาศาสตร์การกีฬา และสาขาอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

และมีความร่วมมือทางด้านวิชาการกับเทศบาลเมืองชุมพร ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรให้มีการศึกษาเกี่ยวกับ ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพที่มืองค์ประกอบด้านการออกกำลังกายเป็นส่วนหนึ่งในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมของผู้สูงอายุเพื่อปรับสภาวะของร่างกายให้มีความเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นอันจะยังประโยชน์ต่อ การนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการรักษาพยาบาลของศูนย์บริการ สาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพรหรือหน่วยงานด้านสาธารณสุขต่างๆ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อประเมินระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง
2. เพื่อศึกษาผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง

ขอบเขตของการวิจัย

1. การประเมินระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเอง(โรคและการป้องกัน)ของผู้สูงอายุ กลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังประกอบด้วยผู้ป่วยโรคเบาหวาน (57 ราย) ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง(57 ราย) และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ (61 ราย) ที่เข้ารับการรักษาในศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาล เมืองชุมพร ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ – เดือนมีนาคม 2559 รวมระยะเวลา 2 เดือน
2. สัดส่วนของกลุ่มตัวอย่างสำหรับการทดลองใช้สารสนเทศคัดเลือกมาจากผลการประเมิน ระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเอง(โรคและการป้องกัน)และความสมัครใจเข้าร่วมโครงการของ ผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังทั้ง 3 โรค
3. การประเมินผลการใช้สารสนเทศพิจารณาจากค่าความเปลี่ยนแปลงของหน่วยวัดใน แต่ละโรค คือ ระดับน้ำตาลในเลือด ระดับความดันโลหิต และระดับไขมันในเลือดเป็นเกณฑ์ตัดสิน

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ผลที่ได้จากการประเมินระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ ติดต่อเรื้อรังถือเป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนประชากรที่ศึกษาในการสะท้อนถึงระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเองของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อ
2. ขอบข่ายของการศึกษาเป็นการนำแนวทางสารสนเทศทางสุขภาพเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับ ความรู้ความเข้าใจทางด้านการดูแลสุขภาพตามแนวทาง 3อ 2ส ทักษะการสื่อสารในการถ่ายทอด ความรู้แก่ผู้สูงอายุ และการจัดการตนเองของผู้สูงอายุมาใช้ในการทดลอง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เป็นกรอบแนวคิดการวิจัยตามแนวคิดของการวิจัยดังนี้

ผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหลอดเลือดและหัวใจ สารสนเทศทางสุขภาพ (3อ 2ส) อาหาร ออกกำลังกาย อารมณ์ ไม่สูบบุหรี่ ลดการดื่มสุรา		ระดับความรู้ด้านการดูแลสุขภาพตนเอง (โรคและการป้องกัน) ด้านโภชนาการ ด้านพฤติกรรมและการออกกำลังกาย การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพ ผลการใช้สารสนเทศ ระดับน้ำตาลในเลือด ระดับความดันโลหิต ระดับไขมันในเลือด
---	---	--

คุณค่าและความสำคัญของการวิจัย

1. ได้สารสนเทศทางสุขภาพเพื่อใช้เป็นทางเลือกสำหรับการรักษาผู้ป่วย
2. สามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการจัดการสารสนเทศทางสุขภาพเพื่อรณรงค์ให้ผู้ป่วยสามารถดูแลสุขภาพด้วยตนเองและลดการเข้าในการบำบัดรักษาอาการป่วยสำหรับสถานพยาบาล

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลการใช้สารสนเทศของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง: กรณีศึกษาผู้ป่วยศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร อำเภอเมือง จังหวัดชุมพร เป็นการวิจัยเชิงทดลองโดยศึกษาผลที่ได้จากการให้สารสนเทศทางสุขภาพแก่ผู้ป่วยและติดตามผลจากการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผลที่ได้ก่อนและหลังตรวจด้วยการวัดระดับสภาพของร่างกาย ประชากรที่ใช้ในการศึกษา เป็นผู้ป่วยสูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับบริการศูนย์บริการสาธารณสุขเทศบาลเมืองชุมพรในรอบปี 2558 จำนวน 644 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาขั้นตอนที่ 1 : การประเมินความรู้เรื่องโรคและการป้องกันได้แก่ ผู้ป่วยสูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับบริการศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพรในระหว่างเดือน กุมภาพันธ์-มีนาคม 2559 จำนวน 175 คน แบ่งเป็นผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำนวน 57 คน ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 57 คน และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ จำนวน 61 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาขั้นตอนที่ 2: การให้ความรู้ด้านสุขภาพ ตามหลัก 3อ 2ส ได้แก่ ผู้ป่วยสูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรังที่เข้ารับบริการศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร ซึ่งเป็นผู้ป่วยที่มีระดับความรู้เรื่องโภชนาการ พฤติกรรม และการออกกำลังกายเฉพาะโรคอยู่ในระดับ ปานกลางหรือต่ำกว่าร้อยละ 50 จากการตรวจประเมินจากแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 และสมัครใจเข้าร่วมโครงการอบรม จำนวน 84 คน แบ่งเป็นผู้ป่วยโรคเบาหวาน จำนวน 25 คน ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 27 คน และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ จำนวน 32 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง จำนวน 2 ชุด สำหรับใช้เก็บรวบรวมข้อมูลก่อนและหลังการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้สูงอายุกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 สร้างขึ้นโดยประยุกต์แนวคิดจากแบบประเมินความเสี่ยงโรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคหลอดเลือดและหัวใจของกองควบคุมโรคไม่ติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข ควบคู่กับเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง จัดทำเป็น 3 ชุดสำหรับเก็บข้อมูลผู้ป่วยในแต่ละโรค ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคหลอดเลือดและหัวใจ แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 สร้างขึ้นโดยประยุกต์จากแบบสอบถามที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยด้านการใช้สารสนเทศประกอบกับข้อมูลบางส่วนของแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1 จัดทำเป็น 3 ชุดสำหรับเก็บข้อมูลผู้ป่วยเฉพาะรายที่เข้าร่วมโครงการอบรมในแต่ละโรค ได้แก่ โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง และโรคหลอดเลือดและหัวใจ มีทั้งหมด 3 ชุด ซึ่งแต่ละชุดมีข้อคำถามตามลักษณะของโรค การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้ติดต่อประสานงานกับศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร เพื่อขอข้อมูลผู้ป่วยสูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เข้ามาใช้บริการตรวจในช่วง 6 เดือนย้อนหลัง (ระหว่างเดือนกรกฎาคม - ธันวาคม 2558) สำหรับใช้จัดเตรียมแบบสัมภาษณ์ผู้ป่วยในแต่ละโรค และทำการสัมภาษณ์โดยแยกประเภทของผู้ป่วยในแต่ละกลุ่มโรคเฉพาะที่ไม่รวมโรครวมอื่นๆที่เข้ารับการรักษาในศูนย์บริการสาธารณสุข ทุกวันศุกร์ ซึ่งเป็นวันเปิดบริการระหว่างวันที่ 5 กุมภาพันธ์ - วันที่ 4 มีนาคม 2559 รวม 5 สัปดาห์ ได้แบบสัมภาษณ์จากผู้ป่วยที่เข้ามาใช้บริการจำนวน 173 ชุด ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้ป่วยโรคเบาหวานจำนวน 57 ชุด แบบสัมภาษณ์ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง จำนวน 57 ชุด และแบบสัมภาษณ์ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจจำนวน 61 ชุด ตรวจคำตอบในแบบสัมภาษณ์ส่วนที่ 3 ซึ่งเป็นข้อคำถามประเมินระดับความรู้ด้านโภชนาการของผู้ป่วยในแต่ละกลุ่มโรค เพื่อคัดเลือกผู้ป่วยที่มีผลการประเมินความรู้ในระดับปานกลางหรือระดับต่ำกว่าร้อยละ 50 เข้าร่วมโครงการอบรมให้ความรู้สารสนเทศทางสุขภาพ และใช้เป็นกลุ่มตัวอย่างในการทดลอง คัดเลือกข้อคำถามที่มีการตอบผิดเกินร้อยละ 50 มาเป็นข้อมูลให้ผู้เชี่ยวชาญสำหรับจัดเตรียมเนื้อหาเพื่อใช้ในการจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ป่วย ประสานงานกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อจัดเตรียมข้อมูลด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ ตามหลัก 3อ 2ส สำหรับผู้สูงอายุ และคณะ

วิทยาศาสตร์สุขภาพและกีฬา สถาบันการพลศึกษาวิทยาเขตชุมพรด้านการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อใช้ในการให้ความรู้แก่ผู้ป่วยในรูปแบบการอบรมเชิงปฏิบัติการในวันที่ 23 มีนาคม 2559 ณ ห้องประชุมเทศบาลเมืองชุมพร ประสานงานกับศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพรเพื่อนัดหมายผู้ป่วยที่เป็นกลุ่มตัวอย่างและมีความประสงค์เข้ารับการอบรม ได้ผู้สูงอายุที่ป่วยทั้ง 3 โรค จำนวน 84 คน แบ่งเป็นผู้ป่วยโรคเบาหวานจำนวน 25 คน ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงจำนวน 27 คน ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจจำนวน 32 คน เข้ารับการอบรม หลังการอบรม 1 เดือน ดำเนินการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงทางสุขภาพของผู้ป่วยที่ได้รับการอบรมโดยบันทึกข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2 ได้ข้อมูลรวม 84 ชุด ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ผู้ป่วยโรคเบาหวานจำนวน 25 ชุด ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงจำนวน 27 ชุด และผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ จำนวน 32 ชุด บันทึกผลสภาวะร่างกายของผู้ป่วยที่ได้หลังการตรวจจากบุคลากรของศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบระดับน้ำตาลในเลือด ระดับความดันโลหิต และระดับไขมันในเลือด ก่อนและหลังการอบรม (ระยะที่ 1) และทำการติดตามผู้ป่วยด้วยการโทรศัพท์เพื่อกระตุ้นให้ผู้ป่วยปฏิบัติตามตามข้อมูลที่ได้จากการอบรมอย่างต่อเนื่อง บันทึกผลสภาวะร่างกายของผู้ป่วยที่ได้หลังการตรวจจากบุคลากรของศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเปรียบเทียบระดับน้ำตาลในเลือด ระดับความดันโลหิต และระดับไขมันในเลือด หลังการอบรมระยะที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูล จำแนกแบบสัมภาษณ์ของผู้ป่วยแต่ละกลุ่มโรค และตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล กรณีที่แบบสัมภาษณ์มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ ใช้การสอบถามเพิ่มเติมทางโทรศัพท์ที่ได้จากการสัมภาษณ์จนได้ข้อมูลครบถ้วนทุกฉบับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เป็นสถิติเชิงพรรณนา ใช้การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละและการพรรณนาความ ในการนำเสนอผลการวิจัย

สรุปและอภิปรายผล

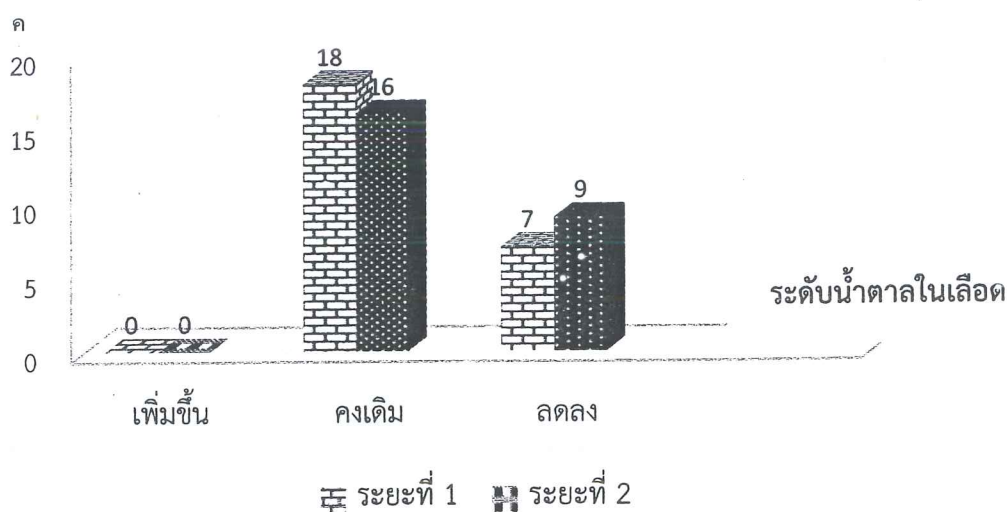
1. **ลักษณะทางประชากรและสังคม** ผู้ป่วยทั้ง 3 โรค เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชายมีอายุระหว่าง 60-65 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 67.28) ส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและประกอบอาชีพค้าขายหรือทำงานส่วนตัว

2. **ระดับความรู้เรื่องโรคและการป้องกัน** (1) ด้านโภชนาการ ส่วนใหญ่ ผู้ป่วยโรคเบาหวานมีความรู้ที่ถูกต้องด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับโรคในระดับปานกลาง (เฉลี่ยร้อยละ 58.16) ใกล้เคียงกับผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจที่ส่วนใหญ่มีความรู้ที่ถูกต้องด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับโรคในระดับปานกลาง (เฉลี่ยร้อยละ 55.94) สำหรับผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงส่วนใหญ่มีความรู้ที่ถูกต้องด้านโภชนาการที่เกี่ยวข้องกับโรค ในระดับน้อย (เฉลี่ยร้อยละ 47.04) ซึ่งน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ป่วย

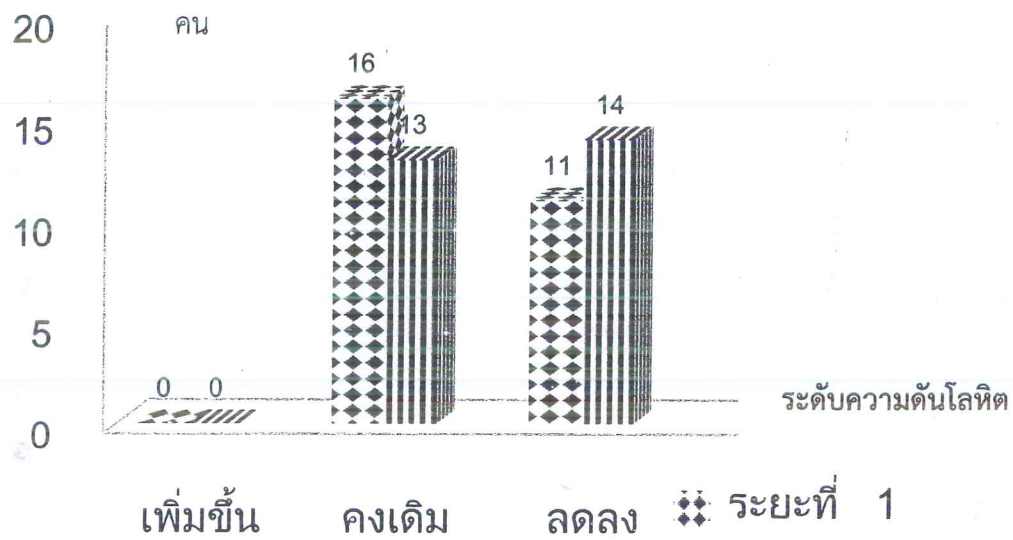
โรคนี้ (2) ด้านพฤติกรรมและการออกกำลังกาย ส่วนใหญ่ ผู้ป่วยโรคเบาหวานมีความรู้มาก (เฉลี่ยร้อยละ 73.68) ใกล้เคียงกับผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงที่มีความรู้ในระดับมากเช่นกัน (เฉลี่ยร้อยละ 76.03) ขณะที่ผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจมีความรู้ในระดับปานกลาง (เฉลี่ยร้อยละ 54.10) (3) ส่วนการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพพบว่า ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลในการปฏิบัติตนจากแพทย์ (ร้อยละ 55.76) และวิธีการอื่นๆ เช่น แผ่นพับ/โปสเตอร์ การเข้าร่วมอบรมและเอกสารเผยแพร่ความรู้ อื่นๆ (ร้อยละ 27.88) เช่นเดียวกับวิธีการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพที่ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคส่วนใหญ่สามารถเข้าถึงข้อมูลสุขภาพจากการรับฟังคำอธิบายของแพทย์หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมากที่สุด (ร้อยละ 68.12) และรูปแบบในการเข้าถึงข้อมูลสุขภาพที่ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคต้องการมากที่สุด คือ การจัดอบรมให้ความรู้ (ร้อยละ 40.28)

3. ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพตามแนวทาง 3อ 2ส หลังการอบรมระยะที่ 1 และระยะที่ 2 ผู้ป่วยทั้ง 3 โรคมีสภาวะทางร่างกายที่เปลี่ยนแปลงดีขึ้น กล่าวคือ หลังการอบรม (ระยะที่ 1) ผู้ป่วยโรคเบาหวานส่วนใหญ่ มีระดับน้ำตาลในเลือด คงเดิมจำนวน 18 ราย (ร้อยละ 72.00) เช่นเดียวกับผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงจำนวน 16 ราย (ร้อยละ 59.26) และผู้ป่วยหลอดเลือดและหัวใจจำนวน 15 ราย (ร้อยละ 46.88) หลังการอบรม (ระยะที่ 2) โดยภาพรวมผู้ป่วยโรคเบาหวานส่วนใหญ่ มีระดับน้ำตาลในเลือด คงเดิมจำนวน 16 ราย (ร้อยละ 64.00) ขณะที่ผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง มีระดับความดันโลหิตลดลงจำนวน 14 ราย (ร้อยละ 51.85) เช่นเดียวกับผู้ป่วยหลอดเลือดและหัวใจที่มีระดับไขมันในเลือดลดลงเช่นเดียวกันจำนวน 19 ราย (ร้อยละ 59.37) ดังแผนภูมิที่ 1, 2 และ 3

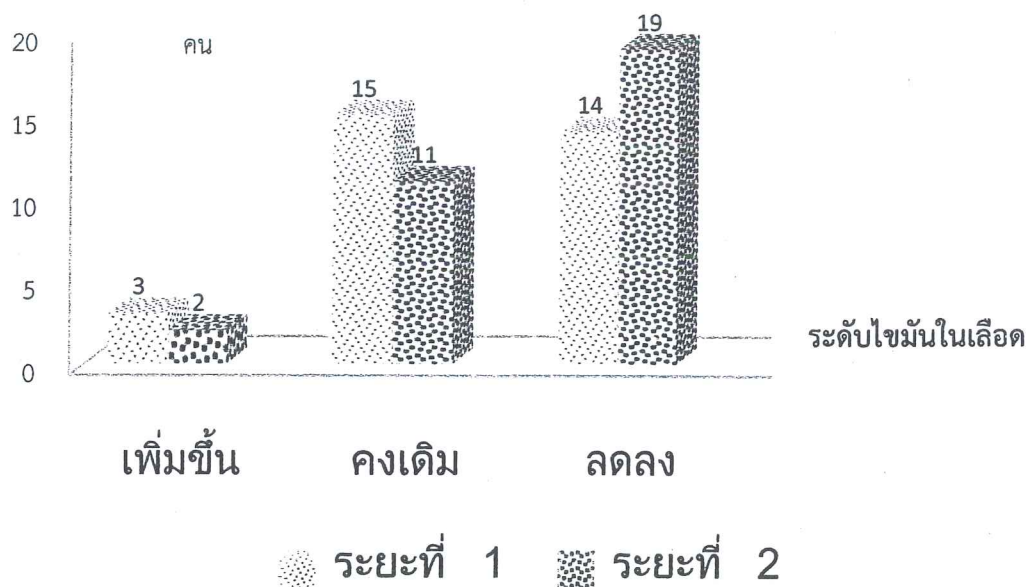
แผนภูมิที่ 1 ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้ป่วยโรคเบาหวาน

แผนภูมิที่ 2 ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง

แผนภูมิที่ 3 ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้ป่วยโรคหลอดเลือดและหัวใจ

1. ผลการใช้สารสนเทศทางสุขภาพของผู้ป่วยทั้ง 3 โรคโดยภาพรวมผู้ป่วยมีสภาวะร่างกายดีขึ้น จากการนำสารสนเทศที่ได้รับจากการเข้ารับการอบรมไปประยุกต์ใช้ในการปรับพฤติกรรมและการออกกำลังกาย ผลที่ได้เป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดของไพจิตร วราจิต (2553) ที่พบว่า วิธีการแก้ปัญหาโรคไม่ติดต่อเรื้อรังคือ การแก้ไขพฤติกรรม การดูแลตนเองควบคู่กับการรักษาทางแพทย์

2. ข้อมูลลักษณะทางประชากรและสังคมของผู้ป่วยทั้ง 3 โรค จัดเป็นปัจจัยทางสังคมที่มีความสัมพันธ์กับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทั้งด้านโภชนาการและการออกกำลังกาย ที่สะท้อนให้เห็นได้จากผลของการตรวจสภาวะร่างกายของผู้ป่วยหลังการนำสารสนเทศทางสุขภาพที่ได้จากการอบรมไปปฏิบัติตนทั้ง 2 ระยะ และในภาพรวมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นกล่าวคือ ผู้ป่วยมีระดับน้ำตาล ระดับความดันโลหิต และระดับไขมันในเลือดลดลง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของจินตนา ทองสุขนอก มณีรัตน์ อีระวิวัฒน์ และนิรัตน์ อิมามิ (2551) และพัชรียา สีห์จักร และคณะ (2557) ที่พบว่า ปัจจัยนำที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ได้แก่ อายุ สถานภาพ อาชีพ ระดับการศึกษา และทัศนคติที่มีต่อโรค

3. การเข้าถึงข้อมูลสุขภาพของผู้ป่วยทั้ง 3 โรค ส่วนใหญ่ได้รับจากแหล่งสารสนเทศประเภทบุคคลได้แก่ แพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เช่นเดียวกับผลการวิจัยของจันทร์งาม ชูตระกูล (2553) ที่พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ได้รับสารสนเทศทางสุขภาพจากแหล่งบุคคลโดยได้รับคำแนะนำจากแพทย์ เช่นเดียวกับข้อค้นพบของรุ่งตะวัน หุตามัย ภาคภูมิ ธาวงค์ และศิริขวัญ บริหาร (2556) ที่กล่าวว่า ปัจจัยเสริมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมในการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูงคือ การได้รับคำแนะนำจากบุคลากรทางการแพทย์

จากการที่ผู้ป่วยทั้ง 3 โรค ส่วนใหญ่ยังคงมีสภาวะร่างกายอยู่ในระดับคงเดิม แม้ว่า จำนวนผู้ป่วยที่มีสภาวะร่างกายดีขึ้นเพียงเล็กน้อยนั้น มีสาเหตุมาจากการให้ความรู้เพียงวิธีการเดียวยังไม่เพียงพอต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ป่วย แต่ยังคงอาศัยปัจจัยอื่นๆ มาเป็นส่วนสนับสนุน ดังเช่นงานวิจัยของจินตนา ทองสุขนอก มณีรัตน์ อีระวิวัฒน์ และนิรัตน์ อิมามิ (2551) ที่พบว่า แรงสนับสนุนทางสังคมจากเพื่อน เจ้าหน้าที่สาธารณสุขในพื้นที่ แพทย์ พยาบาล เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการในโรงพยาบาล รวมถึงสมาชิกในครอบครัวล้วนมีส่วนช่วยให้ผู้ป่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการออกกำลังกาย และการจัดโปรแกรมหรือกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้านโภชนาการและการออกกำลังกายมาช่วยให้ผู้ป่วยสามารถควบคุมตนเองด้านพฤติกรรมการบริโภคและการออกกำลังกายได้ (ลัดดาวัลย์ รักเนียม และคณะ, 2552 ; อารยา ทิพย์วงศ์ มณีรัตน์ อีระวิวัฒน์ และ นิรัตน์ อิมามิ, 2553; อนุชา คงสมกัน และมณีรัตน์ อีระวิวัฒน์, 2555)

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. การใช้สารสนเทศทางสุขภาพสำหรับผู้ป่วยให้ได้ประสิทธิผลจำเป็นต้องใช้ปัจจัยหลายๆ ส่วนมาบูรณาการเพื่อช่วยขับเคลื่อนให้ผู้ป่วยมีความมุ่งมั่นในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในชีวิตประจำวันโดยอาจจัดอบรมให้ความรู้ซึ่งเป็นความต้องการของผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีการจัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ และติดตามผลเพื่อกระตุ้นให้ผู้ป่วยมีกำลังใจในการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง
2. หน่วยงานที่ให้บริการในการรักษาผู้ป่วยควรเป็นแกนนำสร้างเครือข่ายสุขภาพเพื่อให้ผู้ป่วยมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นการสร้างแรงจูงใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพโดยความร่วมมือระหว่างญาติที่ดูแลผู้ป่วย หรือชมรมอื่นๆ ที่เป็นการรวมตัวของผู้สูงอายุ
3. ผู้บริหารหน่วยงานที่ให้บริการในการรักษาผู้ป่วยอาจจัดโครงการรณรงค์ในการส่งเสริมกิจกรรมให้ผู้ป่วยเข้าร่วมโครงการโดยใช้เป็นแรงสนับสนุนทางสังคมให้กับผู้ป่วยซึ่งเป็นการกระตุ้นและสร้างแรงจูงใจให้กับผู้ป่วย
4. ควรมีการจัดทำสื่อสารสนเทศรูปแบบต่างๆ ออกเผยแพร่ให้กับผู้ป่วยหลังการพบแพทย์ เพื่อให้ผู้ป่วยใช้เป็นข้อมูลในการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับการดำรงชีวิตประจำวันเพื่อเป็นปัจจัยเสริมสร้างในการปรับปรุงพฤติกรรมของผู้ป่วย

บรรณานุกรม

- กิตติศักดิ์ ด่านวิบูลย์. (2554). ประสิทธิภาพการดูแลผู้ป่วยเบาหวานโดยนักสุขภาพครอบครัวในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล จังหวัดหนองคาย. *วารสารกรมการแพทย์*, 36(2), 72-80.
- กุลพินน เจริญดี. (2553). รายงานผลการประเมินโครงการสำนักโรคไม่ติดต่อภายใต้โครงการเสริมสร้างมาตรการลดปัจจัยเสี่ยงและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพเพื่อสร้างสุขภาพดีวิถีชีวิตไทย (P1:Flagship1) ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2552. สมุทรสาคร: บอรัญนที พับลิชชิ่ง.
- คณะกรรมการพัฒนาระบบบริการที่ตอบสนองต่อปัญหาสุขภาพที่สำคัญ(สาขาโรคไม่ติดต่อ). (2556). *แนวทางพัฒนาระบบบริการสุขภาพสาขาโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง(NCD)*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- คณะกรรมการกิจการเด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุและผู้พิการ สภาผู้แทนราษฎร. (2554). *การดูแลสุขภาพผู้สูงอายุแบบบูรณาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

- งานศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร. (2559). *สรุปผลการปฏิบัติงานประจำปี 2558 ของงาน ศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลเมืองชุมพร*. ชุมพร: เทศบาลเมืองชุมพร.
- จันทร์งาม ชูตระกูล. (2553). การรับสารนิเทศด้านสุขภาพเกี่ยวกับโรคกระดูกพรุนของผู้สูงอายุ. *วารสารบรรณารักษศาสตร์*, 30(1), 41-59.
- จินตนา ทองสุขนอก, มณีรัตน์ ชีระวิวัฒน์, และ นิรัตน์ อิมามี. (2551). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ ชุมชนผู้สูงอายุ โรงพยาบาลเจริญกรุงประชารักษ์. *วารสารสุขศึกษา*, 31(110), 107-123.
- ชมพูนุช พรหมภักดี. (2556). การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย. *วารสารสำนักวิชาการสำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา*, 3(16), 1-19.
- นุชนนตรี บุญมั่น และคณะ. (2554). การรับรู้ความสามารถตนเอง การสนับสนุนทางสังคมและพฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการบริโภคอาหารและการออกกำลังกายของสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารสุขศึกษา*, 34(117), 51-68.
- พรพิมล ว่องไว, และ นิรัตน์ อิมามี. (2554). การรับรู้ความสามารถตนเองการสนับสนุนทางสังคมกับการดูแลตนเองของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง จังหวัดสระแก้ว. *วารสารสุขศึกษา*, 34(117), 69-96.
- พัชรียา สีห์จักร และคณะ. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการจัดการตนเองเพื่อควบคุมความดันโลหิตของผู้ที่เป็นโรคความดันโลหิตสูง. *วารสารสุขศึกษา*, 37(126), 35-48.
- ไพจิตร วราจิต. (2553, มิถุนายน). สธ.จัดโครงการลดโรคเบาหวาน ความดันโลหิตสูงในคนไทย ถวายเป็นพระราชกุศลแด่ในหลวง. *หมอชาวบ้าน*, 374 สืบค้นจาก <https://www.doctor.or.th/article/detail/10985>
- มยุรี หอมสนธิ. (2557). *NCD โรคไม่ติดต่อ*. สืบค้นจาก www.manager.co.th/QOL/ViewNews.
- มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2559). *รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2557*. สืบค้นจาก www.thaigri.org.
- รุ่งตะวัน หุตามัย, ภาณุภูมิ ธาวงศ์, และ ศิริขวัญ บริหาร. (2556). ปัจจัยที่ส่งผลพฤติกรรมดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคความดันโลหิตสูง ณ โรงพยาบาลของรัฐในสังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารกรมการแพทย์*, 38(5), 295-305.
- ลัดดาวัลย์ รักเนียม และคณะ. (2552). ผลการใช้โปรแกรมออกกำลังกายที่บ้านต่อการลดความดันโลหิตของผู้ป่วยความดันโลหิตสูง. *วารสารกรมการแพทย์*, 34(6), 484-496.

ศิริประภา กลั่นกลิน, มณฑนา พงษ์ไพบูลย์, และวชิระ สิงห์เชนทร์. (2557). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลินที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลชุมแสง จัหวัดนครสวรรค์. *วารสารสุขศึกษา*, 37(127), 62 - 82.

อนุชา คงสมกัน, และ มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์. (2555). ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยเบาหวานที่มารับบริการ ณ โรงพยาบาลรามธิบดี. *วารสารสุขศึกษา*, 35(120), 62-73.

อารยา ทิพย์วงศ์, มณีรัตน์ ธีระวิวัฒน์, และ นิรัตน์ อิมามี. (2553). การใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพและศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพด้านการบริโภคอาหารและการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารสุขศึกษา*, 33(115), 6 - 25.

Abdelhak, M., and Hanken, M. A., editor. (2016). *Health information: management of a strategic resource*. 5th ed. St.Louis, Missouri: Elsevier.

Anker, A. E., Reinhart, A. M., and Feeley, T. H. (2011). Health information seeking: A review of measures and methods. *Patient Education and Counseling*, 82(3), 346 - 354.

Greenberger, Mi. (2015). Understanding health information exchange. *Nursing Management (Springhouse)*, 46(2), 14 - 15.

Woo, Jean. (2013). *Aging in Hong Kong: A comparative perspective*. Boston, MA: Springer.

**การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการเรียนรู้
ของนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี**

พฤษมงคล จุลพูล¹

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) เพื่อรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 3) เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม ผู้ให้ข้อมูลหลักใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง การวิจัยเชิงปริมาณ คือ ผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 24 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ คือ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 156 คน และผู้บริหารและครูผู้สอน จำนวน 12 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม และการสังเกต วิเคราะห์ข้อมูลแบบแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และพรรณนาเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพการจัดการแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านบุคลากร และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการวางแผน รวบรวมปราชญ์ชาวบ้านได้ จำนวน 139 คน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 207 เรื่อง ระบบฐานข้อมูลจัดเก็บข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 9 ด้าน ผู้ดูแลระบบสามารถใช้งานภายในระบบด้วยการเพิ่ม แก้ไข และลบข้อมูล เพื่อจัดการข้อมูลต่าง ๆ ได้

คำสำคัญ: ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น

¹ สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

Developing a database of local wisdom learning resources for student learning in the Border Patrol Police Schools in Border Patrol Police-Subdivision 24, Udon Thani province

Phursamongkhon Chunlapoon¹

Abstract

This research aimed at 1) studying the state of local wisdom learning resource management 2) gathering local wisdom learning resources 3) developing a database of local wisdom learning resources. Mixed-methods research was employed for this research. The primary informants were selected through purposive selection. Quantitative research included 24 administrators and teachers and qualitative research comprised 156 local scholars and 12 administrators and teachers. Research instruments consisted of a questionnaire, in-depth interview, focus group meeting and observation. Data were analyzed for frequency, percentage, mean and standard deviation as well as descriptive content analysis.

The research findings indicated that the overall state of local wisdom learning resource management was at a moderate level. When considering each aspect, the personnel aspect was found at the highest level while the planning aspect was rated at the lowest level. 139 local scholars and 207 local wisdom were gathered. The database of local wisdom learning resources was recorded into 9 aspects. The system administrator could access the system by adding, editing and deleting data for data management.

Keywords: Database of local wisdom learning resources, Learning resources, Local wisdom.

¹Department of Information Sciences, Udon thani Rajabhat University

บทนำ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน หรือที่เรียกกันว่าโรงเรียน ตชด. เป็นโรงเรียนในสังกัด กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2499 โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ตามแนวชายแดน ทุรกันดารห่างไกลการคมนาคม ต่อมาในปี พ.ศ. 2507 สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ได้ทรง รับโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนไว้ในพระอุปถัมภ์ จากนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523 เป็นต้นมา โรงเรียน ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทาน พระราชดำริในการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้แก่โรงเรียนอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และในปี พ.ศ. 2557 มีโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน จำนวน 196 แห่ง กระจายอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงให้ความสำคัญกับการพัฒนาการศึกษา สังคม และประเทศ โดยมีพระราชดำริในการดำเนินงานโครงการพัฒนาต่าง ๆ จำนวนมาก รวมทั้งโครงการ พัฒนาโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนที่ได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องเป็นเวลากว่า 30 ปี เพื่อมุ่งหวังให้ เด็กและเยาวชนที่เป็นทรัพยากรสำคัญของชาติ มีโอกาสการที่ดี สุขภาพแข็งแรง รู้จักใฝ่เรียน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีความรู้และทักษะทางวิชาการและอาชีพ รักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ ภาควิชาภูมิในวัฒนธรรมท้องถิ่นและความเป็นไทย และมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนและประเทศชาติ โดยมี หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมดำเนินการและให้การสนับสนุนการดำเนินงาน (สำนักงานโครงการ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี 2558, น. 1; 2553, น. 1-2)

นับตั้งแต่ทรงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมโอกาสและพัฒนาคุณภาพเด็กและเยาวชนจึงทรง มุ่งพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเป็นเป้าหมายหลัก จึงได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและ เยาวชนในถิ่นทุรกันดาร โดยสำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ตามพระราชดำริขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2535 ฉบับที่ 1-3 พ.ศ.2535-2549 มีกรอบระยะเวลา 5 ปี โดยมีการระดมทรัพยากรทุกภาคส่วนร่วมกัน ส่งผลให้เด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารเป็นจำนวนมาก มีโอกาสที่ดีขึ้น ถือเป็นการพัฒนาอย่างเป็นระบบเพื่อให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเป็นแหล่งให้ การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดาร แต่อย่างไรก็ตามจากการประเมินแผน พบว่ายังมีหลายอย่างที่ยังไม่สามารถดำเนินการได้ตามแผน การเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมเด็กยังไม่เห็น ผลชัดเจน อาจเนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อนมากขึ้น ทำให้คนที่อยู่ในถิ่น ทุรกันดารได้รับผลกระทบที่ตามมา ถือเป็นปัญหาวิกฤตของประเทศ จึงได้จัดทำแผนพัฒนายฉบับที่ 4 ขึ้น ในปี พ.ศ. 2550-2559 มีกรอบระยะเวลา 10 ปี โดยกำหนดวัตถุประสงค์สำคัญทั้งหมด 6 ด้าน โดยด้านที่สำคัญประการหนึ่งคือ การเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและเยาวชนในการอนุรักษ์และสืบ

ทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา สาเหตุมาจากเด็กและเยาวชนไม่เห็นคุณค่า ละเลยวิถีชีวิตที่ดีงามของไทย ถูกครอบงำโดยวัฒนธรรมต่างชาติ จึงมีพระราชดำริที่จะปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนรู้จักวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดความภาคภูมิใจและรักท้องถิ่น (สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, 2551, น. 9-19)

เนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยได้ละเลยภูมิปัญญาดั้งเดิมและรับเอาภูมิปัญญาตะวันตกเข้ามาในประเทศ จนนำมาซึ่งปัญหาการทำลายวัฒนธรรมไทยดั้งเดิม การที่จะอนุรักษ์และดำรงไว้ซึ่งภูมิปัญญาไทยจะทำได้ดีคือการจัดกระบวนการให้การศึกษาแก่คนในชาติ เพราะการศึกษาเท่านั้นที่จะช่วยนำภูมิปัญญาที่เป็นความภาคภูมิใจของชาติกลับคืนสู่สังคมไทย (พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์, 2548: 2) ดังจะเห็นได้จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เช่น มาตรา 7 กระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น มาตรา 23(3) การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญการให้ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาไทยและการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา มาตรา 27 สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสารของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น มาตรา 29 สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน ฯลฯ รู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ และมาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาโดยนำประสบการณ์ความรู้ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคลมาทำให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, น. 4-19)

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ รร.ตชด.บ้านห้วยเวียงงาม รร.ตชด.บ้านเมืองทอง รร.ตชด.บ้านนาขมภู และรร.ตชด.เทพภูเงิน เป็นโรงเรียนที่อยู่ในถิ่นทุรกันดารและห่างไกลจากตัวอำเภอ และจังหวัด ก็มีการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับผู้เรียน และสอดคล้องกับเนื้อหาสาระในหลักสูตรมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ จากการลงพื้นที่พบว่า การจัดการเกี่ยวกับแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนยังมีปัญหาหลายด้าน แต่โรงเรียนก็ให้ความสำคัญและพยายามจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีการใช้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน ในลักษณะให้ปราชญ์ชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มาช่วยในกิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียนตามความเหมาะสม และกิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนยังมีน้อย เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ และขาดการมีส่วนร่วมกับชุมชน จึงเลือกใช้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่คุ้นเคย เข้าถึงง่าย และสะดวก สาเหตุมาจากผู้บริหารและครูมีการโยกย้ายหรือสับเปลี่ยนหน้าที่บ่อยจนขาดความต่อเนื่องในการจัดการศึกษาให้

มีประสิทธิภาพ ครูไม่เพียงพอ ครูมีภาระหน้าที่รับผิดชอบมาก และขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ ด้านการศึกษาที่จะทำหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอน จากเหตุผลที่กล่าวมา ข้างต้นทำให้มีผลกระทบต่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดนทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่งผลให้ผู้เรียนขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดการ ยอมรับ การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และขาดการเชื่อมโยงระหว่างคนรุ่นเก่ากับคนรุ่นใหม่ซึ่งองค์ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจสูญหายไปได้

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียน ตำรวจตระเวนชายแดน ในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี เพื่อ จัดเก็บแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านผู้มีองค์ความรู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชน เอาไว้อย่างเป็นระบบ ให้สามารถสืบค้นได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว จึงมีความสำคัญและเป็นประโยชน์ อย่างยิ่งจะทำให้โรงเรียนมีฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ก่อประโยชน์ต่อทั้งผู้สอนและ ผู้เรียน ในด้านกิจกรรมการเรียนการสอน และการพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเป็นการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ลูกหลานได้รับความรู้และเกิดความ ภาคภูมิใจ และประการสำคัญคือ เป็นการเข้าถึงแนวพระราชดำริ เพื่อร่วมพัฒนาเด็กและเยาวชน ผู้ด้อยโอกาสในถิ่นทุรกันดารทางไกลอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยการเสริมสร้างศักยภาพของเด็กและ เยาวชนในการอนุรักษ์ และสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี
2. เพื่อรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี
3. เพื่อพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed methods) คือ การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research)

ขอบเขตด้านกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง 1) การวิจัยเชิงปริมาณ ผู้ให้ ข้อมูลหลักในการเก็บแบบสอบถาม (Questionnaire) ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนของรร.ตชด. สังกัด กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี จำนวน 4 แห่ง ทั้งหมด 24 คน 2) การ

วิจัยเชิงคุณภาพ คือ 2.1) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviewing) ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 4 หมู่บ้าน ทั้งหมด 156 คน 2.2) ผู้ให้ข้อมูลหลักในการประชุมกลุ่ม (Group meeting) ได้แก่ ผู้บริหารและครูผู้สอนของรร.ตชด. สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี จำนวน 4 แห่ง แห่งละ 3 คน ได้แก่ ผู้บริหาร 1 คน และครูผู้สอน 2 คน รวมทั้งหมด 12 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่ม และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม

การเก็บรวบรวมข้อมูล 1) แบบสอบถาม ได้ขอความร่วมมือจากผู้บริหารและครูผู้สอน รร.ตชด. 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก ได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อนัดหมายล่วงหน้าในการสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้าน 3) การประชุมกลุ่ม ได้จัดประชุมผู้บริหารและครูผู้สอนโดยนัดหมายวันเวลาไว้ล่วงหน้าชัดเจน และ 4) การสังเกต ได้สังเกตเมื่อเข้าไปในโรงเรียนและชุมชน ทั้งนัดหมายและไม่ได้นัดหมาย

การพัฒนาฐานข้อมูล ทำการพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นเพื่อจัดเก็บข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับปราชญ์ชาวบ้าน และข้อมูลสำคัญต่าง ๆ มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ 1) เก็บรวบรวมข้อมูล ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักและนำข้อมูลไปวิเคราะห์โครงสร้างของข้อมูลเพื่อออกแบบและพัฒนาระบบฐานข้อมูล 2) วิเคราะห์ระบบ ทำการสร้างแผนภาพบริบท (Context diagram) ของระบบแสดงการไหลของข้อมูลระดับสูงสุดและภาพรวมการทำงานของระบบ 3) ออกแบบ ทำการออกแบบแบบจำลองความสัมพันธ์ของข้อมูล (ER-Diagram) และออกแบบฐานข้อมูลเพื่อใช้สำหรับจัดเก็บข้อมูลส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง 4) พัฒนาระบบ ทำการพัฒนาเว็บด้วยภาษา PHP (PHP hypertext preprocessor) ระบบจะแสดงผลในรูปแบบภาษา HTML (Hypertext markup language) และใช้ระบบจัดการฐานข้อมูล MySQL 5) ทดสอบระบบ ทำการทดสอบการทำงานของระบบตามกระบวนการทดสอบโปรแกรม (Software testing) ได้แก่ 5.1) ทดสอบความถูกต้องของระบบ โดยทดสอบฟังก์ชันการทำงานส่วนต่าง ๆ 5.2) ทดสอบประสิทธิภาพของระบบด้านการรองรับข้อมูล การรองรับจำนวนผู้ใช้ ความเร็วในการแสดงผลข้อมูลและความง่ายต่อการใช้งาน และ 5.3) แก้ไขข้อบกพร่องเพื่อให้ระบบทำงานได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ และ 6) นำไปใช้งาน ระบบฐานข้อมูลอยู่ในรูปแบบของฐานข้อมูลออนไลน์ใช้งานผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ผ่านโปรแกรมแสดงผลเว็บไซต์ (Web browser)

ผลการศึกษาและอภิปรายผล

ผลการศึกษาและอภิปรายผลมีประเด็นสำคัญดังนี้

1. สภาพการจัดการแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของรร.ตชด. สังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 24 จังหวัดอุดรธานี จำนวน 6 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการวางแผน 2) ด้านการดำเนินงาน 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านการใช้แหล่งการเรียนรู้ 5) ด้านการมีส่วนร่วม และ 6) ด้านการติดตามและประเมินผล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ด้านบุคลากร ($\bar{X}=3.76$) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ด้านการวางแผน ($\bar{X}=3.20$)

1.1 ด้านบุคลากร มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด ทั้งนี้เพราะ ผู้บริหารและครูผู้สอนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องการปฏิบัติงานตามแนวพระราชดำริในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดเป็นการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร โดยมีการใช้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะให้ปราชญ์ชาวบ้านมาร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ซึ่งจะเลือกปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถที่มีความคุ้นเคยและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และหากเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนยังมีน้อยเนื่องจากขาดแคลนงบประมาณแต่โรงเรียนก็ส่งเสริมให้ครูผู้สอนแสวงหาความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนเพื่อให้ครูผู้สอนได้มีความรู้และรู้จักปราชญ์ชาวบ้านมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ น้ำทิพย์ เจริญสุข (2548) พบว่า ผู้บริหารให้การสนับสนุนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตร ครูผู้สอนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรมาจัดการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับเนื้อหาและความต้องการของท้องถิ่น มีการนำภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรมมาใช้ในการทำหลักสูตรสถานศึกษา ส่วนใหญ่นำเรื่อง ทำนา การปลูกผักสวนครัว การทำสวน การทำไร่ มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และยังสอดคล้องกับ สมพร พิระวงศ์ (2552) พบว่า สถานศึกษาได้เปิดโอกาสให้บุคลากรทัศนศึกษาดูงาน เนื่องจากสถานศึกษาให้ความสำคัญของบุคลากรที่มีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดกิจกรรมที่หลากหลายมีการนำแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้ ซึ่งบุคลากรจะต้องมีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ

1.2 ด้านการวางแผน มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ทั้งนี้เพราะ โรงเรียนมีการวางแผนการใช้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เหมาะสมกับผู้เรียนน้อย จึงทำให้การวางแผนงบประมาณกับกิจกรรมการเรียนรู้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นน้อยตามมา อาจเป็นเพราะโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนยังไม่มีมีการเก็บรวบรวมข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้อย่างเป็นระบบในการนำมาใช้ประโยชน์กับการเรียนการสอน เนื่องจากครูมีการโยกย้ายหรือสับเปลี่ยนหน้าที่บ่อย ครูไม่เพียงพอและมีหน้าที่รับผิดชอบมาก และขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการศึกษาที่จะทำหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ซึ่งพระมหาสิรินธร สุรินโท บัวไข (2551) กล่าวว่า การ

นำภูมิปัญญามาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษาควรกำหนดเป็นแผนงานให้ชัดเจนหรือกำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เหมาะสมกับความสนใจเกี่ยวข้องกับ ผู้เรียนมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งสอดคล้องกับ รัฐเขต ศรีเกื้อกุล (2552) พบว่า มีการวางแผนการนำวิทยากรภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน การวางแผนพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้เรื่องการดำเนินการบริหารจัดการแหล่งการเรียนรู้ของสถานศึกษา จัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอ และจัดทำทำเนียบแหล่งเรียนรู้ การรวบรวมข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา

2. การรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ รร.ตชด.

การรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า มีปราชญ์ชาวบ้านในแต่ละด้าน คือ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ จึงนำเสนอประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยเวียงงาม นาเมืองทอง นาชมพู และเทพภูเงิน ยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม มีความเชื่อและศรัทธาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ อาศัยภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตถึงแม้จะมีการรับเทคโนโลยีใหม่ ๆ และวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาก็ตาม ชาวบ้านยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีวิตและรู้จักปรับตัวที่จะอยู่ร่วมกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ชาวบ้านยังมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเครือญาติหรือเพื่อนบ้าน จึงเกิดความสนิทสนม คั่นเคย ความไว้วางใจ และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ชาวบ้านยังคงยึดถือและสืบทอดภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน จึงเกิดเป็นองค์ความรู้ที่สั่งสมจากบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน ซึ่งสอดคล้องกับ สุชาติ บุรีรัตน์ (2553) พบว่า ชาวบ้านมีวิถีผูกพันกับป่า รักความสงบ คิดค้นหาวิธีสร้างความปลอดภัยให้กับชุมชนโดยใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นแหล่งพึ่งพา มีการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม รู้จักใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาดเพื่อการดำรงชีวิต รู้จักใช้ความเชื่อและพุทธศาสนามาสร้างขวัญและกำลังใจให้กับชุมชน มีการเอื้ออาทรซึ่งกันและกันภายใต้ขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน ฐานะความเป็นอยู่ของคนในสังคมใกล้เคียงกัน ประสพการณ์และองค์ความรู้เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าของชุมชน

2.2 แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นรร.ตชด.

2.2.1 แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านห้วยเวียงงาม สรุปรวมทั้งหมด 9 ด้าน ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 35 คน พบว่า มีแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านเกษตรกรรมมากที่สุด

โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 10 คน ได้แก่ เพาะเลี้ยงกบ เพาะเลี้ยงไก่ ปลุกไผ่รวก เพาะชำต้นไม้ ปลุกผักปลอดสารพิษ สวนยางพารา และน้ำหมักชีวภาพ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านประกอบอาชีพ เกษตรกรรมเป็นหลัก และยังทำการเกษตรอย่างอื่นเป็นอาชีพเสริมเพื่อให้ครอบครัวมีอยู่มีกิน มีรายได้ เพิ่มจากการขายผลผลิต ชาวบ้านมีการแสวงหาความรู้หรือเรียนรู้แล้วนำแนวคิดใหม่ๆ อันเป็น ประโยชน์มาพัฒนาอาชีพของตนเองและหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มเพื่อดูแลผลประโยชน์ร่วมกัน ดังนั้น เศรษฐกิจของหมู่บ้านจึงขึ้นอยู่กับผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งสอดคล้องกับ เอกชัย พุ่มดวง (2551) ได้ รวบรวมองค์ความรู้ของอำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม พบว่า สาขาเกษตร การจัดการ การอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ มีผู้ทรงภูมิปัญญา จำนวน 6 คน เป็นผู้ทรงภูมิปัญญาที่มีความเชี่ยวชาญด้านการ ทำเกษตร เช่น การทำการเกษตรปลอดสารพิษ การทำเกษตรอินทรีย์ การทำปุ๋ยชีวภาพ การปลูก กล้วยไม้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน และสามารถนำเอาองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์และสามารถต่อยอดจนเกิดเป็นองค์ความรู้ ภูมิปัญญาที่ ขยายตัวต่อไปได้อีก

2.2.2 แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านนาเมืองทอง สรุปรวมทั้งหมด 9 ด้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 27 คน พบว่า มีแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและ หัตถกรรมมากที่สุด โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 12 คน ได้แก่ กระต๊อบข้าว กระดัง ไม้กวาด ทอเสื่อ ตะกร้า ไซ หวด สวิง ช้อง และส้อม ทั้งนี้เพราะชาวบ้านมีเวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักด้าน เกษตรกรรม ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นช่วงฤดูร้อน โดยจะใช้วัสดุจากธรรมชาติที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะ เป็นไม้ไผ่ กก และ กล้วยดอกแซม ชาวบ้านจะนำมาจักสาน ถัก และทอ ซึ่งจะทำขึ้นเพื่อใช้สอยใน ครัวเรือนและเป็นเครื่องมือทำมาหากินหรือเพื่อการแลกเปลี่ยนกับสิ่งของต่าง ๆ และหากมีจำนวนมาก ชาวบ้านจะนำไปขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว ชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดการทำมาหากินจากบรรพ บุรุษจากรุ่นสู่รุ่น โดยทั่วไปจะมีกรรมวิธีการสาน เช่น กระต๊อบข้าว กระดัง หวด และการถักทอ เช่น ไม้ กวาด ทอเสื่อ ในรูปแบบเดิมที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งสอดคล้องกับ สุนทร เกตุสุขชาติ (2552) พบว่า การ ผลิตเครื่องจักสานของชาวบ้านหนองเหียง อำเภอบ้านสนธิคม จังหวัดชลบุรี เกิดจากความจำเป็นในการ ดำรงชีวิต เนื่องจากสภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้านมีอาชีพทางเกษตรกรรมทำให้คนในหมู่บ้านต้อง ผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ขึ้นเอง ดังนั้นจึงนำวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ และ เบญจา ลิขิตยี่งวรา (2555) พบว่า หัตถกรรมเครื่องจักสานบ้านโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี เป็นงานหัตถกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นอยู่ของบรรพบุรุษในท้องถิ่น เป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ มีการนำวัสดุที่มีในท้องถิ่นคือ ไม้ไผ่ มาจักสานเป็นภาชนะต่าง ๆ เพื่อใช้ ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน เช่น งานเกษตร ครัวเรือน และงานบุญ มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น

2.2.3 แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านนาขมภู สรุปรวมทั้งหมด 8 ด้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 30 คน พบว่า มีแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมมากที่สุด โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 9 คน ได้แก่ ทอผ้า ทอเสื่อ กระติบข้าว ช้อง และตะกร้า ทั้งนี้เพราะหัตถกรรมเป็นงานฝีมือที่ชาวบ้านได้ทำขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือหรือเครื่องใช้สอยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ได้รับการถ่ายทอดมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ตายายสู่รุ่นลูกหลาน โดยเฉพาะการทอผ้าจะมีปราชญ์ชาวบ้านมากกว่าหัตถกรรมประเภทอื่น เนื่องจากชาวบ้านได้ทอผ้าเพื่อใช้นุ่มนวลหรือใช้ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ โดยจะทำในช่วงว่างเว้นจากการทำเกษตรกรรมซึ่งเป็นอาชีพหลัก และปัจจุบันชาวบ้านได้รวมกันจัดตั้งกลุ่มพัฒนาอาชีพบ้านนาขมภู ตามพระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี โดยการตั้งกลุ่มอาชีพประชาชนในถิ่นทุรกันดาร ดำเนินการส่งเสริมอาชีพแก่สมาชิก การฝึกอบรม และพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นการส่งเสริมอาชีพให้แก่ชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านมีอาชีพเสริม และมีรายได้เพิ่มมากขึ้น สอดคล้องกับ วิลาวรรณ จันทรเพ็ญมงคล (2554) พบว่า กลุ่มทอผ้าอ้อมสีธรรมชาติบ้านหันสามัคคี อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ได้ก่อตั้งขึ้นตามการส่งเสริมของสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน โดยสมาชิกกลุ่มส่วนมากเป็นแม่บ้านที่ว่างจากการทำไร่ ทำนา ซึ่งบางคนมีพื้นฐานการทอผ้าจากรุ่นพ่อแม่ ต้องการที่จะหาอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ และได้รับการสนับสนุนด้านการฝึกอบรมงบประมาณ การตลาด การศึกษาดูงาน การแสดงสินค้าต่าง ๆ จากหน่วยงานองค์กรของรัฐ

2.2.4 แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นบ้านเทพภูเงิน สรุปรวมทั้งหมด 8 ด้าน

ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 47 คน พบว่า มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมมากที่สุด ซึ่งมีปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 11 คน ได้แก่ ไม้กวาด ทอเสื่อ บายศรี กระดัง และแห ทั้งนี้เพราะวิถีชีวิตของชาวบ้านมีการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติจึงเกิดการนำวัตถุดิบที่มีตามธรรมชาติมาประยุกต์เป็นอุปกรณ์เครื่องใช้ในครัวเรือนโดยเฉพาะการทำไม้กวาดจะมีปราชญ์ชาวบ้านมากกว่าหัตถกรรมประเภทอื่น เนื่องจากสภาพภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นที่ลาดชันและ เป็นภูเขาจึงทำให้มีหญ้าดอกแหมจำนวนมากที่ขึ้นอยู่ตามไหล่เขา ชาวบ้านจึงนำมาทำไม้กวาด ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดมาถึงรุ่นลูกหลาน ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะทำไม้กวาดไว้ใช้เอง และทำเป็นอาชีพเสริม สอดคล้องกับ ดวงพร บุญอิน (2558) พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ของตำบลท่าแฝก อำเภอลำปลาย จันทบุรี มีการทำทอผ้า การจักสาน และการทำไม้กวาด ซึ่งการทำไม้กวาดเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของบ้านห้วยผึ้ง บ้านผาผึ้งน้อย บ้านไผ่งาม บ้านจอมมด ตำบลท่าแฝก อำเภอลำปลาย จันทบุรี เนื่องจากภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับภูเขา จึงทำให้วัตถุดิบในการทำไม้กวาดมีมากพอ

2.3 การเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

ปราชญ์ชาวบ้านในหมู่บ้านห้วยเวียงงาม นาเมืองทอง นาชมภู และเทพภูเงิน มีการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจากครอบครัว เครือญาติ เพื่อนบ้าน ในแบบดั้งเดิม ด้วยวิธีการบอกเล่า จดจำ สังเกต ทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ลองผิดลองถูก เป็นลูกมือ และการปฏิบัติจริง จากวิถีชีวิตของชาวบ้านโดยมีการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษและส่งต่อให้รุ่นลูกหลาน โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรมเกี่ยวกับการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรมเกี่ยวกับการทำอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้สอยในครัวเรือน ด้านโภชนาการเกี่ยวกับอาหารการกินและการถนอมอาหาร ด้านการแพทย์แผนไทยเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณีเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ซึ่งสอดคล้องกับ ชัยมงคล ไชยรบ (2554) พบว่า วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลอากาศ อำเภอบางบาล จังหวัดสุพรรณบุรี มีการผลิตเครื่องจักสาน การตีเหล็ก การผลิตผ้าทอมัดหมี่ และการย้อมสีธรรมชาติ เน้นการถ่ายทอดเป็นรายบุคคลหรือตัวต่อตัว และการสอน สาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างควบคู่กับการบอกเล่า และการซักถาม ในการถ่ายทอดให้บุคคลเป็นผู้ถ่ายทอดจะเป็นเครือญาติ เพื่อนบ้าน จะถ่ายทอดจากปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ให้ลูกหลาน ในเครือญาติของตนก่อนแล้วค่อยถ่ายทอดให้บุคคลอื่น และอัมพร ศรประสิทธิ์ และคณะ (2550) พบว่า กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน จะมีการถ่ายทอดทักษะวิธีทำ คุณค่า และความเชื่อที่เชื่อมโยงกับงานหัตถกรรม นั้น ๆ ผ่านวิธีการบอกเล่า สาธิตให้ดู การฝึก และปฏิบัติจริง ซึ่งผู้ได้รับการสืบทอดมีทั้งแบบเจาะจงหรือรายบุคคล ได้แก่ ลูกหลาน เครือญาติ และลูกศิษย์

นอกจากนี้ปราชญ์ชาวบ้านยังมีการเรียนรู้จากหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในแบบใหม่ ด้วยวิธีการศึกษาจากหนังสือ ตำรา และสื่อใหม่ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยนกัน เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิด ประสพการณ์ให้เกิดทักษะและความชำนาญ โดยเฉพาะด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้วยวิธีการศึกษาจากหนังสือ ตำรา สื่อใหม่ การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการแลกเปลี่ยน สอดคล้องกับ สุนทร เกตุสุขาวดี (2552) พบว่า การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาหัตถกรรมพื้นบ้าน บ้านหนองเหียง อำเภอน้ำสนิม จังหวัดชลบุรี มีการถ่ายทอดการเรียนรู้จากการฝึกอบรมของหน่วยราชการ ซึ่งในอดีตการจักสานของหมู่บ้านได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันมีการเพิ่มรูปแบบการทำจักสานแบบใหม่ เนื่องจากมีกรมพัฒนาชุมชน และ กศน.อำเภอน้ำสนิม จังหวัดชลบุรี เข้ามาถ่ายทอดการเรียนรู้โดยนำชาวบ้านไปศึกษาดูงาน และนำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดให้กับคนในหมู่บ้านต่อไป

3. ความสัมพันธ์ของแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ รร.ตชด.

แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ รร.ตชด.บ้านห้วยเวียงงาม รร.ตชด.บ้านเมืองทอง รร.ตชด.บ้านนาชมพู และ รร.ตชด.บ้านเทพภูเงิน มีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 โดยโรงเรียนแต่ละแห่งมีแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ซึ่งโรงเรียนสามารถใช้แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่สัมพันธ์กับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ นั้นได้ ขณะที่แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละด้านสามารถใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้มากกว่า 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้พบว่า กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีความสัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นใน 9 ด้าน มากที่สุด ทั้งนี้เพราะ รร.ตชด. แต่ละแห่งต้องการส่งเสริมทักษะด้านอาชีพต่างๆ ที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างจิตสำนึกหรือช่วยเหลือให้นักเรียนได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากปราชญ์ชาวบ้านเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักเรียนสามารถนำไปสร้างงานสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้แก่ตนเอง และครอบครัวได้ สอดคล้องกับศรีวรรณ ทะสี (2554) พบว่า แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนไตรราษฎร์สามัคคี อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน แต่ละแห่งอาจสามารถจัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ได้มากกว่า 1 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อจัดตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้งหมดสามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนได้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ แต่จำนวนแหล่งที่ใช้ประกอบการสอนในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้แตกต่างกัน โดยกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีมีแหล่งเรียนรู้ที่สามารถใช้ประกอบการเรียนการสอนได้มากที่สุด

4. การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ รร.ตชด.

ผลการพัฒนาระบบฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้าน มีการจัดเก็บข้อมูลไว้ในฐานข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้สามารถสืบค้นได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว โดยมีข้อมูลปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 139 คน ได้แก่ บ้านห้วยเวียงงาม จำนวน 35 คน บ้านนาเมืองทอง จำนวน 27 คน บ้านนาชมพู จำนวน 30 คน และบ้านเทพภูเงิน จำนวน 47 คน และมีภูมิปัญญาท้องถิ่น จำนวน 207 เรื่อง จาก 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม จำนวน 28 เรื่อง ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม จำนวน 53 เรื่อง ด้านการแพทย์แผนไทย จำนวน 12 เรื่อง ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 16 เรื่อง ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน จำนวน 12 เรื่อง ด้านศิลปกรรม จำนวน 11 เรื่อง ด้านภาษาและวรรณกรรม จำนวน 5 เรื่อง ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี จำนวน 51 เรื่อง และด้านโภชนาการ จำนวน 19 เรื่อง สรุปผลการพัฒนาระบบ ดังนี้

1) ระบบของผู้ใช้งาน ผู้ใช้สามารถเข้าสู่ระบบฐานข้อมูลได้อย่างสะดวก และรวดเร็ว โดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ซึ่งประกอบด้วยเมนูหลัก ได้แก่ 1) แหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) ปราชญ์ชาวบ้าน 3) ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน ตชด. 3) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับชุมชน 4) แผนที่เดินทาง และ 5) ติดต่อสอบถาม และผู้ใช้สามารถสืบค้นข้อมูลได้ตามความต้องการ ตามประเภทของแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามหมู่บ้าน จากเงื่อนไข ชื่อปราชญ์ ชื่อเรื่อง หัวเรื่อง และคำสำคัญ การเข้าใช้ระบบฐานข้อมูล และการสืบค้นข้อมูลมีวิธีการที่ง่ายและไม่ซับซ้อน

2) ระบบของผู้ดูแลระบบ ผู้ดูแลระบบสามารถเข้าใช้งานภายในระบบด้วยการเพิ่มแก้ไข และลบข้อมูล เพื่อจัดการข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่ 1) ข้อมูลปราชญ์ 2) ข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ 3) ข้อมูลรร.ตชด. 4) ข้อมูลชุมชน 5) ข้อมูลสมาชิก 6) ภาพสไลด์ และ 7) ภาพทั่วไป โดยผู้ดูแลระบบสามารถทำการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงข้อมูลทุกส่วนได้ตาม

ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ รร.ตชด. สามารถใช้จัดเก็บข้อมูลของปราชญ์ชาวบ้านที่มีองค์ความรู้และความเชี่ยวชาญทั้ง 9 ด้าน คือด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ เอาไว้อย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดนที่ต้องการให้โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนทุกแห่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลชื่อปราชญ์ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ รร.ตชด.หรือนอกเขตพื้นที่เกี่ยวกับชีวประวัติ รูปภาพ และความเชี่ยวชาญ การพัฒนาฐานข้อมูลจึงก่อประโยชน์ต่อโรงเรียน และเป็นการส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้รู้จักอนุรักษ์ และเกิดความภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง สอดคล้องกับ คมกริช ช้อนบุญ (2548) ได้พัฒนาระบบฐานข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยากรท้องถิ่นในจังหวัดระยอง ประกอบด้วยข้อมูล ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนาและประเพณี และด้านโภชนาการ

นอกจากนี้ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของ รร.ตชด. สามารถใช้งานง่ายโดยผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต จึงทำให้ผู้ใช้สามารถสืบค้นข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และผู้ดูแลระบบสามารถเพิ่มข้อมูล แก้ไขข้อมูล และลบข้อมูลได้ ทำให้โรงเรียนมีฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นปัจจุบัน สามารถนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์เพื่อวางแผนด้านการเรียนการสอนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม และประโยชน์ต่อครู นักเรียน และบุคคลทั่วไป สอดคล้องกับ เบญจพร สายแวว (2555) ; Jewett (2006) ; Sebastian (2005) พบว่า ระบบฐานข้อมูลสามารถทำงานตามขอบเขตที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยผู้ดูแลระบบสามารถเพิ่ม ลบ แก้ไข และสืบค้นข้อมูลได้

บทสรุป

การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการรวบรวม ส่งเสริม และอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมด 9 ด้าน ของชุมชนให้คงอยู่ และให้คนรุ่นหลังได้ตระหนักเห็นคุณค่าของภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและสืบทอดกันมาจนถึงรุ่นปัจจุบัน การพัฒนาฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูหรือนักเรียน โดยสามารถสืบค้นข้อมูลผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ตหรือสามารถนำแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระในหลักสูตรจะทำให้ให้นักเรียนได้รับความรู้ เกิดความเข้าใจ และเกิดภาคภูมิใจในภูมิปัญญาของตนเพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ทำให้ชุมชนเกิดการมีส่วนร่วม ตลอดจนบุคคลทั่วไปก็สามารถสืบค้นข้อมูลได้อย่างง่าย สะดวก รวดเร็ว หรือสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อศึกษาเรียนรู้หรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

ข้อเสนอแนะ

1. โรงเรียนควรกำหนดแผนงานการนำแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้ชัดเจน และควรมีนโยบายนำปราชญ์ชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่นักเรียนในโรงเรียน และควรจัดให้นักเรียนได้ศึกษาแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นภายนอกโรงเรียนด้วย
2. โรงเรียนต้องสร้างความเข้าใจ และความร่วมมือจากบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน ในการนำแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดความภูมิใจ และหวนแหนในภูมิปัญญาของตนที่บรรพบุรุษถ่ายทอดไว้
3. โรงเรียนควรเก็บรวบรวมแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยใช้การมีส่วนร่วมจาก นักเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ สืบทอดองค์ความรู้จากปราชญ์ชาวบ้านให้คงอยู่ต่อไป และจัดเก็บหรือปรับปรุงฐานข้อมูลอย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน
4. โรงเรียนควรมีประชาสัมพันธ์ฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักเรียน ครู คณะกรรมการสถานศึกษา ชุมชน บุคคลทั่วไป และหน่วยงาน องค์กรต่างๆ เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนให้เป็นที่รู้จัก และสามารถใช้ประโยชน์ฐานข้อมูลร่วมกันได้ต้องการ

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- คมกริช ช้อนบุญ. (2548). การพัฒนาฐานข้อมูลภูมิปัญญาและวิทยาการท้องถิ่นในจังหวัดระยอง บนเครือข่ายอินเทอร์เน็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ชัยมงคล ไชยรบ. (2554). ภูมิปัญญาท้องถิ่นตำบลอากาศ อำเภออากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร. การศึกษาค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร.
- ดวงพร บุญอิน. (2558). รูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของ โรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง ตำบลท่าแฝก อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- น้ำทิพย์ เจริญสุข. (2548). ศึกษาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในสังกัดกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนที่ 12. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์.
- เบญจพร สายแวว. (2555). การพัฒนาระบบฐานข้อมูลแหล่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและสื่อการเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์และเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- เบญจา ลิขิตยี่งวรา. (2555). ภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาจักสานอสาบ้านโพหัก อำเภอบางแพ จังหวัดราชบุรี. ราชบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง.
- พระมหาสิรินธร สุรินโท บัวไข. (2551). การศึกษาสภาพการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศุรินทร์ เขต 2. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

- พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์. (2548). การนำภูมิปัญญาไทยกลับคืนสู่สถานศึกษา. *รามคำแหง*, 22(1), 1-9.
- รัฐเขต ศรีเกื้อกุล. (2552). การศึกษาสภาพการใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นในการพัฒนาการศึกษา โรงเรียนบ้านทรายทอง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 4. การศึกษาอิสระ ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- วิลาวรรณ จันทรเพ็ญมงคล. (2554). การจัดการความรู้เรื่องภูมิปัญญาการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ เพื่อการอนุรักษ์ : ศึกษากรณีบ้านหันสามัคคี หมู่ที่ 4 ตำบลบ้านหัน อำเภอสีคิ้ว จังหวัด นครราชสีมา. การศึกษาอิสระปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ ปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศรีวรรณ ทะสี. (2554). การจัดการแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียนไตรราษฎร์สามัคคี อำเภอเชียงกลาง จังหวัดน่าน. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริการการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์.
- สมพร พิระวงศ์. (2552). การจัดการแหล่งการเรียนรู้ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในตำบลโป่งงาม อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย. การศึกษาอิสระปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการ บริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย.
- สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. (2558). รายงานการ ดำเนินงานโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ตาม พระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ประจำปีการศึกษา 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- _____. (2553). เครื่องชี้วัดภายใต้แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ๖ ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 - 2559. กรุงเทพฯ : สำนักงานฯ.
- _____. (2551). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพ รัตนราชสุดาฯ สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2550 - 2559. กรุงเทพฯ: สำนักงานฯ.
- สุชาติ บุรีรัตน์. (2553). การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการป่าชุมชนบ้านหนองหัวคน ตำบลหนองหมื่นถ่าน อำเภอยางสามราญ จังหวัดร้อยเอ็ด. ปรัชญาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชา สิ่งแวดล้อมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

- สุนทร เกตุสุขาวดี. (2552). *การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาหัตถกรรมพื้นบ้าน : กรณีศึกษา เครื่องจักสาน บ้านหนองเหียง อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี.
- อัมพร ศรีประสิทธิ์ และคณะ. (2550). *การศึกษาและรวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- เอกชัย พุ่มดวง. (2551). *การจัดการภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านกระบวนการสิ่งแวดล้อมศึกษาเพื่อการเรียนรู้ในชุมชน*. *Journal of social Work*, 16(2), 94-104.
- Jewett, Tom. (2006). *Database design with UML and SQL*. Retrieved from <http://www.tomjewett.com/dbdesign/dbdesign.php>
- Sebastian. (2005). *Database design guide*. Retrieved from <http://www.smart-it-consulting.com/database/progress-database-design-guide/>

องค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน กรณีศึกษา อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

อัจฉรา สุ่มังเกษตร¹

ชัยวัฒน์ นันทศรี²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและการจัดเก็บข้อมูลภูมิปัญญาของหมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างเป็นหมอยาพื้นบ้านในเขตอำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 45 คน โดยเลือกแบบเจาะจง มีแบบแผนการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ผลการศึกษาพบว่า สภาพปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 55.6 หมอยาพื้นบ้านแบ่งได้ 6 ประเภท ได้แก่ หมอเป่า หมอตำแย หมอสมุนไพร หมอสูตรขวัญ หมอนวด และหมอธรรม หมอยาพื้นบ้านบางท่านมีความสามารถที่หลากหลาย หมอยาพื้นบ้านต่างก็มีองค์ความรู้ในการรักษาโรคชนิดเดียวกันในวิธีที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ที่ได้รับการสืบทอดและศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง ซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ ในกระบวนการรักษาใช้ทรัพยากร ความเชื่อ และพิธีกรรมภายในชุมชนเป็นหลักผสมผสานการใช้สมุนไพร สมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคเป็นสมุนไพรพื้นถิ่นที่เก็บได้จากธรรมชาติ และปลูกเอง มีจำนวน 72 ชนิด ลักษณะของสมุนไพรที่ใช้มีหลายรูปแบบ อาทิ ยาผง ยาลูกกลอน น้ำมันสกัด ยาหม้อหรือยาต้ม และการประคบองค์ความรู้ของหมอยาพื้นบ้านเหล่านี้ไม่ได้ใช้เพียงเพื่อรักษาความเจ็บป่วยเท่านั้นแต่มีคุณค่าต่อสุขภาพทั้งร่างกายและจิตใจ ปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือคนอื่น ๆ เพราะคนทั่วไปให้ความสำคัญกับการแพทย์แผนปัจจุบัน จนอาจละเลยภูมิปัญญาด้านการรักษาของหมอยาพื้นบ้าน

คำสำคัญ: หมอยาพื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดการความรู้

¹ คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์

² คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ e-mail: chaitwat.n@cmu.ac.th

Knowledge and wisdom of folk healers in Namon district, Kalasin Province

Achara Sumungkaset¹
Chaiwat Nantasri²

Abstract

This study aims to examine the context as well as collect the data on the wisdom of folk healers in Namon district, Kalasin province. The study population is 45 folk healers in Namon district, Kalasin province, selected by purposive sampling for a survey research. The study found that currently there are more male folk healers (55.6%) than female ones. There are 6 types of folk healers; magic speller, midwife, herbalist, religious healer, massager and sorcerer. Some healers are multi-talented of illness. Each healer has his/her own knowledge in healing a particular illness, which might be different from other healers. This is due to the knowledge they inherit and their self-learning. Most of them inherit knowledge from their ancestors. Their healing process mostly involves resources, belief and rite in the community, along with the use of herbs. They grow the herbs themselves as well as pick from nature. There are altogether 72 types of herbs transformed into various patterns such as powder, ball, distilled oil, boiling liquid and herb ball. The wisdom of these folk healers aims to heal not only illness, but also mind and soul. Currently, folk healers no longer pass on their knowledge to their children because most people focus on current medicine so highly that they ignore wisdom of local doctor in community.

Keyword: Folk healers, Local wisdom, Knowledge management

¹Faculty of Arts and Science Kalasin University

²Faculty of Humanities, Chiang Mai University e-mail: chaiwat.n@cmu.ac.th

บทนำ

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดระดับความเข้มแข็งของชุมชน จากประสบการณ์ของนักพัฒนาทั้งในประเทศและนานาชาติทั่วโลกพบว่า ในชุมชนที่เข้มแข็งและจัดการแก้ปัญหาต่าง ๆ ให้แก่สมาชิกในชุมชนได้นั้นจะมีการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง(พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ, 2546) ทั้งนี้เพราะการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เป็นการเข้าไปกระตุ้น พัฒนา และยกระดับองค์ประกอบที่สำคัญของความเป็นชุมชนเข้มแข็ง (สีลาภรณ์ นาคทรรพ, 2538; พันธุ์ทิพย์ งามสุต, 2540)

ภูมิปัญญาชุมชนจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ซึ่งจะต้องมีการบูรณาการองค์ความรู้ต่างๆ เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของคน กลุ่มคน และชุมชน โดยการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้เกิดการต่อยอดกับชุมชนภายนอก ดังนั้น ภูมิปัญญาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้คนและชุมชนเข้าใจสิ่งที่กำลังเผชิญเพื่อนำรูปแบบไปเป็นแนวปฏิบัติ (Best Practice) ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นของตนให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาที่สมาชิกในสังคมมีความสุขต่อไป (ประเวศ วะสี, 2530)

ภูมิปัญญาที่เป็นมรดกที่มีคุณค่าของชุมชนไทยคือ “หมอยาพื้นบ้าน” เป็นการดูแลสุขภาพในชุมชนแบบพื้นบ้านดั้งเดิมที่มีคู่มากับประเทศไทยก่อนสมัยกรุงสุโขทัย ซึ่งมีความหลากหลายและเป็นเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไปแต่ละสังคม วัฒนธรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ และรูปแบบการรักษาทั้งการใช้ยาสมุนไพร การนวด การผดุงครรภ์ ตลอดจนการรักษาทางจิตใจโดยใช้พิธีกรรมหรือคาถาต่างๆ สามารถตอบสนองต่อความต้องการทางด้านการรักษาสุขภาพ และความเจ็บป่วยของประชาชนได้เป็นอย่างดี (อนุวัฒน์ วัฒนพิชญากุล, 2548)

โดยทั่วไปองค์ความรู้ของหมอยาพื้นบ้าน เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ การปฏิบัติติดต่อกันมา และสืบทอดกันมานาน มีพื้นฐานความเชื่อ และระบบวัฒนธรรมเช่นเดียวกับชุมชนที่หมอพื้นบ้านอาศัยอยู่ รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย (สมสุข มัจฉาชีพ และสุนันทา โอศิริ, 2552) หมอยาพื้นบ้านมีการปฏิสัมพันธ์กันภายในกลุ่ม อีกทั้งเลือกวิธีการรักษาให้เหมาะสมกับสาเหตุของโรคสำหรับผู้ป่วยแต่ละคน ประกอบกับมักมีการผสมผสานแนวคิดเชื่อมโยงกันระหว่างธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ในการกระบวนการรักษาความเจ็บป่วยของผู้คนในชุมชนโดยใช้ทรัพยากรเทคโนโลยี ความเชื่อและพิธีกรรมภายในชุมชนเป็นหลักในการรักษา เช่น การใช้ยาสมุนไพร ผสมผสานกับวิธีการเป่ามนต์คาถา เป็นการสะสมความสามารถเพื่อพึ่งตนเอง และเป็นที่พึ่งของคนในชุมชนใกล้เคียง มิได้เป็นอาชีพหลักในการประกอบอาชีพ สมุนไพรที่ใช้จะปลูกไว้เองและซื้อจากร้านขายยาสมุนไพร (สุพัฒน์ ศรีสวัสดิ์ และคณะ, 2556) การรักษาแต่ละครั้งไม่มีการจดบันทึก ใช้การจำ

ผู้ป่วยเป็นหลัก แต่บทบาทหมอพื้นบ้านกำลังจะลดลงตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของบริบทต่าง ๆ เช่น ตัวหมอพื้นบ้าน ตำรา พันธุ์พืชที่ใช้เป็นยา สมุนไพร วิธีการรักษาโรค ตลอดจน สังคม วัฒนธรรม และประเพณี วิถีชีวิต เป็นต้น อย่างไรก็ตามการรวบรวม อนุรักษ์ พื้นฟูหมอพื้นบ้านนั้นมีความสำคัญและเป็นสิ่งสำคัญที่ควรให้อยู่คู่กับประเทศไทย เพื่อเป็นมรดกองค์ความรู้แก่ลูกหลาน (พิจณา เพ็ญกิตติ, 2551) ในปัจจุบันนี้ยังขาดแหล่งข้อมูลที่เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขององค์ความรู้ด้านหมอพื้นบ้าน ตลอดจนการเก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เล็งเห็นว่าปัจจุบันนี้การจัดเก็บข้อมูลของหมอพื้นบ้าน ยังเป็นการจัดเก็บในลักษณะกระจัดกระจาย จึงได้จัดทำโครงการวิจัยเรื่องนี้เพื่อรวบรวมยาพื้นบ้าน เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวบ้านไว้ให้ชนรุ่นหลังได้สืบทอดและยังเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Action Learning Process) ร่วมกันระหว่างของชุมชน เพื่อให้เกิดการนำไปใช้อย่างยั่งยืน และเกิดการพัฒนาเป็นฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาบริบทและการจัดเก็บองค์ความรู้ภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยการสัมภาษณ์หมอพื้นบ้านในพื้นที่อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีขอบเขตการวิจัยดังนี้

1. บริบทชุมชนและบริบทหมอพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยศึกษาในเรื่องดังต่อไปนี้

- 1.1) ประวัติความเป็นมาของชุมชน
- 1.2) สภาพทั่วไป
- 1.3) ข้อมูลจำนวนประชากร สภาพเศรษฐกิจ
- 1.4) วิถีชีวิตของชุมชน

2. ประชากร

หมอพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 45 คน

3. เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างสัมภาษณ์หมอยาพื้นบ้านแบบเจาะลึก โดยได้รับข้อมูลจากผู้นำชุมชนในแต่ละตำบลในอำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลองค์ความรู้ในการรักษาโรค การหาประสิทธิภาพของเครื่องมือโดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Consistency) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 คน

4. การประมวลผลข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าความถี่และค่าร้อยละ

นิยามศัพท์เฉพาะ

หมอยาพื้นบ้าน หมายถึง หมอที่ให้บริการรักษาโรค ในลักษณะของช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ได้รับค่าตอบแทนเป็นลักษณะของค่ายกครู และมักใช้สมุนไพรตำรับในการรักษา ในพื้นที่อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลการวิจัย

การดำเนินการศึกษาองค์ความรู้ภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวิธีการพัฒนาจากฐานรากสภาพความเป็นจริงของชุมชน ใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ประชากร คือ หมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 45 คน โดยเลือกแบบเจาะจง และใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ สังเคราะห์ผลวิจัย เพื่อนำไปสู่การจัดการองค์ความรู้ ในส่วนของการยืนยันผล เพื่อให้ผู้วิจัยจะได้นำองค์ความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้เพื่อพัฒนาระบบฐานข้อมูลหมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ต่อไปในอนาคต

บริบทหมอยาพื้นบ้าน และการจัดการองค์ความรู้หมอยาพื้นบ้านร่วมกับชุมชน

ผู้วิจัยได้ประสานงานกับผู้นำชุมชนเพื่อขอความร่วมมือในการศึกษาข้อมูลบริบทหมอยาพื้นบ้านและการจัดเก็บข้อมูลด้านหมอยาพื้นบ้าน ในเขตพื้นที่ 5 ตำบล ได้แก่ ตำบลนามน ตำบลสงเปือย ตำบลยอดแกง ตำบลหลักเหลี่ยม ตำบลหนองบัว ซึ่งผู้วิจัยเชื่อว่าการศึกษาในลักษณะนี้จะช่วยให้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของหมอยาพื้นบ้านได้ชัดเจนขึ้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. จัดประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

ผู้วิจัยและคณะได้ดำเนินการจัดประชุมผู้นำชุมชนในพื้นที่วิจัยขึ้นเพื่อแนะนำตัวเอง

วัตถุประสงค์ของการทำวิจัย และเป้าหมายที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ชุมชนให้ทุกฝ่ายได้รับทราบ และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน พบว่า ในการดำเนินการจัดประชุมมีผู้นำชุมชนเข้าร่วม 9 คน ซึ่งเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน จากการจัดประชุมผู้นำชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้าน และอยากให้องค์ความรู้คงอยู่กับชุมชนต่อไป

2. สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

ผู้วิจัยพบปะสนทนารูปแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับผู้นำชุมชน อีกทั้งสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนจำนวน 9 คน ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทำให้ทราบจำนวนหมอยาพื้นบ้านที่อยู่ในพื้นที่อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวนทั้งสิ้น 45 คน แบ่งแยกตามตำบลได้ดังนี้ (1) ตำบลนามน จำนวน 4 คน (2) ตำบลสงเปลือย จำนวน 11 คน (3) ตำบลยอดแกงจำนวน 19 คน (4) ตำบลหลักเหลี่ยม จำนวน 4 คน และ (5) ตำบลหนองบัว จำนวน 7 คน

3. กระบวนการจัดการความรู้หมอยาพื้นบ้าน

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้าน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างกับหมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 45 คน จากการวิเคราะห์สภาพการจัดการความรู้ของหมอยาพื้นบ้าน อาจสรุปองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้ได้ดังนี้

1) ข้อมูลทั่วไป

(1) หมอยาพื้นบ้านเพศชายมีจำนวนมากกว่าเพศหญิง โดยคิดเป็นร้อยละ 55.6 ในขณะที่หมอยาพื้นบ้านเพศหญิงมีเพียงร้อยละ 44.4 และส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในตำบลยอดแกงมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 37.8 รองลงมาอาศัยอยู่ในตำบลสงเปลือยคิดเป็นร้อยละ 24.4 นอกจากนี้ยังพบว่า หมอยาพื้นบ้านส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 70 ปีขึ้นไป จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 35.6 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุ 61-70 ปี จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 31.1 ช่วงอายุ 51-60 ปี จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 26.7 ช่วงอายุ 41-50 ปี จำนวน 2 คน คิดเป็นร้อยละ 4.4 และ ช่วงอายุ 21-30 ปี จำนวน 1 คน คิดเป็นร้อยละ 2.2

(2) หมอยาพื้นบ้านที่ได้รับการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา มีจำนวน 21 คน เท่ากันกับจำนวนที่ได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา คิดเป็นร้อยละ 21 และได้รับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาอาชีวศึกษาจำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 6.6

(3) อาชีพหลักของหมอยาพื้นบ้าน คือ อาชีพเกษตรกรรวม จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 75.6 อาชีพรับจ้าง จำนวน 6 คน คิดเป็นร้อยละ 13.3 และไม่ได้ประกอบอาชีพ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 11.1 โดยมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเท่ากับ 1,453 บาท หมอยาพื้นบ้านมีถิ่นฐานดั้งเดิมในเขตพื้นที่อำเภอนามน

จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 64.4 และ มีการย้ายถิ่นฐานจากพื้นที่อื่น จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 35.6

2) ประเภทหมอยาพื้นบ้าน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง สามารถจำแนกประเภทหมอยาพื้นบ้าน ได้ดังนี้ (1) หมอเป่า (2) หมอดำยา (3) หมอสมุนไพร (4) หมอสูตรขวัญ (5) หมอนวด และ (6) หมอธรรม หมอยาพื้นบ้านบางคน มีความสามารถที่หลากหลาย เช่น มีความสามารถเป็นทั้งหมอดำยา หมอสมุนไพร และสามารถรักษาอาการป่วยได้มากกว่า 1 อาการ เช่น โรคตับ, โรคดีซ่าน เป็นต้น ดังตาราง 1

ตาราง 1 ประเภทหมอยาพื้นบ้าน

ลำดับ ที่	รายชื่อ หมอยาพื้นบ้าน	ประเภทหมอยาพื้นบ้าน						อาการ ผู้ป่วยที่รักษา
		หมอเป่า	หมอ ตำยา	หมอยา สมุนไพร	หมอ สูตรขวัญ	หมอ นวด	หมอ ธรรม	
หมอยาพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญ 1 ประเภท								
1	หมอยาพื้นบ้าน 1			✓				โรคตับ, มะเร็ง, ดีซ่าน
2	หมอยาพื้นบ้าน 2	✓						แผลไฟไหม้, น้ำร้อนลวก
3	หมอยาพื้นบ้าน 3					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย
4	หมอยาพื้นบ้าน 4			✓				ริดสีดวงทวาร
5	หมอยาพื้นบ้าน 5		✓					ปวดท้องคลอດ
6	หมอยาพื้นบ้าน 6			✓				แน่นหน้าอก เนื่องจาก อุบัติเหตุ
7	หมอยาพื้นบ้าน 7					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย
8	หมอยาพื้นบ้าน 8			✓				สตรีหลังคลอดบุตร ที่ทานของผิดสำแดง แล้วไม่มีน้ำนม
9	หมอยาพื้นบ้าน 9					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย
10	หมอยาพื้นบ้าน 10					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย
11	หมอยาพื้นบ้าน 11		✓					ปวดท้องคลอດ
12	หมอยาพื้นบ้าน 12					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย

ลำดับ ที่	รายชื่อ หมอยาพื้นบ้าน	ประเภทหมอยาพื้นบ้าน						อาการ ผู้ป่วยที่รักษา
		หมอเป่า	หมอ ตำแย	หมอยา สมุนไพร	หมอ สูตรขวัญ	หมอ นวด	หมอ ธรรม	
13	หมอยาพื้นบ้าน 13	✓						บวมตามร่างกาย, อาการไข้ในเด็ก, น้ำร้อนลวก
14	หมอยาพื้นบ้าน 14		✓					ปวดท้องคลอດ
15	หมอยาพื้นบ้าน 15		✓					ปวดท้องคลอດ
16	หมอยาพื้นบ้าน 16			✓				โรคไต
17	หมอยาพื้นบ้าน 17			✓				โรคเกี่ยวกับท้อง, ปวดเมื่อยที่ขา
18	หมอยาพื้นบ้าน 18				✓			ทางจิตใจ
19	หมอยาพื้นบ้าน 19					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย
20	หมอยาพื้นบ้าน 20			✓				สตรีหลังคลอดบุตร ทานอาหารผิดสำแดง, ไข้หามกไม้, ไข้มาลาเลีย
21	หมอยาพื้นบ้าน 21			✓				แขนหัก, ขาหัก, กระดูก ร้าว
22	หมอยาพื้นบ้าน 22					✓		ข้อเท้าพลิก, ปวดเอว, ปวดขา, เคล็ดขัดยอก, คอเคล็ด
23	หมอยาพื้นบ้าน 23					✓		ปวดหลัง, ปวดข้อ
24	หมอยาพื้นบ้าน 24			✓				รถล้ม , ตกต้นไม้
25	หมอยาพื้นบ้าน 25			✓				ทางจิตใจ
26	หมอยาพื้นบ้าน 26				✓			ทางจิตใจ
27	หมอยาพื้นบ้าน 27			✓				ประจำเดือนมาผิดปกติ, ท้องอืด, งูกัด
28	หมอยาพื้นบ้าน 28			✓				ทางจิตใจ
29	หมอยาพื้นบ้าน 29					✓		ปวดเมื่อยตามร่างกาย
30	หมอยาพื้นบ้าน 30		✓					ปวดท้องคลอດ
31	หมอยาพื้นบ้าน 31		✓					ปวดท้องคลอດ

ลำดับ ที่	รายชื่อ หมอยาพื้นบ้าน	ประเภทหมอยาพื้นบ้าน						อาการ ผู้ป่วยที่รักษา
		หมอเฒ่า	หมอ ตำแย	หมอยา สมุนไพร	หมอ สูตรขวัญ	หมอ นวด	หมอ ธรรม	
32	หมอยาพื้นบ้าน 32	✓						งูกัด
33	หมอยาพื้นบ้าน 33			✓				แก้ไอ, เบาหวาน, ความดัน, ท้องผูก
หมอยาพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญ 2 ประเภท								
34	หมอยาพื้นบ้าน 34	✓			✓			พิธีเรียกขวัญผู้ป่วย
35	หมอยาพื้นบ้าน 35	✓		✓				มีน ขา ปวดขา, ท้องอืด ท้องเสีย, ปวดท้อง
36	หมอยาพื้นบ้าน 36			✓		✓		ปวดกล้ามเนื้อ, กล้ามเนื้ออักเสบ
37	หมอยาพื้นบ้าน 37	✓		✓				นิ่ว
38	หมอยาพื้นบ้าน 38	✓					✓	ไข้หามกไม้, ฝี, งูสวัด
39	หมอยาพื้นบ้าน 39	✓			✓			ทางจิตใจ
40	หมอยาพื้นบ้าน 40	✓		✓				ไข้, พิธีเป่าไล่ผี
41	หมอยาพื้นบ้าน 41			✓	✓			โรคบิด
หมอยาพื้นบ้านที่มีความเชี่ยวชาญ 3 ประเภท								
42	หมอยาพื้นบ้าน 42		✓		✓		✓	อาการเสียดสี, ปวดท้องคลอດ
43	หมอยาพื้นบ้าน 43	✓		✓	✓			ปวดท้อง, ท้องบวม
44	หมอยาพื้นบ้าน 44	✓		✓		✓		ปวดฟัน, ไข้
45	หมอยาพื้นบ้าน 45	✓		✓	✓			สัตว์มีพิษกัด, งูสวัด

3) แหล่งความรู้ของหมอยาพื้นบ้าน

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่าง พบว่าแหล่งความรู้ของหมอยาพื้นบ้าน โดยส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น รองลงมาคือการเข้าอบรมตามหลักสูตร และศึกษาด้วยตัวเอง คิดเป็นร้อยละ 51.1, 20.0 และ 11.4 ตามลำดับ ดังตาราง 2

ตาราง 2 แหล่งความรู้ของหมอพื้นบ้าน

แหล่งเรียนรู้	จำนวน (ร้อยละ)
สืบทอดจากบรรพบุรุษ	23(51.1)
สถาบันการศึกษา	3(6.7)
หลักสูตรอบรม	9(20.0)
ศึกษาด้วยตัวเอง/ตำรา	5(11.4)
เพื่อน	2(4.4)
อื่นๆ (พระอาจารย์)	3(6.7)

4) ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค

จากการรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาการรักษาโรคด้วยสมุนไพรของหมอพื้นบ้านโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก สามารถแบ่งกลุ่มอาการและโรคต่างๆ ได้ 8 กลุ่ม คือ (1) อาการไข้ (2) อาการอักเสบ/ติดเชื้อ (3) โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร (4) โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ (5) โรคเกี่ยวกับระบบประสาทและกล้ามเนื้อ (6) โรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ (7) โรคเกี่ยวกับระบบโลหิต และ (8) อาการผิดปกติอื่น ๆ องค์ความรู้ภูมิปัญญาในการรักษามีการใช้สมุนไพรร่วมกับการทอคาถามากที่สุด รองลงมาคือใช้คาถาในการรักษา หมอพื้นบ้านมักจะใช้สมุนไพรรักษาชนิดใดชนิดหนึ่งที่เหมาะเจาะจง เช่น อาการไอใช้ใบมะรุม ปวดฟันใช้กาบพลู น้ำร้อนลวกใช้ว่านหางจระเข้ เป็นต้น และผสมผสานสมุนไพรหลายชนิดตั้งแต่หนึ่งชนิดขึ้นไปจนถึงจำนวนหกชนิด เช่น ดิปลี หญ้าแห้วหมู พริกไทย กระเทียม ทำให้ระบบย่อยอาหารดีขึ้น ไข่ต้ม น้ำมัน ใบมะขาม ใบตะไคร้ ใบเป้งลิ้น นำมาประคบลดอาการฟกช้ำ เป็นต้น หมอพื้นบ้านต่างก็มีองค์ความรู้ในการรักษาโรคชนิดเดียวกัน ในวิธีที่แตกต่างกันทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความรู้ที่ได้รับการสืบทอดและศึกษาเรียนรู้ด้วยตัวเอง เช่น โรคริดสีดวงทวาร วิธีที่ (1) นำว่านริดสีดวงและว่านงาช้าง นำมาต้มหรือฝนผสมน้ำดื่ม วิธีที่ (2) ว่านพญาไพร ฝานบาง ๆ แล้วนำไปประคบประทาน เป็นต้น ลักษณะของวิธีการปรุงยาส่วนใหญ่เป็นการนำสมุนไพรไปต้มน้ำหรือยาหม้อและนำมาดื่ม ถ้าเป็นบาดแผลภายนอกหรือฟกช้ำก็จะนำสมุนไพรมาฝนและคลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วนำไปทาหรือประคบ ส่วนของพืชสมุนไพรที่นำมาใช้ในการรักษาขึ้นอยู่กับชนิดของสมุนไพร เช่น ว่าน ก็นำส่วนที่เป็นหัว ใบ หรือลำต้น ก้านคอก ใช้ในส่วนของการราก จันทน์แดง จันทน์ลูกหอม ใช้ในส่วนของการแก้น รากจืด ใช้ในส่วนของการเคี้ยว เป็นต้น ดังตาราง 3 วิธีการเก็บสมุนไพรหมอพื้นบ้านร้อยละ 67 มีความเชื่อว่าสมุนไพรที่เก็บในวันอังคารต้องปลุกเสกด้วยคาถาร่วมด้วยจะได้ผลดี

ในการรักษาเป็นความเชื่อที่สืบทอดกัน โดยแหล่งที่ได้มาของสมุนไพรจะมาจากธรรมชาติ เช่น ท้องนา ในป่า บนภูเขา แหล่งที่ได้จากการปลูกเองที่บ้าน และแหล่งที่ได้จากการซื้อจากชุมชนอื่นหรือประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ประเทศลาว

ตาราง 3 ภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค

อาการ/โรค	สมุนไพร ใช้ในการรักษา	ส่วนที่ใช้	ขนาดที่ใช้	วิธีการปรุงยา และการรักษา
อาการไข้				
อาการไข้	จันทน์แดง, จันทน์ลูกหอม	แก่นไม้	ตามอาการ	ฝนผสมกับน้ำใช้บำรุงร่างกาย
อาการไอ	มะรุม	ใบ, เมล็ด	ตามอาการ	ต้มดื่ม
อาการอักเสบ/ติดเชื้อ				
งูสวัด	พลู, หงาก	ใบ	พลู 1 ใบ, หงาก 1 ใบ	นำมาเคี้ยวรวมกันพร้อมกับท้อง คาถาและต้มเหล้า 1 แก้ว เป่าใส่ บาดแผล
น้ำร้อนลวก, ไฟไหม้	ว่านหางจระเข้	ก้านหรือใบ	1 ก้าน	นำก้านสดมาใช้ทาบริเวณที่เป็นแผล
โรคเกี่ยวกับทางเดินอาหาร				
ท้องผูก	ลัษประด	ใบ	1 กรัม	ต้มน้ำดื่ม
ท้องอืด, ท้องเฟ้อ	นมวัว	ลำต้น	1 กำมือ	เอาหนามออกแล้วนำไปร่อนไฟนำไป ตากแห้งต้มดื่ม
ท้องร่วง	กระโดน	เปลือกต้น	1 กำมือ	ต้มดื่ม
กระเพาะ, ลำไส้	ชันทองพยาบาท, ช้างน้าว, กำแพง เจ็ดชั้น, ตะไคร้	แก่น	1 กำมือ	นำมารวมกันปลุกเสกและต้มน้ำดื่ม
ริดสีดวงทวาร	1) ว่านริดสีดวง, ว่านงาช้าง 2) ไพล	1) หัว, ลำต้น 2) ถูฝนใช้ต้น หรือใบ, ถู แล้วใช้หัว	1) 1 ข้อมือ 2) 3 ชีด	1) นำไปต้มหรือฝนผสมกับน้ำดื่ม 2) ฝานบาง ๆ แล้วนำไปต้มน้ำ 5 แล้วนำไปกิน
พิษอักเสบใน กระเพาะปัสสาวะ, บารุงไต	หญ้าคา	ราก	1 กำมือ	ต้มดื่ม

อาการ/โรค	สมุนไพร ใช้ในการรักษา	ส่วนที่ใช้	ขนาดที่ใช้	วิธีการปรุงยา และการรักษา
ระบบย่อยอาหาร	ติป्ली, หญ้าแห้วหมู, พริกไทย, กระเทียม	ดอก, หัว	ติป्ली 3 ดอก หญ้าแห้วหมู 1 กก. กระเทียม 3 หัว จะได้ประมาณ 1,000 เม็ด	นำมาบดให้เข้ากันปั้นเป็นก้อนแล้ว เอาไปตากแห้งนำมารับประทาน ช่วยปรับระบบย่อยอาหาร
โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ				
ภูมิแพ้	1) ตำแยแมว 2) เสดดพังพอน	1) ทุกส่วน 2) ใบ	1) 1 กำปั้น 2) 1 กำมือ	1) นำมาปลุกเสกและนำไปต้มน้ำดื่ม 2) ตำพอกแก้มในน้ำสุรา ประมาณ 7 วัน แล้วกรองด้วยผ้า ขาวนำมาดื่ม
หิดหอบ	หนุมานประสาน กาย	กิ่ง , ใบ	1 กำปั้น	นำมาปลุกเสกตากให้แห้งและนำมา ต้มรวมกับพญาลือโคร่งแล้วดื่ม
ไซนัส	มะกรูด	เปลือก	เท่าหัวไม้ขีด	บดให้ละเอียดเป็นฝุ่นแล้วนำมา สูดดม
โรคเกี่ยวกับระบบประสาทและกล้ามเนื้อ				
ปวดเมื่อยตาม ร่างกาย	1) รากกันคก , แก่นหอม, หญ้านางแดง 2) ไพล 3) มะกรูด, ตะไคร้, ใบเป้ง, ใบหนาด, กระเทียม, ชะพลู	1) ราก , แก่น 2) หัว 3) ใบ , หัว	1) 1 ห่อ 2) ตามอาการ 3) อย่างละ 1 กำมือ	1) นำมารวมกันปลุกเสก นำไปต้มน้ำ ดื่ม 2) ฝานบาง ๆ และนำมาทอดใน น้ำมันมะกอกเพื่อสกัดเอา น้ำมันไพลใช้ขนาดเวลาปวด 3) นำมาสับรวมกันแล้วห่อนำไปนึ่ง ประคบร่างกายที่มีอาการปวดเมื่อย
ปวดหลัง,ปวดหัว	เครือบอระเพ็ด, จันทน์, น้ำผึ้ง	ลำต้น	-	สับเป็นชิ้นเล็ก ๆ ปั่นเป็นลูกกลอน แล้วห่อคานาไปรับประทาน

อาการ/โรค	สมุนไพร ใช้ในการรักษา	ส่วนที่ใช้	ขนาดที่ใช้	วิธีการปรุงยา และการรักษา
อัมพาต	1) ตีนนก , ต้น คำงควา , ยาหัว (จากประเทศ ลาว) 2) แก่นขาม , ค้อ แลน	1) แก่น , ต้น 2) แก่น	1) 1 ห่อ 2) 1 กำ	1) นำมารวมกันปลุกเสกและดมน้ำ ดื่ม 2) ดมดื่ม
บวม	มะพร้าว	เนื้อมะพร้าว	ตามอาการ	ดมเคี้ยวจนได้น้ำใสแล้วนำมาทา บริเวณที่บวม
ฟกช้ำ	1) โพล, ขมิ้น, ใบมะขาม, ใบตะไคร้, ใบเปิ้ล, พลับพลึง อย่างละ 100 กรัม 2) หมากตูมกา	1) ใบ , หัว 2) ใบ	1) โพล 500 กรัม อื่น ๆ อย่างละ 100 กรัม 2) 1 กำมือ	1) คลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วนำไป ประคบบริเวณที่ต้องการ 2) สับให้ละเอียดประคบบริเวณช้ำ และปวด
ปวดฟัน	กานพลู	ใบ	ตามอาการ	ทุบนำไปตากแห้งประคบ ใส่ฟันที่ปวด
โรคเกี่ยวกับทางเดินปัสสาวะ				
กระษัยมดลูก	ว่านชักมดลูก	ฤดูฝนใช้ต้น หรือใบ, ฤดู แล้งใช้หัว	3 ชีด	ฝานบาง ๆ แล้วนำไปแช่ขัน 5 แล้วนำไปกิน
นิ่ว	1) ต้นเอนอ้า, ต้นทรายเด่น, ต้นหนวดแมว 2) ลั่นทม 3) รากหญ้าคา 4) โลดทะนงแดง	1) ราก 2) แก่น 3) ใบ 4) หัว	1) พอดมได้ 1 หม้อ 2) 1 แก่น 3) 1 กำมือ 4) 1 หัว	1) ดมรวมกันดื่ม 2) ฝานเป็นชิ้น ๆ ดมดื่ม 3) ดมดื่ม 4) ฝนผสมกับน้ำดื่ม

อาการ/โรค	สมุนไพร ใช้ในการรักษา	ส่วนที่ใช้	ขนาดที่ใช้	วิธีการปรุยา และการรักษา
โรคเกี่ยวกับระบบโลหิต				
ถ่ายเลือด	สมัตน้อย, สมัต ใหญ่, ส่องฟ้า	ลำต้น	ไม่เกิน 1 ชัน	ฝนให้ละเอียดแล้วนำมาผสมกับ น้ำมะนาวหรือสุรา
ไล่เลือด, ไส้ลม	ย่านางแดง, หู กวาว	ราก	ตามอาการ	ฝนรวมกันแล้วนำไปรับประทาน พร้อมกับเป่าคาถารักษา
บำรุงเลือด, บำรุง น้ำนม	1) รากน้ำเต้า, รากหูกวาว, ราก เล็บแมว 2) ข่า, ตะไคร้, ไพล, ขมิ้น, ส้มป่อย, มะกรูด 3) พริกไทย, ตะไคร้, หัวหอม	1) ราก 2) หัว, ใบ 3) ผล, หัว	1) อย่างละ 1 กำมือ 2) ตามความ ต้องการใน สัดส่วนที่เท่ากัน 3) 1 กำมือ	1) นำมารวมกันท่องคาถาและนำไป ต้มน้ำดื่ม 2) หั่นแล้วตากให้แห้งและนำมา รวมกันแช่น้ำไว้ 5 นาที นำไปนึ่งแล้ว นำมาประคบ 3) ฝนรวมกันใช้ทา
อาการผิดปกติอื่นๆ				
โต	ว่านหางช้าง	ใบ	เท่าลำแขน	ต้มใส่ไต้หมูและกินน้ำยา ที่ต้มแล้ว
หูเน่า	ว่านงาช้าง	ลำต้น, หัว	1 ข้อมือ	ต้มดื่ม
แผลสด, ห้ามเลือด	สาบเสือ	ใบ	1 กำมือ	ประคบบริเวณแผล
แมลงมูกัด	มะนาว	ผล	1 ลูก	ผ่านและทาบริเวณแผลพร้อมเป่า คาถา
หมุนเวียนเลือด	1) หมากตอง แห้ง 2) มะขาม, ฝรั่ง	1) ราก 2) ลำต้น (แก่น)	1) 1 ถ้วย 2) 3 กลีบใหญ่	1) ต้มดื่มระหว่างอยู่ไฟ 2) นำเนื้อไม้มาหั่นเป็นแท่ง (กลีบ) แล้วนำไปต้มดื่มและอาบหลังคลอด ลูก
เบาหวาน, ความดัน	ใบมะรุ้ม	ใบ, เมล็ด	ตามอาการ	ต้มดื่ม
ผิวดำแดง	อบเชยเถา	ราก	ฝนประมาณ 30 ครั้ง	ผสมกับน้ำแล้วดื่ม
พิษจากยาเบื่อ	รางจืด	เครือ	1 เครือ	ฝนผสมกับน้ำดื่ม

(การแต่งขัน 5 หรือ ขัน 5 เป็นการบูชาครูอาจารย์ ประกอบด้วย พาน กรวย ดอกไม้ ธูป เทียน พาน และเงิน
ทั้งนี้จำนวนขึ้นอยู่กับองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้าน)

4) การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาหมอยาพื้นบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า โดยส่วนมากหมอยาพื้นบ้านไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือคนอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 55.6 ซึ่งมีจำนวนมากกว่าครึ่งของประชากร เหตุผลเพราะผู้คนอาจให้ความสำคัญกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน จึงทำให้องค์ความรู้ของหมอยาพื้นบ้านถูกละเลย ดังตาราง 4

ตาราง 4 จำนวนการถ่ายทอดองค์ความรู้หมอยาพื้นบ้าน

การถ่ายทอดความรู้	จำนวน(ร้อยละ)
ถ่ายทอดแก่ลูกหลาน/คนอื่น ๆ ที่สนใจ	20 (44.4)
ไม่ได้ถ่ายทอด	25 (55.6)

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยโครงการวิจัยชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้ : ฐานข้อมูลหมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลดังนี้

1. หมอยาพื้นบ้าน อำเภอนามน จังหวัดกาฬสินธุ์ มีความสามารถในการรักษาโดยการสั่งสมประสบการณ์ การปฏิบัติติดต่อกันมา และการสืบทอดกันมานาน มีพื้นฐานความเชื่อ และระบบวัฒนธรรมเช่นเดียวกับชุมชนที่หมอพื้นบ้านอาศัยอยู่รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับสุขภาพและความเจ็บป่วย หมอยาพื้นบ้านมีการปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มหมอพื้นบ้าน อีกทั้งเลือกวิธีการรักษาให้เหมาะสมกับสาเหตุของผู้ป่วยแต่ละคน ประกอบกับมักมีการผสมผสานแนวคิดมีความเชื่อมโยงกันระหว่างธรรมชาติและเหนือธรรมชาติ ในการกระบวนการรักษาความเจ็บไข้ได้ป่วยของผู้คนในชุมชนโดยใช้ทรัพยากรเทคโนโลยี ความเชื่อและพิธีกรรมภายในชุมชนเป็นหลักในการรักษา เช่น การใช้ยาสมุนไพรผสมผสานกับวิธีการเป่ามนตร์คาถา สอดคล้องกับ อนุวัฒน์ วัฒนพิชยากุล (2548) ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมการเยียวยารักษาโรคของหมอพื้นบ้านอีสาน พบว่า หมอพื้นบ้านอีสาน มีวิถีชีวิตอยู่บนพื้นฐานการช่วยเหลือแก้ไขปัญหาความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นกับตนเอง ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน โดยใช้สมุนไพรในการรักษา ส่วนวัฒนธรรมการสืบทอดความรู้ของหมอพื้นบ้าน มีรูปแบบการถ่ายทอดความรู้ของหมอพื้นบ้านอย่างง่าย ๆ ถ่ายทอดโดยตรงจากครูสู่ศิษย์ สืบเนื่องมาจากรูปแบบของการเก็บองค์ความรู้ของหมอพื้นบ้านที่มีลักษณะแตกต่างกัน จึงส่งผลให้วิธีการถ่ายทอดความรู้ของหมอพื้นบ้านมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนั้นบริบทของการถ่ายทอดความรู้โดยการรับมอบตัวเป็นศิษย์ซึ่งหมอพื้นบ้าน

ที่เป็นครูอาจให้พิธีกรรม หรือใช้แนวทางการได้รับการถ่ายทอดแบบเดียวกับที่ตนได้รับถ่ายทอดมา หมอพื้นบ้านกลุ่มนี้จะมีรูปแบบการเก็บองค์ความรู้ไว้ในรูปความทรงจำ

2. สภาพปัจจุบันหมอยาพื้นบ้านมี 6 ประเภท โดยส่วนใหญ่สืบทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ ในกระบวนการรักษาใช้ทรัพยากร ความเชื่อ และพิธีกรรมภายในชุมชนเป็นหลักผสมผสานการใช้สมุนไพรและวิธีเป่ามนต์คาถา เพื่อรักษาโรค เช่น อาการไข้ อาการอักเสบหรือติดเชื้อ โรคทางเดินอาหาร โรคทางเดินหายใจ โรคระบบประสาทและกล้ามเนื้อ โรคทางเดินปัสสาวะ โรคระบบโลหิต และโรคความผิดปกติอื่น ๆ หมอพื้นบ้านส่วนใหญ่จะรักษาอาการเจ็บป่วยธรรมดาทั่วไป เช่น อาการปวดเมื่อย ริดสีดวงทวาร นิว ภูมิแพ้ และบำรุงเลือด สมุนไพรที่ใช้ในการรักษาโรคเป็นสมุนไพรพื้นถิ่นที่เก็บได้จากธรรมชาติ ลักษณะของสมุนไพรที่ใช้มีหลายรูปแบบ อาทิ ยามง ยาลูกกลอน น้ำมันสกัด ยาหม้อหรือยาต้ม และการประคบ สอดคล้องกับ วุฒินันท์ พระภูจันง (2548) ศึกษาการรักษาแบบพื้นบ้านโดยใช้สมุนไพรของชาวชนบท อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า เมื่อมีการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ชาวชนบทจะรักษาด้วยตนเอง โดยใช้สมุนไพรที่มีอยู่ตามท้องถิ่น จากประสบการณ์และความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหากเจ็บป่วยมากหรือรักษาตัวเองไม่หายจะปรึกษาหมอพื้นบ้าน หมอพื้นบ้าน และหมอพระซึ่งอยู่ในหมู่บ้านตนเองหรือใกล้เคียง ถ้าไม่ดีขึ้นจะหันไปพึ่งยาชุดยาของหรือให้แพทย์แผนปัจจุบันรักษา และหากแผนปัจจุบันรักษาไม่หายก็จะกลับมารักษากับหมอพื้นบ้าน โดยใช้สมุนไพรอีกครั้งเป็นที่พึงสุดท้ายและพบว่าการใช้ยาสมุนไพรของหมอพื้นบ้านบางครั้งจะมีไสยศาสตร์ร่วม

3. หมอยาพื้นบ้านไม่ได้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้ให้แก่ลูกหลานหรือคนอื่น ๆ คิดเป็นร้อยละ 55.6 เหตุผลเพราะผู้คนอาจให้ความสำคัญกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบัน จึงทำให้องค์ความรู้ของหมอยาพื้นบ้านถูกละเลย สอดคล้องกับ พิงฉะ เพ็ญกิตติ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง แพทย์พื้นบ้านกับการปรับตัวในกระแสการเปลี่ยนแปลง : กรณีศึกษาแพทย์พื้นบ้านไทลื้อ อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษา การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมของครอบครัว การพัฒนาที่เน้นทางด้านวัตถุนิยม สิ่งเหล่านี้ทำให้ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ของคนในชุมชนเปลี่ยนไป ทำให้ชาวบ้านยอมรับนับถือแพทย์พื้นบ้านน้อยลงกว่าอดีต เกิดปัญหาการสืบทอดภูมิปัญญาแพทย์พื้นบ้าน

4. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนับสนุนให้มีการนำระบบฐานข้อมูลหมอยาพื้นบ้านมาใช้ในชุมชนเพื่อเป็นแหล่งข้อมูลที่เป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ การถ่ายทอด และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ขององค์ความรู้ด้านหมอยาพื้นบ้าน สอดคล้องกับ บุญเลี้ยง ทุมทอง (2545) ได้กล่าวไว้ว่า ชุมชนสามารถเข้ามาช่วยในการจัดการศึกษาได้เพราะในชุมชนมีทรัพยากรที่ล้ำค่าคือ 1) ภูมิปัญญา (Wisdom) ที่เกิดจากการสั่งสมกันจากประสบการณ์ของชีวิตสังคม ในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันและ

ถ่ายทอดกันมาเป็นวัฒนธรรม 2) ปรากฏชาวบ้าน ซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับจากชุมชนให้สามารถถ่ายทอด ชี้แนะให้ความเห็นต่อชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ 3) แหล่งวิทยาการให้การศึกษาในชุมชน เช่น สถาบันครอบครัว ชุมชน วัดหรือสถาบันทางศาสนา ห้องสมุดประชาชน สถานีอนามัย หน่วยงานราชการที่อยู่ในพื้นที่ และสถานประกอบการต่าง ๆ เป็นต้น

บรรณานุกรม

- นภัสรพี ยมนา. (2545). กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของหมอกระดูกพื้นบ้าน: กรณีศึกษา วัดยุคลราษฎร์สามัคคี อำเภอฟานทอง จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- บุญชม ศรีสะอาด. (2547). วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสน์.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2545). แนวทางการพัฒนารายวิชาสังคมระดับมัธยมศึกษาตามความต้องการของท้องถิ่น. วารสารวิชาการ. 5 (39), 39
- ประเวศ วะสี. (2530). การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สุทธิสารการพิมพ์.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูต. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พิจณา เพ็ญกิตติ. (2551). แพทย์พื้นบ้านกับการปรับตัวในกระแสการเปลี่ยนแปลง : กรณีศึกษาแพทย์พื้นบ้านไถลื้อ อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- พูนลาภ อุทัยเลิศอรุณ. (2546). ชุมชนแนวปฏิบัติ : การจัดการความรู้สายพันธุ์ใหม่. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- มธุรส ศิริสถิตย์กุล. (2549). แนวคิดชุมชนปฏิบัติ (Community of Practice). สืบค้นจาก www.shi.or.th/download/
- วุฒินันท์ พระภูจำนง. (2548). การรักษาแบบพื้นบ้านโดยใช้สมุนไพรของชาวชนบท อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
- สมสุข มัจฉาชีพ และสุนันทา โอศิริ. (2552). รายงานการวิจัยเรื่องแพทย์พื้นบ้านกับการใช้พืชสมุนไพรในจังหวัดจันทบุรี. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2543). *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิรัฐ ประพจน์นิตสาร. (2546). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแนวคิดและแนวปฏิบัติ : โครงการวิชาการเพื่อเด็กและชุมชน*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สิริพันธ์ รุ่งวิชานิวัฒน์. (2552). สารสนเทศเกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านทางการแพทย์แผนไทย: กรณีศึกษาอำเภอโคกโพธิ์ จังหวัดปัตตานี. *วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*. 5(1), 133-157.
- สีลาภรณ์ นาคทรพร. (2538). *การศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน*. เอกสารวิชาการประกอบหลักสูตรการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการนวัตกรรมประชาคมสุขภาพ. ขอนแก่น : ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สุพัฒน์ ศรีสวัสดิ์ และคณะ. (2556). พิษสมุนไพรประจำถิ่นและภูมิปัญญาการประยุกต์ใช้สำหรับการแพทย์พื้นบ้าน ในจังหวัดชายแดนใต้. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ ฉบับพิเศษ*.
- อนุวัฒน์ วัฒนพิชญากุล. (2548). *วัฒนธรรมการเฝ้ารักษารักษาโรค ภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้านอีสานชุดภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านสุขภาพ 4*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.

ผ้าห่อคัมภีร์โบราณ: มรดกทางวัฒนธรรม

ปราณี อัครภูษิตกุล¹

สุภาพร โรจนศุภมิตร²

ในอดีตประเทศแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีวัฒนธรรมการนำผ้าหลากหลายชนิดมาใช้ห่อคัมภีร์โบราณ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยืดอายุการใช้งานและปกป้องรักษาคัมภีร์โบราณจากฝุ่น แสง ความร้อน ความชื้นในอากาศ นอกจากนี้ผ้าห่อคัมภีร์โบราณยังแฝงไปด้วยเรื่องราวความรู้ทางวัฒนธรรมของแต่ละชุมชนที่ควรแก่การศึกษาวิจัยรวบรวมเป็นฐานข้อมูลผ้าห่อคัมภีร์โบราณในประเทศไทย อันจะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของประเทศชาติสืบไป

คำสำคัญ: คัมภีร์โบราณ ผ้าห่อคัมภีร์โบราณ

¹สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

e-mail: pra@tu.ac.th

²ภาควิชาศึกษาทั่วไป มหาวิทยาลัยเกริก e-mail: supu.kr.supamitt@gmail.com

Palm-Leaf Manuscript Wrap: The Cultural Heritage

**Pranee Asvapoositkul
Supaporn Rojanasupamit**

In the past, palm-leaf manuscripts in South and Southeast Asia countries were wrapped by various kinds of fabrics. The objective of wrapping is to extend the lifespan of palm-leaf manuscripts and to protect the manuscripts from dust, insects, heat and moisture. In addition, the palm-leaf manuscript wrapping can be used to reflect the cultural stories and knowledge of each community. It is therefore worth studying and gathering information about the palm-leaf manuscript wrapping in Thailand which is considered as the national cultural heritage.

Keywords: Palm-leaf manuscripts, Wrapping

บทนำ

การเก็บรักษาเอกสารเป็นความรู้ที่ยังคงมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับบรรณารักษ์ นักเอกสารสนเทศ นักจดหมายเหตุ ภัณฑารักษ์ โดยเฉพาะการเก็บรักษาคัมภีร์ใบลาน ซึ่งจัดเป็นต้นฉบับตัวเขียน (manuscripts) ที่เป็นแหล่งสารสนเทศมรดกความรู้ทางวัฒนธรรมของมนุษยชาติที่องค์การเพื่อการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติมีนโยบายสนับสนุนให้อนุรักษ์ สงวนรักษา ตลอดจนพัฒนาระบบเพื่อการเข้าถึงองค์ความรู้ในคัมภีร์ใบลานอันเป็นมรดกความทรงจำของโลก (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization – UNESCO, 2008)

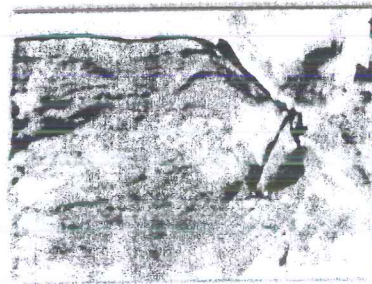
คัมภีร์ใบลานเป็นวัสดุบันทึกข้อมูลความรู้ที่ผลิตมาจากวัสดุในธรรมชาติคือใบปาล์ม ซึ่งมีชื่อเรียกใบปาล์มแตกต่างกันไปในแต่ละประเทศ เช่น ในสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกาเรียกว่าโอลา (ola) ในอินเดียเรียกว่า ทูลา สิริโหล หรือการาลิกา (tula, sritola or karalika) ในประเทศไทยเรียกว่าใบลาน (palm-leaf) (Ghosh, 2012) เมื่อมีการบันทึกข้อมูลความรู้บนใบลานแล้ว ก็มีการนำมาร้อยเรียงเข้าไว้ด้วยกันหลายๆ ใบ เรียกว่า ผูก และมีการใช้ผ้าหลากหลายชนิดห่อผูกใบลานตามวิธีพื้นบ้านที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณเรียกว่า ผ้าห่อคัมภีร์ เพื่อป้องกันฝุ่น แผลง ความร้อน ความชื้น เหมือนการห่อปกหนังสือในปัจจุบัน

ผ้าห่อคัมภีร์นอกจากจะทำหน้าที่แยกคัมภีร์แต่ละผูกหรือแต่ละเรื่องออกจากกัน ยังทำหน้าที่รักษาคัมภีร์ใบลานไม่ให้ชำรุดเสื่อมสภาพก่อนเวลาอันควร คัมภีร์ใบลานบางผูกยังอยู่ในสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์แม้จะผ่านกาลเวลามามากกว่า 200 ปี การสร้างผ้าห่อคัมภีร์ใบลานของแต่ละประเทศในแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกเหนือจากมิตินำผ้าห่อคัมภีร์มาใช้เพื่อปกป้องรักษาคัมภีร์ใบลานแล้ว ยังแฝงไว้ด้วยมิติแห่งพลังศรัทธา คตินิยมทางศาสนา ความเชื่อ มิติด้านชนิดผ้าและเส้นไหมของลวดลายผ้าที่ชวนแก่การศึกษาวิจัย

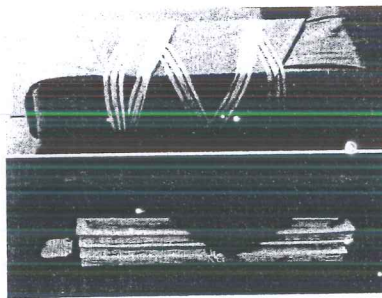
มิติผ้าห่อคัมภีร์ใบลานในบทบาทของการปกป้องรักษา

เพื่อไม่ให้ใบลานเสื่อมสภาพก่อนเวลาอันควร พบจากงานเขียนของเปรูมา, สโห์ร์ และโมฮันตี, คอช, อาชิช และนีแลม (Perumal, 1997; Sahoo and Mohanty, 2004; Ghosh, 2012; Ashish and Neelam, 2015) ในอินเดียใช้ผ้าฝ้ายสีแดงหรือสีเหลืองห่อคัมภีร์ใบลานเพื่อป้องกันแสง ฝุ่น ความร้อน ความชื้น ไอน้ำในอากาศที่มีสภาพเป็นกรด หนอน และแมลง โดยผ้าฝ้ายสีแดงย้อมด้วยผงผลไม้ที่เรียกว่า คัมคัม (kumkum) มีฤทธิ์เป็นยาขับไล่แมลงได้ดี คัมคัมคือแป้งผงสีแดงที่ชาวไทยเคยเห็นชาวฮินดูใช้แต้มเป็นจุดที่หน้าผาก ส่วนผ้าฝ้ายสีขาวที่นำมาย้อมด้วยขมิ้นชันมีสารเจมิซิดัล เพอร์เวอร์ (germicidal power) สีเหลืองที่มีฤทธิ์ต้านเชื้อรา ฆ่าเชื้อโรค ขับไล่แมลง และยังมีการใช้ผ้าฝ้ายสีแดง

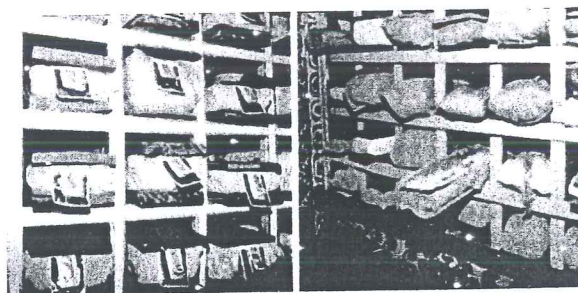
สีเหลืองดังกล่าวมาใช้สำหรับเช็ดทำความสะอาดคัมภีร์ใบลานอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีการใช้ผงแห้งของใบอัสวากานดฮา (Aswagandha) หรือที่เรียกว่าโสมอินเดีย มีคุณสมบัติในการฆ่าเชื้อโรคและขับไล่แมลง โดยนำผงดังกล่าวใส่ในซองเล็กๆ เก็บไว้กับคัมภีร์ใบลาน แล้วจึงห่อด้วยผ้าอีกชั้นหนึ่ง

ภาพที่ 1 ผ้าฝ้ายสีขาวย้อมด้วยมันชัน (Ashish and Neelam, 2015)

ภาพที่ 2 ผ้าสำหรับห่อคัมภีร์ใบลาน (Perumai and Wheeler, 1997)

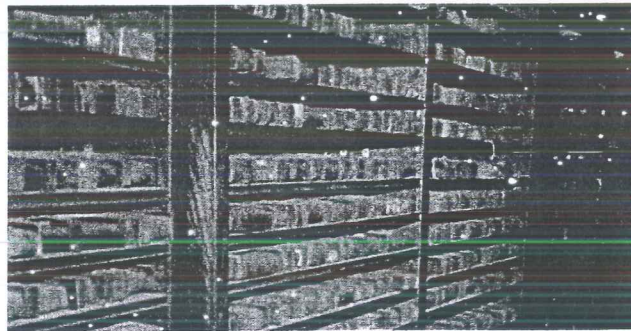

ภาพที่ 3 คัมภีร์ใบลานห่อด้วยผ้าสีแดง (ภาพซ้าย) และคัมภีร์ใบลานห่อด้วยผ้าสีเหลือง (ภาพขวา)

ภาพจากห้องปฏิบัติการวิจัยแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์ทรัพย์สินทางวัฒนธรรม ประเทศอินเดีย (National Research Laboratory for Conservation of Cultural Property-NRLC, Lucknow, India) (Ashish and Neelam, 2015)

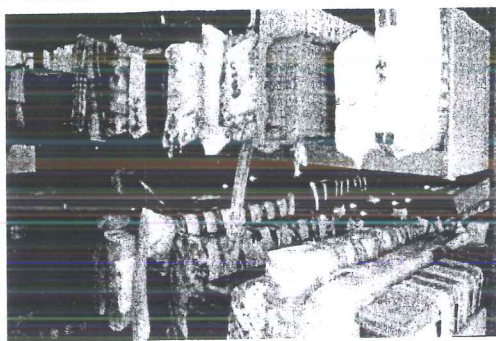
การเก็บรักษาคัมภีร์โบราณไม่ให้เสียหายด้วยการใช้ผ้าห่อคัมภีร์ยังคงนิยมใช้กันอยู่ในอินเดีย ถึงแม้ว่าปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีสารกำจัดหรือขับไล่แมลงมากมายให้เลือกใช้ แต่วิธีนี้ก็มีข้อดี คือ ไม่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์ เนื่องจากผ้าห่อคัมภีร์ด้วยวัสดุจากธรรมชาติ ไม่ต้องใช้วิธีการหรือความชำนาญขั้นสูง ไม่ต้องใช้เครื่องมือหรืองบประมาณจำนวนมากเพื่อการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณ

ในสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกาก็ยังคงมีการเก็บรักษาคัมภีร์โบราณแบบดั้งเดิม คือ ห่ออย่างแน่นหนาด้วยผ้าสีแดง สีน้ำเงิน หรือสีเหลือง รูปทรงสี่เหลี่ยม ขนาดพอเหมาะกับโบราณ และมีริบบิ้นขนาดกว้าง 1 เซนติเมตร เย็บติดที่มุมของผืนผ้าสี่เหลี่ยม เมื่อนำผ้ามาห่อคัมภีร์โบราณก็ใช้ริบบิ้นมัดและผูกปึกโบราณให้แน่น เพื่อป้องกันฝุ่นและความชื้นในอากาศ

ภาพที่ 4 ผ้าห่อคัมภีร์โบราณในห้องสมุดสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา
(Gunaratne, 2006)

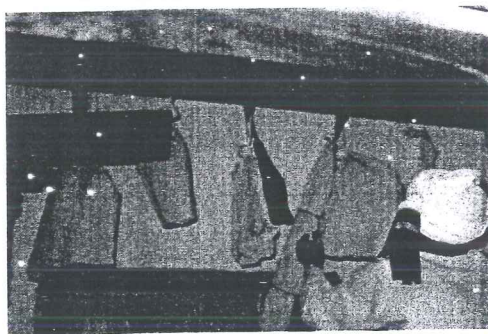
ส่วนในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ มีการห่อคัมภีร์โบราณด้วยผ้าฝ้ายและเก็บไว้ที่วัดหอสมุดแห่งชาติเมียนมาร์ (National Library of Myanmar) ก็มีการจัดเก็บคัมภีร์โบราณอายุ 100-200 ปี เป็นจำนวนมากกว่า 5,600 ผูก โดยห่อด้วยผ้าฝ้ายวางเก็บบนชั้นและวางลูกการบูรไว้ใกล้ๆ เพื่อป้องกันแมลง (Daw Mya Oo, 2558) นอกจากนี้ที่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Universities' Central Library-UCL) ซึ่งเป็นห้องสมุดที่มีการจัดเก็บรวบรวมและเผยแพร่สารสนเทศที่ดีที่สุดของประเทศ ก็มีการใช้ผ้าห่อคัมภีร์โบราณเช่นกัน (ถัน ทอ คง, 2555)

ภาพที่ 5 ผ้าไหมห่อคัมภีร์ใบลานในห้องสมุดมหาวิทยาลัยย่างกุ้ง (Yangon university library)

สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ (Coughlan, 2014)

การใช้ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม ก็เพื่อป้องกันใบลานจากฝุ่น เชื้อรา และแมลง เช่นกัน แต่ต่างกันที่คัมภีร์ใบลานในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวส่วนใหญ่มีการเก็บรักษาที่ดีกว่าโดยพระสงฆ์ที่วัด ขณะที่คัมภีร์ใบลานของชาวจามเก็บรักษาไว้ที่บ้าน โดยใส่ในถุงผ้าห่อยหรือแขวนไว้ตามผนังบ้านของนักบวช เพราะวัดของชาวจามไม่มีนักบวชพักอาศัย

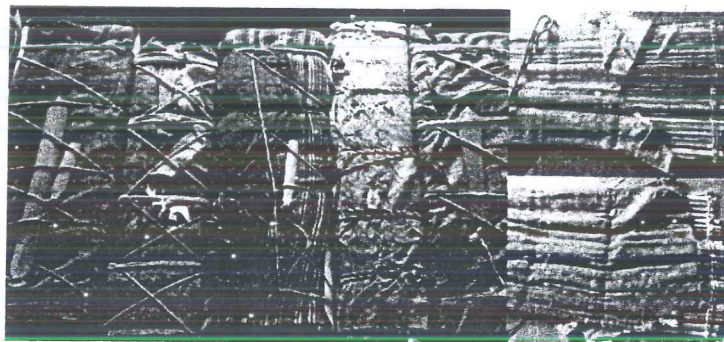

ภาพที่ 6 ถุงผ้าใส่คัมภีร์ใบลานที่ห่อยหรือแขวนไว้ตามผนังบ้านของนักบวชชาวจาม

ในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (Hao N. Phan, 2015)

สำหรับในประเทศไทยจากงานวิจัยของจิราภรณ์ อริณยะนาค (2536) ศึกษาผ้าห่อคัมภีร์โบราณสมัยอยุธยาตอนปลาย ถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยสำรวจและศึกษาวิเคราะห์ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานจากแหล่งต่างๆ ในภาคกลาง 10 แห่งคือ กองหอสมุดแห่งชาติ ศูนย์วัฒนธรรม วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา (ชื่อเรียกในเวลานั้น) วัดพนัญเชิง วัดกษัตริย์ารามราชวรวิหาร จังหวัด

พระนครศรีอยุธยา วัดบ้านม่วง วัดนาหนอง จังหวัดราชบุรี วัดตลาดใต้ จังหวัดปทุมธานี วัดศรีรองเมือง จังหวัดลำปาง วัดมหาธาตุ และวัดประยุรวงศาวาส กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า มีการใช้ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานเพื่อป้องกันฝุ่น แผลง และสภาพอากาศที่ร้อนชื้นมาตั้งแต่สมัยแรกเช่นเดียวกับหลายๆ ประเทศในภูมิภาคนี้ มีทั้งการห่อด้วยผ้าอย่างเดียวหรือห่อด้วยผ้าที่บุด้วยไม้ไผ่เพื่อป้องกันใบลานบิดหักหรืออ แล้วจึงมัดด้วยเชือกให้แน่น เพื่อไม่ให้คัมภีร์แตกมัดและป้องกันแมลงเข้าไปกัดกินใบลานอีกชั้นหนึ่ง

ภาพที่ 7 ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานของไทย ไม่ระบุสถานที่จัดเก็บ (กลุ่มกัลยาณมิตร, 2556)

มิติผ้าห่อคัมภีร์ใบลานในบทบาทของพลังแห่งศรัทธา คตินิยมทางศาสนา ความเชื่อ

จากงานเขียนของพรณวสา กุลบุตร (2548) ระบุว่าในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ มีการนำผ้าลุนตยา อฉิก (Luntaya Acheiq) ภาษาเมียนมาร์ออกเสียงว่า โจนต๊ะหย่า อฉิก มาใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ใบลานเรียกว่า แจง สา โห๊ะ อะวิท (kyaun sa htok awnyt) ชาวเมียนมาร์มีความเชื่อว่าการนำผ้าเพื่อมาห่อคัมภีร์ใบลานถือเป็นศรัทธาอันแรงกล้าที่บุคคลผู้ทอและผู้ถวายผ้ามีต่อพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังมีพิธีกรรมที่บุตรหลานถวายผ้าห่อคัมภีร์ใบลานให้วัดเพื่อเป็นพุทธบูชา อันถือเป็นกุศลแก่บุพการีที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นผลบุญแก่ตนเองด้วย

จากการศึกษาของดารา กันละญา (Dara Kanlagna) กรรมการโครงการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวพบว่า ผ้าสะโหร่งหรือผ้าซิ่นที่ใช้ห่อคัมภีร์ใบลานของวัดได้มาจากการบริจาคของชาวบ้าน เนื่องจากลูกหลานเสียชีวิตในวัยเยาว์ เลยไม่มีโอกาสสวมใส่ผ้าทอที่สวยงาม ดังนั้นระหว่างช่วงพิธีศพ พ่อแม่จะไม่เผาผ้าสะโหร่งหรือผ้าซิ่นที่สวยงามไปพร้อมกับร่างของลูกหลาน แต่จะนำผ้างดงกล่าวไปทำบุญ และให้พระนำไปใช้ห่อคัมภีร์ใบลาน เป็นการสร้างคุณงามความ

ดีให้แก่ลูกหลานที่เสียชีวิตด้วยหวังว่าชีวิตในภพภาคหน้าลูกหลานจะมีชีวิตยืนยาวและจะได้สวมใส่ผ้าทอเหล่านี้ (Tagwerker, 2009)

ในประเทศไทยก็มีธรรมเนียมการถวายเป็นผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่บรรจงถักทออย่างสวยงามให้พระ เพราะมีความเชื่อว่าผู้ชายเท่านั้นที่เป็นผู้จารพระธรรมลงบนใบลานและจะได้านิสงส์อย่างมาก ดังนั้นผู้หญิงจึงทำหน้าที่ทอผ้าห่อคัมภีร์ด้วยศรัทธาอันเปี่ยมล้นเพื่อจะได้รับานิสงส์ทัดเทียมกับผู้ชายเช่นกัน นอกจากนี้ที่วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ ก็มีประเพณีตากธัมม์ เป็นประเพณีโบราณมากกว่า 150 ปี ซึ่งได้มีการจัดขึ้นในสมัยครูบากัญจนอรัญญวาสีมหาเถรหรือท่านครูบามหาเถร เจ้าอาวาสองค์ที่ 2 ของวัดสูงเม่น ประเพณีการตากธัมม์นี้มีแนวคิดมาจากเมืองหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยมีจุดมุ่งหมายคือ เพื่อให้คนเข้าถึงหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาโดยผ่านพิธีกรรม (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่, 2559)

มิติชนิดของผ้าห่อคัมภีร์และลวดลาย

ในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์มีการนำผ้าฝ้ายและผ้าไหมลายลุนตยา ออริก มาใช้สำหรับห่อคัมภีร์ใบลาน มีลวดลายเป็นเส้นโค้ง เป็นคลื่น สื่อความหมายถึงคลื่นแห่งแม่น้ำอิรวดี และแสดงนัยทางพระพุทธศาสนาในเรื่องจักรวาล ทะเลสี่พันคร และเขา สัตตบริภัณฑ์ทั้ง 7 รอบเขาพระสุเมรุ

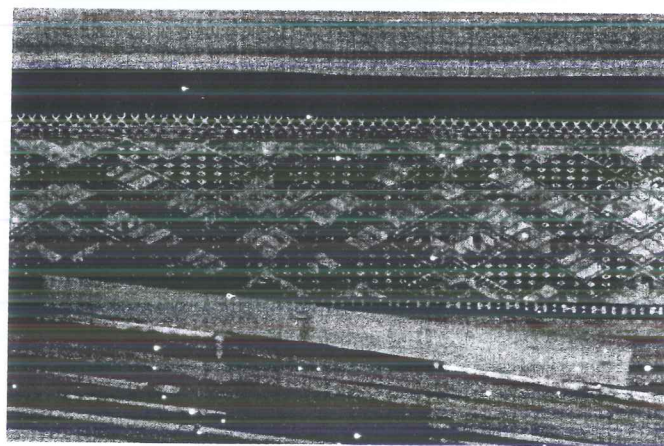

ภาพที่ 8 ตัวอย่างผ้าฝ้ายและผ้าไหมลุนตยา ออริก นิยมนำมาใช้ห่อคัมภีร์ใบลาน

(พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ, 2513)

ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวส่วนใหญ่ใช้ผ้าฝ้าย ผ้าไหมทอมือสีดำหรือสีแดงในท้องถิ่นเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชนเผ่า สำหรับห่อคัมภีร์ใบลาน โดยนำผ้าไปรมควันไฟให้แห้ง ทำให้เนื้อผ้าแข็งและคงรูปเวลาห่อ หรือเย็บเป็นถุงยาวขนาดพอดีเพื่อใส่คัมภีร์ใบลานลงในถุง นอกจากนี้ก็มีการนำผ้าไหมจากอินเดีย และแหล่งอื่นๆ มาใช้ห่อคัมภีร์ใบลาน จากการนำผ้ามาใช้ห่อคัมภีร์ใบลานนี้

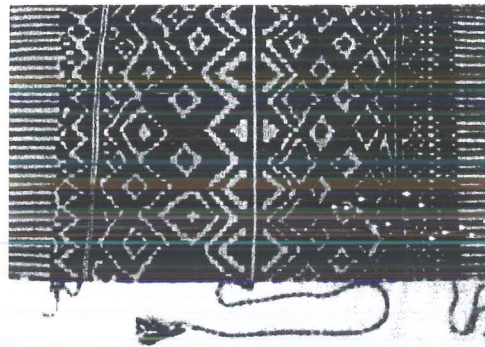
ทำให้คัมภีร์ไบเบิลสามารถอยู่คงทน ได้ถึง 1,000 ปี คัมภีร์ไบเบิลในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวที่พบมีอายุระหว่าง 70-200 ปี บางผูกก็มีอายุถึง 400 ปี (Elkington, Sydara, Hartmann, Southavong, and Soejarto, 2012)

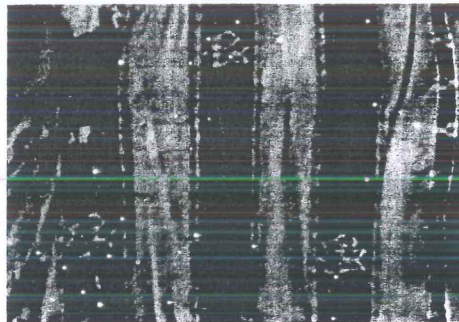
ภาพที่ 9 ผ้าขึ้นทอมือห่อคัมภีร์ไบเบิล ในศตวรรษที่ 19- ต้นศตวรรษที่ 20 ผ้าผืนนี้พบทางตอนเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ปัจจุบันเก็บอยู่ที่หอสมุดแห่งชาติอังกฤษ (British Library, 2015)

ในประเทศไทยงานวิจัยของจิราภรณ์ อรัญยะนาถ (2536) พบว่า ผ้าที่นำมาใช้ห่อคัมภีร์ไบเบิลในสมัยอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีทั้งผ้าพื้นเมืองและผ้านำเข้าจากต่างประเทศในแต่ละยุคสมัย ผ้าที่ใช้ในหมู่สามัญชนในชุมชนต่างๆ จนถึงผ้าที่ใช้ในวังหลวง สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายของผ้าในแต่ละท้องถิ่น ภูมิปัญญา วิธีชีวิต และเผ่าพันธุ์ของผู้ผลิต ตลอดจนความสัมพันธ์ติดต่อกับท้องถิ่นอื่นๆ

ผ้าพื้นเมืองที่นำมาใช้ห่อคัมภีร์ไบเบิลมีทั้งผ้าฝ้ายและผ้าไหม เป็นผ้าพื้น ผ้าลายทาง ผ้าลายตา ผ้าทางกระรอก ผ้าตาสมุก ผ้ายก ผ้ามัดหมี่ ผ้าขิด ผ้าจก ฯลฯ ส่วนผ้าจากต่างประเทศส่วนใหญ่เป็นผ้าจากอินเดียและจีน ได้แก่ ผ้าฝ้ายพิมพ์หรือเขียนลายจากอินเดีย ผ้าฝ้ายพื้นสีต่างๆ ผ้าฝ้ายยกดินเงินหรือดินทอง ผ้าไหมพื้นสีต่างๆ ผ้าไหมยกดอก ผ้าไหมยกดินเงินหรือดินทอง ผ้าไหมผสมฝ้ายยกดินเงินหรือดินทอง ฯลฯ

ภาพที่ 10 ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานของชาวมอญ จากวัดม่วง อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
(จิราภรณ์ อรัณยะนาค, 2536)

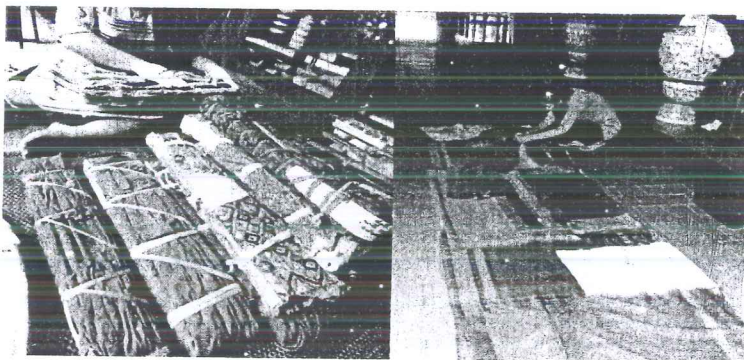

ภาพที่ 11 ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่เป็นผ้าขนสัตว์จากวัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(จิราภรณ์ อรัณยะนาค, 2536)

ส่วนผ้าห่อคัมภีร์ใบลานในพิพิธภัณฑ์วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี ก็มีมากมายหลายชนิดและมีแหล่งผลิตจากหลายประเทศ แต่ที่มีจำนวนมากที่สุด คือผ้าฝ้ายพิมพ์ลายจากประเทศอินเดีย รองลงมาคือผ้าพิมพ์จากญี่ปุ่น ผ้าพื้นเมือง ผ้าจากยุโรป อินโดนีเซีย และจีน มีทั้งแบบมีโครงไม้ไผ่และแบบไม่มีโครงไม้ไผ่

ประภัสสร โพธิศรีทอง (2554) กล่าวว่า ที่วัดคงคารามมีผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่เป็นผ้าชั้นสูงอยู่จำนวนมาก ซึ่งเป็นผ้าที่พระมหากษัตริย์เป็นผู้พระราชทานให้เท่านั้น สันนิษฐานว่าในอดีตบริเวณชุมชนวัดคงคารามมีชาวมอญเป็นข้าราชการอยู่มาก บรรพบุรุษที่เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ได้รับพระราชทานผ้าจากพระมหากษัตริย์เป็นการปูนบำเหน็จความดีความชอบ ต่อมาภายหลังเมื่อบรรพบุรุษสิ้นชีวิตแล้วทายาทคงมอบให้กับทางวัด และวัดได้นำผ้าเหล่านี้มาใช้เป็นผ้าห่อคัมภีร์ ผ้าห่อคัมภีร์แบบมอญโบราณจะมีแกนไม้ไผ่อยู่ด้านในเพื่อเสริมความแข็งแรงให้กับผ้าห่อคัมภีร์ นอกจากนี้ยังพบผ้าโสร่งไหมที่นำมาใช้ห่อ

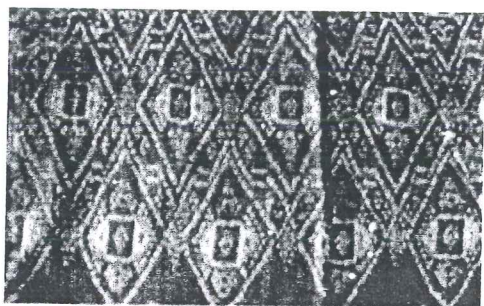
คัมภีร์โบราณด้วย แต่ผ้าชนิดนี้อาจไม่ใช่ของชาวมอญ เพราะบริเวณชุมชนแถบนี้ไม่เลี้ยงไหม แต่อาจมาจากภาคอีสานโดยมีผู้ซื้อมาถวาย หรือมีคนอีสานเข้ามาขายผ้าแถบนี้ เพราะในสมัยก่อนเมื่อหมดฤดูทำนา คนจากภาคอีสาน เช่นจากปักธงชัย โคราช จะหาบผ้ามาขาย ผ้าแบบนี้มีลักษณะเหมือนสไบ หน้าแคบมีลายขวาง ซึ่งพบที่เดียวคือที่วัดคงคาราม

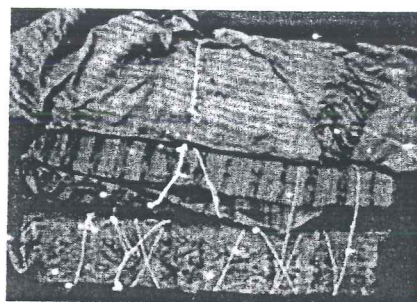
ภาพที่ 12 ผ้าห่อคัมภีร์โบราณในพิพิธภัณฑ์วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี

(นวลพรรณ บุญธรรม, 2554)

งานวิจัยของโครงการอนุรักษ์โบราณในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เรื่องมิติทางวัฒนธรรมจากผ้าห่อคัมภีร์ พบว่า ผ้าห่อคัมภีร์โบราณที่พบในจังหวัดมหาสารคาม มีหลายประเภทได้แก่ ผ้าชิ้นไหมลายมัดหมี่ ลายคันทั้งหัวขึ้นและเชิง ผ้าปุมไหมลายมัดหมี่ ผ้าไหมลายหางกระรอก ผ้าขาวม้าไหม ผ้าโสร่งไหม ผ้าลายขีดล้วน ผ้าลายขีดเย็บขอบแดงและรองด้านหลังด้วยไม้ไผ่ ผ้าฝ้าย ผ้าไหมพื้นปักดินสีขาวย ผ้าพิมพ์ลายลายไทย ลายดอกและผ้าไหมไหมพรม เป็นต้น

ภาพที่ 13 ผ้าไหมลายมัดหมี่

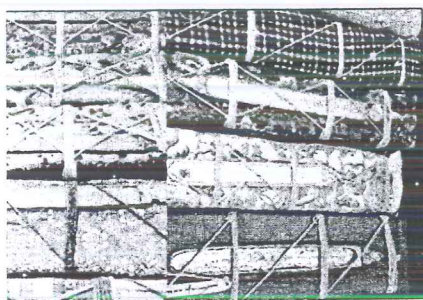

ภาพที่ 14 ผ้าชิ้นคัน

พบที่วัดสุธัมมาราม จังหวัดมหาสารคาม ภาพโดย วิณา วิสเพ็ญ

(มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542)

ส่วนที่วัดสูงเม่น จังหวัดแพร่ จัดเป็นวัดที่มีคัมภีร์ทางพุทธศาสนามากที่สุดในล้านนา จากข้อมูลที่คณะกรรมการอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดสูงเม่น ได้สำรวจในหอไตรของวัดตั้งแต่วันที่ 14 กันยายน 2551-14 พฤศจิกายน 2551 พบว่า มีคัมภีร์ใบลานในเนื้อหาต่างๆ 21 หมวด จำนวน 9,835 ผูก มีผ้าหลากหลายชนิดและหลากหลายลวดลายที่ใช้ห่อคัมภีร์ใบลาน และจากการสัมภาษณ์ท่านพระครูปัญญาสารนิวิฐ เจ้าอาวาสวัดสูงเม่น ท่านพระครูวิบูลสรภัญ รองเจ้าอาวาสและผู้อำนวยการสถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลาน วัดสูงเม่น พบว่าผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่วัดมีอยู่บางผืนมีอายุเก่าแก่ประมาณ 500 ปี (ตามอายุของคัมภีร์ใบลาน) (สัมภาษณ์ 11 สิงหาคม 2559)

ภาพที่ 15 ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานลวดลายต่างๆ ที่วัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่
(พระมหาฉัตรเทพ, ผู้ถ่ายภาพ, 2557)

จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผ้าห่อคัมภีร์ใบลานในประเทศอินเดีย สาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม และประเทศไทย พอสรุปได้ว่า ประเทศส่วนใหญ่ในแถบเอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีการนำผ้ามาใช้ห่อคัมภีร์ใบลานในมิติของการยืดอายุและปกป้องรักษาคัมภีร์ใบลานจากฝุ่นละออง แมลง และสภาพภูมิอากาศที่ร้อนชื้น ในมิติแห่งพลังศรัทธา ความเชื่อ ส่วนใหญ่มักเกี่ยวเนื่องกับศาสนา ส่วนในมิติชนิดและลวดลายของผ้าห่อคัมภีร์ ก็บ่งบอกถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนในแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

นอกจากนี้จากการที่ผู้เขียนได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมชมผ้าห่อคัมภีร์ใบลานที่ยังคงมีหลงเหลืออยู่ตามวัดในประเทศไทย แถบจังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดแพร่ หลายแห่ง ได้พบกับบรรณารักษ์และบุคลากรของหอสมุดแห่งชาติที่เป็นกำลังสำคัญเข้าไปช่วยจัดการด้านอนุรักษ์ สงวนรักษา คัมภีร์ใบลาน แต่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผ้าห่อคัมภีร์ก็ยังคงต้องการบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญและมีความสนใจเข้ามาช่วยจัดการด้านอนุรักษ์ สงวนรักษา ตลอดจนพัฒนาระบบเพื่อการ

เข้าถึงองค์ความรู้ที่แฝงอยู่ในผืนผ้าห่อคัมภีร์โบราณ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติ มิให้สูญสลายไปพร้อมกับผืนผ้าที่ถูกทอดทิ้ง ไม่เป็นที่รู้จัก และเกือบจะเลือนลางจางหายไปจากความทรงจำของคนในสังคมไทย

บรรณานุกรม

- กลุ่มกัลยาณมิตร. (2556, พฤศจิกายน). ผ้าห่อลักทอด้วยศรัทธา วารสารอยู่ในบุญ, 133
 สืบค้นจาก http://www.kalyanamitra.org/th/uniboon_detail.php?page=2365
- ถัน ทอ คอง. (2555). บทบาทของห้องสมุดในประเทศเมียนมาร์ในด้านการพัฒนาองค์ความรู้และ
 กิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิอิทธิอนุรักษ์และให้ความช่วยเหลือเรื่องหนังสือของประเทศเมียนมาร์.
 เอกสารประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2555 TK Conference on Reading 2012
 วันที่ 10-11 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ห้องโถงโนมาแกรนด์ โรงแรมโนมา. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- นวลพรรณ บุญธรรม (ผู้เรียบเรียง). (22 สิงหาคม 2554). ผ้าห่อคัมภีร์วัดคงคาราม: ประวัติศาสตร์
 (ที่ยาย)บอกเล่า. สืบค้นจาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/article_inside.php?id=1844
- พรรณวสา กุลบุตร. (ม.ป.ป.). *An Illustrated Book of Burmese Court Textiles "Luntaya-acheiq"*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- พระครูปัญญาสารนิวิฐ. (11 สิงหาคม 2559). เจ้าอาวาสวัดสูงเม่น. สัมภาษณ์โดย สุภาพร โรจนศุภมิตร.
 สถาบันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณวัดสูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่.
- พระครูวิบูลสรภัญญ์ (ฉัตรเทพ). (11 สิงหาคม 2559). รองเจ้าอาวาสและผู้อำนวยการสถาบันอนุรักษ์
 คัมภีร์โบราณวัดสูงเม่น. สัมภาษณ์โดย สุภาพร โรจนศุภมิตร. สถาบันอนุรักษ์คัมภีร์โบราณวัด
 สูงเม่น อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่.
- พระมหาฉัตรเทพ (ผู้ถ่ายภาพ). (11 มีนาคม 2557). ผ้าห่อคัมภีร์โบราณวัดสูงเม่น. [ภาพ].
 สืบค้นจาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review_inside_image_...
- พิพิธภัณฑ์ผ้าในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ. (2513). *ผ้าลุนตยา อฉิก*. [ภาพ].
 สืบค้นจาก http://www.qsmtthailand.org/collection_item/272/

- มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. (2542). *ผ้าห่อคัมภีร์ใบลาน*. [ภาพ]. สืบค้นจาก <http://www.bl.msu.ac.th/bailan/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1/pahokumpee/phaho.asp>
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (2557). *ผ้าห่อคัมภีร์ใบลานวัดสูงเม่น สถาบันอนุรักษ์คัมภีร์ใบลานวัดสูงเม่น จังหวัดแพร่*. [ภาพ]. สืบค้นจาก http://www.sac.or.th/databases/museumdatabase/review_inside_image.php?id=1876
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแพร่. (2559). *มรดกวัฒนธรรมวิถีชน เมืองคัมภีร์ธัมมโฆราณ มรดกธัมมมรดกโลก วัดสูงเม่น*. ม.ป.ท.
- Ashish, Patil and Neelam, Singh. (2015). *Traditional Preventive Conservation of Paper in India*. Retrieved from http://www.restauratorenohnegrenzen.eu/erc/Publications/documents/ERC%20Newsletter1%20_2015July2015.pdf
- British Library. (2015). *The Beauty of Palm Leaf Manuscripts (2): Northern Thai, Lao and Shan Traditions* [Picture]. Retrieved from <http://blogs.bl.uk/asian-and-african/2015/01/the-beauty-of-palm-leaf-manuscripts-2-northern-thai-lao-and-shan-traditions.html>
- Coughlan, Sean. (2014, April 1). *Instant e-libraries for Myanmar universities*. Retrieved from <http://www.bbc.com/news/business-26823187>
- Daw Mya Oo. (2558). *Palm-leaf manuscripts in the National Library of Myanmar*. Retrieved from <https://www.linkedin.com/pulse/palm-leaf-manuscripts-national-library-myanmar-mya-oo>
- Elkington, Bethany G., Sydara, Kongmany, Hartmann, John F., Southavong, Bounhong, & Soejarto, D.Doel. (2012). Folk Epidemiology Recorded in Palm Leaf Manuscripts of Laos Kongmany Sydara. *The Journal of Lao Studies*, 3(1), 3.
- Ghosh, Rituparna (2012). Palm Leaf Manuscripts Conservation – A Study. *Global Research Methodology Journal*, (4), 3.
- Gunaratne, Mahendra. (2006). *Lanka Library* Retrieved from <http://lankalibrary.com/phpBB/viewtopic.php?t=2873>

- Hao N. Phan. (2015). Cham Manuscripts, the Endangered Cultural Heritage from a Lost Kingdom. *International Journal for the Preservation of Library and Archival Material*, 36(2), 101-115.
- Perumal, P. (1997). *Conservation of Palm Leaf Manuscripts: Application of Science and Technology for Conservation of Heritage*. Chennai: Kalpakam and Government Museum, Indira Gandhi Centre for Atomic Research.
- Perumal, P. and Wheeler, Michael. (1997, April). Traditional practices for the control of insects in India. *Conservation Journal*, (23), 2.
- Sahoo, Jyotshna and Mohanty, Basudev. (2004). Indigenous Methods of Preserving Manuscripts: an Overview. *The Orissa Historical Research Journal*, XLVII(3), 29-30.
- Tagwerker, Edeltraud. (2009). *Siho and Naga – Lao Textiles: Reflecting a People's Tradition and Change*. Bern: Peter Lang.
- Unesco. (2008, November 25). *Memory of Asia Project to preserve palm-leaf manuscripts of Asia*. Retrieved from http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php?URL_ID=27780&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

ข้อกำหนดในการส่งต้นฉบับบทความเพื่อลงพิมพ์ใน

วารสารวิจัย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

เรื่องที่จะเสนอตีพิมพ์

ผลงานที่รับตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความวิจัย หรือบทความปริทัศน์ในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ หรือสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาบทความที่จะได้รับลงพิมพ์ ต้องผ่านการอ่านและประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องนั้น ๆ และยอมรับให้ลงพิมพ์โดยกองบรรณาธิการ

การเตรียมต้นฉบับ

- ต้นฉบับต้องมีความยาวไม่เกิน 15 หน้ากระดาษขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว พร้อมไฟล์ข้อมูล
- ส่วนประกอบของต้นฉบับบทความประกอบด้วย
 - ชื่อเรื่อง ชื่อผู้เขียนทุกคน พร้อมคุณวุฒิสถาบัน ตำแหน่ง และสถานที่ทำงาน (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - บทคัดย่อ ความยาวไม่เกิน 200 คำ และคำสำคัญ 3-5 คำ (ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)
 - เนื้อเรื่องประกอบด้วย บทนำ วิธีการศึกษา ผลการศึกษา สรุปและอภิปรายผล ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในเนื้อเรื่องและรายการอ้างอิง

ใช้วิธีการอ้างอิงตามรูปแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 แต่ละรายการที่มีการอ้างอิงในเนื้อหา จะต้องมียุทธการอ้างอิงที่สมบูรณ์ปรากฏอยู่ในรายการอ้างอิง หรือบรรณานุกรม ท้ายบทความ

- การอ้างอิงในเนื้อเรื่อง ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี โดยระบุชื่อผู้แต่ง และปีที่พิมพ์ของเอกสารไว้ข้างหน้าหรือข้างหลังข้อความที่ต้องการอ้างอิง เพื่อบอกแหล่งที่มาของข้อความนั้น และอาจจะระบุเลขหน้าของเอกสารที่อ้างด้วยก็ได้

ตัวอย่างภาษาไทย

อังสนา ังไชย (2556)...หรือ...(อังสนา ังไชย, 2556)

ตัวอย่างภาษาอังกฤษ

Maxwell (2013)...หรือ... (Maxwell, 2013)

กรณีใส่เลขหน้า

อังสนา ังไชย (2556, น. 11)... หรือ...(อังสนา ังไชย, 2556, น. 11)

Maxwell (2013, pp. 23-24)... หรือ... (Maxwell, 2013, pp. 23-24)

● รายการอ้างอิง ให้รวบรวมเอกสารทั้งหมดที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความ จัดเรียงตามลำดับอักษรชื่อผู้แต่ง ถ้ามีเอกสารทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้เรียงภาษาไทยไว้ก่อน ใช้รูปแบบการลงรายการตามระบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 ดังตัวอย่าง

✧ หนังสือ

น้ำทิพย์ ภาววิน, และนางเยาว์ เปรมกมลเนตร. (2551). *นวัตกรรมห้องสมุดและการจัดการความรู้*. กรุงเทพฯ: ซีเอที โซลูชั่น.

✧ บทความวารสาร

เทอดศักดิ์ ไม้เท้าทอง. (2554). แนวคิดเกี่ยวกับการสอนการรู้สารสนเทศทางสุขภาพ. *วารสารสารสนเทศศาสตร์*, 29(2), 65-72.

✧ เอกสารประกอบการประชุมวิชาการ

อังสนา ธงไชย. (2556). สถานการณ์การเผยแพร่ผลงานทางวิชาการในยุค OA. ใน สำนักงานพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, *สารสนเทศเพื่อการวิจัยในยุค Open Access*. การประชุมวิชาการ STKS ประจำปี 2556. ณ โรงแรมดิเอ็มเมอรัล, กรุงเทพมหานคร.

✧ วิทยานิพนธ์

จักรพันธ์ วงศ์ฤกษ์ดี. (2553). *การพัฒนากระบวนการสืบค้นข้อมูลอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ด้วยศัพท์สัมพันธ์*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

✧ สื่อออนไลน์

อุษณีย์ อนุรุทธวงศ์. (2553). *ความคิดและจิตใจของเด็กที่มีความสามารถพิเศษ*. สืบค้นจาก www.thaigifted.org

การส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับบทความ พร้อมไฟล์ข้อมูลไปที่

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ

1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น

เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร 10240

โทร. 0-2734-9022-3 โทรสาร 0-2734-9021

e-mail: tla2497@yahoo.com

Requirements for Manuscript Submission to Publish in TLA Research Journal

Contribution:

Contributions can be research article or review article in library and information science and related fields. All articles are considered for publication in TLA Research Journal with the understanding that they have not been published elsewhere and are not currently being submitted to any other journals. The article can be in Thai or English. All articles are reviewed evaluated by specialists in the topics and must be approved by editorial board before accepted for publication.

Manuscripts:

- The manuscripts of article should be longer than 15 pages, printed on one-side of the A4 paper, submitted with and electronic document.
- The article should include with the following components:
 - Title of the article, author's name(s) and their affiliations (educational degree, professional title or position, name of organization) in both Thai and English.
 - Abstract, no longer than 200 words, and a maximum of 5 keywords in both Thai and English.
 - Contents of the article should include an Introduction, Methodology, Results, Conclusions, Discussion, Recommendations and References.
 - Accompanied tables, pictures, diagrams should be on separated sheets of paper. Pictures may be either colored or black and white prints, but should be of high quality.

Citations and References:

APA style, sixth edition requires both in-text citations and a reference list. Each reference cited in text must alphabetical reference list at the end of the article.

- **Citing References in Text.** This journal uses the author-date method of citation; that is the name or surname of author(s) and the year of publication are inserted in the text at the appropriate point. If the name of the author appears as part of narrative, cite only the year of publication in parentheses. Otherwise, place both the name and the year, separated by a comma in parentheses. The page number(s) may be cited as a specific part of a source.

Examples of citation of Thai name:

Angsana Thongchai (2556)... or ... (Angsana Thongchai, 2556)

Examples of citation of Foreign name:

Maxwell (2013)...or... (Maxwell, 2013)

Examples of citing specific parts of a source:

Angsana Thongchai (2556, p.11)... or ... (Angsana Thongchai, 2556, p.11)

Maxwell (2013, pp. 23-24)... or ... (Maxwell, 2013, pp. 23-24)

• **Reference List.** All the works cited in text must be listed alphabetically at the end of the article. If the cited items are both in Thai and English, listed Thai items first and then followed by English items. APA style, sixth edition is used for writing of the references. Examples are as follows:

✧ **Books**

Maxwell, R. L. (2013). *RDA and Serials Cataloguing*. London: Facet Publishing.

✧ **Journal articles**

Agosto, D. E., and Hughes-Hassell, S. (2005). People, places, and questions: An investigation of the everyday life information-seeking behaviors of urban young adults. *Library & Information Science Research*, 27, 141–163. doi: 10.10016/j.lisr.2005.01.002

Meert, D. L., and Given, L. M. (2009, January). Measuring quality in chat reference consortia: A comparative analysis of responses to users' queries. *College & Research Libraries*, 70(1), 71–84.

✧ **Proceedings**

Musoke, M. G. N., and Namugera, L. (2014, August). *Librarians' contribution to social change through information provision: the experience of Makerere University Library*. Paper presented at The IFLA World Library and Information Congress 2014 Conference on Libraries, Citizens, Societies: Confluence for Knowledge, Lyon. Retrieved from <http://library.ifla.org/1054/>

✧ **Master's Theses or Doctoral Dissertations**

Lugya, F. K. (2010). *Successful resource sharing in academic and research libraries in Illinois: lessons for developing countries*. (Master's thesis, Library and Information Science, University of Illinois at Urbana-Champaign). Retrieved from <https://www.ideals.illinois.edu/handle/2142/15450>

✧ **Online resources**

Boss, R. W. (2004). *RFID technology in libraries*. Retrieved from <https://www.ala.org/PrinterTemplate.cfm?Section=technotes&Template=/ContentManagement/HTMLDisplay.cfm&ContentID=68138>

Submission of the Manuscript:

All correspondences, printed and electronic, Should submitted to:

Thai Library Association
1346 Arkarn Songkrua Road 5,
Klongchan, Bangkok,
Bangkok 10240

Tel. 0-2734-9022-3; Fax. 0-2734-9021
e-mail: tla2497@yahoo.com

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1346 ถนนอาคารสงเคราะห์ 5 คลองจั่น บางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 0-2734-9022-3 โทรสาร 0-2734-9021 มือถือ 089-893-9397

วารสารห้องสมุด

ใบบอกรับ/สั่งซื้อ

(ถ้าเป็นสมาชิกของสมาคมฯ แล้วจะได้รับวารสารห้องสมุด ฟรี)

อัตราค่าบอกรับ / สั่งซื้อวารสาร (1 ปี มี 2 ฉบับ)

ปีละ 250 บาท หรือ เล่มปลีกฉบับละ 130 บาท (รวมค่าจัดส่งทางไปรษณีย์)

จัดส่งวารสารที่ (ชื่อบุคคล หรือ หน่วยงาน) _____

ที่อยู่ _____

ผู้ติดต่อประสานงาน ชื่อ _____ ตำแหน่ง _____

โทรศัพท์ _____ โทรสาร _____

ออกใบเสร็จรับเงินในนาม _____

สถานประกอบการ () สำนักงานใหญ่ () สาขา _____

ที่อยู่ _____

เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรหรือบัตรประจำตัวประชาชน _____

มีความประสงค์จะบอกรับ / สั่งซื้อวารสารห้องสมุด ดังนี้

() บอกรับเป็นสมาชิกรายปี เริ่ม ปีที่ _____ ฉบับที่ _____ พ.ศ. _____

จำนวน _____ ชุด รวมเป็นเงิน _____ บาท

() สั่งซื้อฉบับปลีก ปีที่ _____ ฉบับที่ _____ พ.ศ. _____

จำนวน _____ ชุด รวมเป็นเงิน _____ บาท

ทั้งนี้ได้ชำระเงินค่าวารสาร จำนวนเงิน _____ บาท (_____)

โดย

() โอนเงินเข้าบัญชี ชื่อบัญชี สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย-ธุรกิจ

เลขที่บัญชี 113-221984-8

ธนาคาร ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขา คลองจั่น

ลงชื่อ _____ ผู้สมัคร

วันที่ _____ เดือน _____ พ.ศ. _____

โอนเงินเข้าบัญชีธนาคาร กรุณาส่งใบสมัครพร้อมใบนำฝากเงินส่งมายังสมาคมฯ โทรสาร 02-734-9021

สอบถามรายละเอียดได้ที่สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ tla2497@yahoo.com

สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย

ในพระราชูปถัมภ์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

1346 ถ.อาคารสงเคราะห์ 5 แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพฯ 10240

โทร. 02-734-9022 โทรสาร 02-734-9021 www.tla.or.th E-Mail: tla2497@yahoo.com

ใบสมัครสมาชิก / ต่ออายุสมาชิก

ข้อมูลผู้สมัคร ☐ บุคคล ☐ หน่วยงาน
ชื่อ-นามสกุล ☐ นาย ☐ นาง ☐ นางสาว (ภาษาไทย).....
FIRST-LASTNAME ☐ MR. ☐ MS. (ENGLISH).....

วัน/เดือน/ปีเกิด (พ.ศ.)..... (เพื่อประโยชน์ในการจัดงานมุทิตาจิต เนื่องในโอกาสเกษียณอายุการทำงาน)

เลขที่บัตรประจำตัวประชาชน.....

ข้อมูลการศึกษา

ระดับปริญญา..... คณะ/สาขา..... ปีที่จบ.....

มหาวิทยาลัย/สถาบัน.....

ที่อยู่หน่วยงาน ชื่อหน่วยงาน..... ☐ สำนักงานใหญ่ ☐ สาขา.....

เลขที่..... หมู่ที่..... อาคาร/หมู่บ้าน..... ตรอก/ซอย.....

ถนน..... ตำบล/แขวง..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์..... โทรสาร.....

E-mail..... เลขประจำตัวผู้เสียภาษี.....

ที่อยู่บุคคล บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... อาคาร/หมู่บ้าน..... ตรอก/ซอย.....

ถนน..... แขวง/ตำบล..... เขต/อำเภอ.....

จังหวัด..... รหัสไปรษณีย์..... โทรศัพท์..... โทรสาร.....

มือถือ..... E-mail.....

โปรดระบุ ต้องการให้จัดส่งข้อมูล/ข่าวสารของท่านที่ ☐ หน่วยงาน หรือ ☐ บ้าน

ประเภทของสมาชิก

☐ บุคคล ตลอดชีพ	2,000 บาท	} ออกใบเสร็จในนามบุคคล
☐ สามัญ บุคคลรายปี	500 บาท	
☐ วิสามัญ บุคคลรายปี	300 บาท	
☐ นิติบุคคล ตลอดชีพ	3,000 บาท	
☐ นิติบุคคล รายปี	1,200 บาท	

เลือกชมรมที่ต้องการ **ฟรี!!! 1 ชมรม** ชมรมต่อไป ต้องชำระค่าบำรุงเพิ่มในอัตราปีละ 100 บาท ตลอดชีพ 600 บาท

☐ ชมรมบรรณารักษ์สถาบันอุดมศึกษา / ขบอ.	☐ ชมรมบรรณารักษ์ห้องสมุดโรงเรียน / ขบร.
☐ ชมรมห้องสมุดประชาชน / ขปช.	☐ ชมรมห้องสมุดเฉพาะ / ขพ.
☐ ชมรมบรรณารักษ์และนักเอกสารสนเทศนานาชาติ / ขนช.	☐ ชมรมเพื่อห้องสมุดแห่งชาติ / ขทช.
☐ ชมรมห้องสมุดเพื่ออาชีพศึกษาและเทคโนโลยี / ขอท.	
☐ ชมรมผู้สอนวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ / ขสบ.	

รายละเอียดการชำระเงินอยู่ด้านหลัง

การชำระเงิน

ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) สาขาคลองจั่น
ชื่อบัญชี สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย-ธุรกิจ
เลขที่ 113-221-984-8

- หมายเหตุ 1. กรุณาส่งโทรสารหรืออีเมลใบสมัครสมาชิกพร้อมหลักฐานการโอนมาที่สำนักงาน (tla2497@yahoo.com)
2. หากสมัครในนามหน่วยงาน กรุณาใส่ชื่อบรรณารักษ์ หรือบุคคลสำหรับติดต่อกับสมาคมห้องสมุดฯ
3. หากสมัครในนามบุคคลกรุณาใส่เลขบัตรประจำตัวประชาชนด้วย และหากสมัครในนามนิติบุคคลกรุณาใส่เลขประจำตัวผู้เสียภาษีอากรด้วยค่ะ หากไม่เต็ม สำนักงานฯ จะออกใบเสร็จรับเงินให้ไม่ได้
4. สมาชิกที่เปลี่ยนชื่อ นามสกุล ย้ายที่อยู่ หรือสำนักงานหรือย้ายสังกัด ต้องแจ้งให้สำนักงานสมาคมฯ ทราบ

สิทธิพิเศษของสมาชิก

1. ได้รับข้อมูลข่าวสาร ความรู้ทางวิชาการ วิชาชีพ สิ่งพิมพ์ของสมาคมฯ ได้แก่ วารสารห้องสมุด
2. ได้รับส่วนลดในการเข้าร่วมกิจกรรมทางวิชาการที่จัดโดยสมาคมฯ และชมรมในสังกัด
3. ได้รับบริการต่าง ๆ จากสมาคมฯ เช่น การให้คำปรึกษาและแนะนำ การจัดตั้งและพัฒนาห้องสมุด
4. มีส่วนร่วมในการบริหารสมาคมฯ การพัฒนาวิชาชีพ และบริการทางวิชาการแก่สังคม อันแสดงถึงความรู้ความสามารถของท่าน
5. ได้รับส่วนลดในการจัดซื้อเอกสารสิ่งพิมพ์ วัสดุอุปกรณ์ของสมาคมฯ ในราคาพิเศษ
6. ได้รับสิทธิ์ในการเข้าร่วมโครงการการประกวดห้องสมุดดีเด่น และบุคคลดีเด่นในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

คุณสมบัติของสมาชิกสามัญ

1. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีในสาขาบรรณารักษศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
2. สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาตรีในสาขาอื่น และสอนหรือเคยสอน วิชาบรรณารักษศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้องมาแล้ว ไม่น้อยกว่าสามปี

คุณสมบัติของสมาชิกวิสามัญ

1. เป็นหรือเคยเป็นผู้ปฏิบัติงานในห้องสมุด
2. เป็นนักศึกษาสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาที่เกี่ยวข้อง
3. เป็นผู้สนใจเกี่ยวกับห้องสมุด กิจกรรมในวิชาชีพบรรณารักษศาสตร์ สารนิเทศศาสตร์ หรือสารนิเทศศาสตร์ หรือสาขาวิชาอื่นๆ

อัตราค่าโฆษณาวารสารห้องสมุด

วารสารห้องสมุดเป็นวารสารวิชาการรายหกเดือน ของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ ความคิดในสาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและเป็นสื่อกลางในการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของสมาชิกและผู้สนใจ จัดพิมพ์จำนวน 2,000 ฉบับ เพื่อส่งให้สมาชิกทั่วประเทศและจำหน่ายแก่ผู้สนใจ

ประเภทที่	1	ปกหลังเต็มหน้าด้านนอก (4 สี) ฉบับละ	=	20,000	บาท
ประเภทที่	2	ปกหน้าเต็มหน้าด้านใน (4 สี) ฉบับละ	=	15,000	บาท
ประเภทที่	3	ปกหลังเต็มหน้าด้านใน (4 สี) ฉบับละ	=	15,000	บาท
ประเภทที่	4	หน้าในเล่ม (เนื้อใน) ขาวดำ ฉบับละ	=	5,000	บาท

การชำระเงิน

- ☐ โอนเงินเข้าบัญชีชื่อ “สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ-วิชาการ” เลขที่บัญชี 113-3-00394-9 ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาลองจัน บัญชีออมทรัพย์
- ☐ ชำระเป็นเช็ค สั่งจ่ายในนาม “สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ”

โปรดส่งโทรสารหลักฐานการชำระเงินที่หมายเลข 02-734-9021

ข้าพเจ้าขอโฆษณาประเภทอัตรา.....บาท

พร้อมนี้ได้โอนเงิน/ชำระโดยเช็คธนาคารเลขที่เช็ค.....
จำนวน.....บาท (ตัวอักษร.....)

สถานที่ติดต่อ.....โทรศัพท์.....

มือถือ.....โทรสาร.....E-mail:

ลงนาม
(.....)
วันที่.....

